

SoTa vadaWkoria



Istorilis mecnerebaTa doqtori, profesorI SoTa Il ias Ze vadaWkoria dalba da 1951 wl Is 20 lvnIs I anXuTIs ralonIs sofel WanWaTsi. 1966 wel s daamTavra sof. WanWaTIs arasrul I, xol o 1968 wel s sof. akeTIs saSual o skol a. 1977 wel s wrcI neblT daamTavra Ivj avaxI SvIl Is saxel obIs Tbil IsIs saxel mwifo univrsitetIs Istorilis fakul teti. 1979 wel s muSaoba dalwo saqarTvel os mecnerebaTa akademi asTan arsebul xal xTa megobribIs muzeumSi. 2000_ 2006 wl ebSi muSaobda Imave akademi asTan arsebul pol itol ogIs InstitutSI wamyvani mecnier_ TanamSromIs Tanamdebobaze. 2007 wl Idan dRende Ivj avaxI SvIl Is saxel obIs IstorIIsa da eTno-

I ogIs InstitutIs mTavarI mecnier_ TanamSromI la wl ebIs manZil ze dedaqal aqls sxvadasaxva umaRI es saswvl ebl ebSI eweoda pedagogI ur saqm anobas. 1986 wel s dalcva Istorilis mecnerebaTa kandIdatis, xol o, 2002 wel s IstorIIs mecnerebaTa doqtorIs xarIsxI. Intensurad IklI evs qarTul I pol Itikuri azrovnebIsa da saqarTvel os uaxI esI perIodIs pol Itikuri IstorIIs aqtual ur sakITxebes. gamoqveynebul I aqvs 120- ze metI samecniero naSromI. aqedan 24 wgnI da broSura, romel Tagan 9 monografIaa. 1)erovnul I saxel m- wIfoebriobIs sakITxl qarTul pol Itikur azrovnebaSi. nakveTI I. (1917_ 1918 ww); 2)erovnul I saxel m- wIfoebriobIs sakITxl qarTul pol Itikur azrovnebaSi. (1921_ 1923 ww); 3)saqarTvel o_ someTIs urTierTobIs sakITxl qarTul pol Itikur azrovnebaSi 1918_ 1920 ww); 4)qarTul I social _ demokratia 1917_ 1921 wl ebSi; 5)saqarTvel os pol Itikuri IstorIIs sakITxebI. (XX saukune) w- gni I; 6)ebrael Ta sakITxl da qarTul I sinacdvil e (1921_ 1940); 7)saqarTvel os pol Itikuri IstorIIs sakITxebI. (XX saukune) wgnI II; 8)kodorIs xeobIs dI- l ema da qarTul I sazogadoebrIv- pol Itikuri azri (1993- 2014); 9)qarTul I eposidan amozIdul I I egenda (val odia goguaZe).

შოთა ვადაჭკორია

შეიარაღებული აჯანყების სამხედრო გზების გახების დაზუსტებინათვის

1924



ნოე ჯორდიას ინსტიტუტი
ივ. ჯავახიშვილის ისტორიისა და ეთნოლოგიის ინსტიტუტი

სოთა ვადაშვილი

სეარა რეზიანიანი
სამხედრო გეგმის გაცემის
დაზუსტებისათვის

1924

**UDC (uak) 323.27(479.22)`1924--+94(479.22)
v-126**

saarqivo masal ebze dayrdnobiT, naSromSi ganxil ul ia da saFuZvl ianadaa gaanal izebul i: 1)vj uRel isa da al .zaqari- aZis avtorobiT Seqmni i `SeiaraRebul i aj anyebis samxedro gegmis- mni Svnel oba da adgil i sabWouri reJimi s winaaRmdeg aj anyebis mosamzadebl ad; 2)dokumentur masal aze dayrdnobiT, dasabuTebul ia, Tu ra didi saCuqri moumzada saqarTvel os uSiSroebis maRal Ci nosnebs, am gegmis gamcemma adami anebma; 3)wina pl anzea wamoweul i am gegmis `Ceka-- sadmi gadangzavnis pol itikuri msofi mxedvel oba da partiul i warmomavl oba.

**redkol egla: qristine faRava- bul ezi
Sarl urevli
stiven j onsi
nato sonRul aSvil i**

**© `georgi ka-
parizi- Tbil isi
2016**

ISBN 978-9941-0-8965-7

Sesaval i

saqarTvel os Zal datanebiTi gasabWoebisa da monobis rusul i uRI is dadgmis sawyisi safexuri danve, Tavisufl ebi dabroneba da Rirsebi SenarCuneba, qarTvel obam nomer pirvel amocanad dai saxa. am mi marTul ebiT gaweul i saqmi anoba, erovnul - ganmaTavisufl ebel i moZraobis droSiT mi mdi nareobda. masSi monawil e adami anebis mi zans, qveynis teritoriis deokupacia warmoadgenda. saqarTvel os pirvel i respublikis (1028 dRe iarseba) xel isufal Ta mxridan, qarTvel Ta modgmis sasargebl od gatarebul ma ekonomikurma da politikurma reformebma, 117 wl is manZil ze dakargul i da Sel axul i Rirseba aRudgina qarTvel ers. 1921 – 1924 wl ebis erovnul - ganmaTavisufl ebel i moZraoba, swored RirsebaaRdgenil i eris mrisxanebiT `naTqvami sitya- iyo.

dRevandel i gadasaxedidan, roca erovnul i cnobiereba dambI adacemul mdgomareobaSia da `politikuri elitis-safiqral s, mxol od mil ionebis Sovna da ganuzomel i raodenobit uZravi qonebis SeZena warmoadgens, am fonze, XX saukunis 20- iani wl ebis qarTvel Ta Tavdadeba samSobl os winaSe, gansakuTrebul pativiscemas imsaxurebs. ra doneze unda yvareboda im adami anebis Tavisufl eba da saqarTvel o, piradsi cocxli e Segnebul ad mis samsxverpl oze rom miqonda. maTi mxridan daRvril i yovel i weTi sisxli, dampyrobels winaSe momaval i Taobebis ardaCoqebis mowodebis anTebul CiraRdans warmoadgens. am Wril Si unda movaxdi noT 1921- 1924 wl ebis erovnul - ganmaTavisufl ebel moZraobaSi monawil eTa Rvawl is dafaseba. dauSvebl ad mimaCnia, 1922- 1925 wl ebSi daxvretil Ta mi marT, sxvadasxva saxis damamci rebel i epiTetebis gamoyeneba. Cemi aseTi poziciis miuxedavad, erovnul - ganmaTavisufl ebel i moZraobis xaziT dasvebul i nebis mieri Secdoma, mkvl evarma yuradRebis centrSi unda moaqcios da Sesabamisi anal izis Semdeg moaxdinos misi miudgomel i Sefaseba. dasaxul i amocanis gadasawyvetad, mis mier pirvel rigSi unda iqnas garkveul i: 1)arsebul i Secdoma, Segnebul ad gadadgmul nabj s efuZneboda Tu unebel ie qmedebiTiyo ganpircobebul i; 2)romel i qmedeba SeiZl eba CaiTval os miutevebel danaSaul ad: a)Tavisufl ebi s mopovebis mi zniT, okupanti qveyni s wi naaRmdag Sei araRebul i aj anyebis momzadeba- ganxo-

რციელ ება, თუ ბიამე აქ ანების სამხედრო გეგმის გაცემა_ ცეკასადმი გადაგზავნა. დამპყრობელისადმი აქ ანების გეგმის უღელანის უანსის გაცნობის ხელსემწყობი საფეხურის შემგნა?

ასეთი ზრვარის გავლენა დაედოს ამოსავალსაფუძვლად, ამათუიმპროვნიდან პოლიტიკური პარტიის მიერ დასვებულ შედგომებთან მიმართებაში გაკეთებულ სეფასებებს. ვინამდებარე ნაშრომის ამოცანაა, მკითხველსაზოგადოებას უცნოს: 1)რა რიგებულ ების დოკუმენტს ვარაუდობდა ვ. ჯ. ურელი-ალ. ჯაყარია-ჯის სახელით ცნობილი შეიარაღებულის აქ ანების სამხედრო გეგმა დამისი გაცემით, რადიდი საჭუყარი მოუზადა ამ გეგმის გამცემმა ცეკას მარალ ცინოსებს; 2)ვინ გასცა, ცეკას ვინ გადაუგზავნა შეიარაღებულის აქ ანების სამხედრო გეგმა. რომელი პოლიტიკური პარტი იყო დაინტერესებული ამ დანაშაულ ებრივით მდებარე ანაშრული ბიბლიოთეკის რატიონალური დასაქმების მიხედვით, რომელიც ზირითად საარქივო მასალის ემყარება.

§. 1. Seiararebul i aj anyebis samxedro gegma

saqarTvel os pirveli respublikis gadasarCenad qarTveli eris erTsul ovnebam da Tavdadebam daadastura: 1) qarTveli TacnobierebaSi erovnul i saxel mwi fos arseboba siRmi seul ad iyo Cakiruli; 2) misi SenarCunebis aTvis TavSewirva, yvel a qarTveli isaTvis siamayis gamovlinebis demonstrirebad aRiqmeboda. roca pirovneba, pirad keTil dReobaze maRI a samSobl os interesebs ayenebs da momavali Taobebis wi naSe gansakuTrebul pasuxismgebl obas iCens, Zal momreobis gziT misi damorCil eba SeuZl ebel i xdeba. aseTi erovnul i cnochierebis mqone qarTvel obasTan qonda saqme gasul i saukunis 20-ian wl ebSi sabWoTa ruseTs. marTalia, 1921 wl is Teberval - martis movlenebi qarTvel Ta damarcxebiT da ruseTis saqarTvel oSi meored dabrunebiT damTavrda, magram, monobis uRel s qarTvel oba da gansakuTrebit politikuri elitar Serigebia. mxedvel obaSi maqvs saqarTvel os gasabWoebis dRidan qveyanaSi mimdinare erovnul - ganmaTavisufl ebel i moZraobis aRmavl obis procesi. aRniSnul probl emasTan mi marTebaSi qarTvel i istorikobebis mier sakmao raodenobis samecniero xasiaTis werilebi da monografiebia dabelWdil i. miuxedavad amisa, mTel i rigi umniSvel ovanesi sakiTxebis siRmi seul i kvlevis aucilebl obas eqvemdebar eba. wi namdebare naSromic am xarvezis garkveul i formiT amovsebis mcdel obas waramoadgens. saqme exeba Seiararebul i aj anyebis gegmas. marTalia, Cemi kol egebi am gegmis arsebobaze miuTiteben, magram; 1) arafers amboben Turapricipi Taarigi Sedgenil i da qveynis ganTavisufl ebis ra formebezema masSi ZiriTadi yuradReba gadatanil i; 2) dokumentis yovel i debuleba ra konkretul monacemebs emyareba; 3) ra gziT xdeboda gegmis Semdgenel avtorTa mier motanil i faqtebis mopoveba da a.S.

am Tval sazrisiT, Cemi yuradReba orma umniSvel ovanesma dokumentma miiqcia. mxedvel obaSi maqvs val iko juRel is da gani bal is (al eqsandre zaqariaZe) samxedro moxsenebebi. pirveli maTgani 1922 wl is 10 ivnisiT, xolo meore, imave wl is 7 seqtembriTaa daTariRebul i. orive dokumenti xel is manqanaze dabelWdil 42 gverds Seicavs da grifi_`srul iad

saiduml o- adevs. dokumentebs aj anyebis gegmis Sesatyvi-sobaSi moyvanil i ori feradi ruka da osmal eTis armiis raodenobis, samxedro SeiraraRebis da disl okaciis adgil ebis dawvril ebiTi monacemebi aqvs darTul i. aRniSnul i faqto-brivi masal is gaTval iswinebidan gamomdinare, osmal eTis armiisgan mosl odnel i safrTxeebi, orive moxsenebaSi maqsimal uradaa gaTval iswinebul i. rac Seexeba gani bal is moxsenebas, Jurnal ma`mxedarma,- publ ikaciis avtoris dasaxel ebisa da komentar ebis gareSe 1992 wel s dabeWda. teqstSi Semokl ebul i formiT motanil i saxel wodebebi da momxsenebl is fsevdonimi gauSi fravi datova. aRniSnul i da sxva xarvezebis gamo, publ ikacia mkiTxvel ze nakl eb efeqtur zemoqmedebas axdens. es arcaa gasakviri, radgan igi saerTo gegmis mxol od erT nawil s war moadgens. es faqtori misi samecniero brunvaSi arSemotanis ZiriTad ganmapi robebl mi zezad unda mi vi Cni oT.

vj uRel isa da al .zaqariaZis zemoaRniSnul i moxsenebebi dan, specifiurobis Tval sazrisiT, vj uRel is samxedro moxseneba gamoirCeva. igi pirobiTad or nawil ad SeiZl eba gaiyos: a) pol itikur da b) samxedrod. xol o al .zaqariaZis moxseneba wmi nda samxedro xasiaTisaa. marTal ia, am dokumentebis Seqmni s Sual edi 2 Tvea, magram is sakiTxebi, roml ebic samxedro ku-TxiTaa ganxil ul i, masSi motanil i ZiriTadi debul ebebi erTmaneTs avsebs. aqdan gamomdinare, pirvel i moxsenebis ganmeoris xel ovnurad gamoyofa da cal - cal ke ganxil va_yovl ad dauSvebel ia.

rac Seexeba vj uRel is moxsenebis pirvel nawil s, saqarTvel os okupaciis Semdeg qveyanaSi Seqmnil i umZimesi pol itikuri da ekonomikuri situacia kargadaa danaxul i da obieqturadaa Sefasebul i. gansakuTrebul i yuradReba eris sul ieri aRmavl obis proceszea gadatanil i da misadmi droul ad mi Svel eba, pirvel xarixxovan amocanadaa mi Cneul i. dokumentis am nawil is avtoris (vj uRel i) mtkicebiT, Tuki es momenti xel idan iqneboda gaSvebul i da qarTvel i eris Sinagan cnobierebaSi uimedoba daisadgurebda, erovnul Tavisufebaze fiqrs qarTvel oba didi xniT unda gamoTxoveboda. dampyrobli s winaaRmdeg qarTvel xal xSi im etapze ukanasknel i Zal ebis mokrebi s Sinagani procesis mi mdinareobis wina pl anze wamoweviT, qveyinis ganTavisufli ebis

sakiTxis droul ad dasmas vj uRel i gadaudebel amocanad mi iCnevda. es dokumenti gansakuTrebul yuradRebas imiTac iqcevs, rom mis pirvel nawil Si konkretul adaa dasmul i sakiTxi_ SeiZl eboda Tu ara mSvi dobiani gziT saqarTvel o-saTvis Tavisufli eblis mopoveba. evropi sada ruseTis masStabiT mimdinare pol itikuri procesebis siRrmi seul i anal izidan gamomdinare, **saqarTvel os ganTavisufli eblis 4 Zi ri Tadi SesaZl ebl obaa** dokumentSi ganxil ul i da dasabuTebul i formiTaa naCvenebi TiToeul i maTganis efeqtianobis done.

I. saqarTvel os ganTavisufli eblis pirvel i SesaZl ebl oba:
1) **evropis daxmareba:** dokumentis am nawil Si konkretul adaa miTiTebul i evropisgan saqarTvel osadmi Tanadgomis sam ZiriTad_ dipl omatiur, pol itikur da material ur SesaZl ebl obebze. rac Seexeba SeiaraRebul i Zal iT daxmarebas-anu intervensias, evropis sazogadoebriv- pol itikuri azris sawinaaRmdego damokidebul ebidan gamomdinare, im etapze aseTi nabij is gadadgma maTi mxridan gamoricxul i iyo. mi-si daSveba mxol od im SemTxvevaSi gaxdeboda SesaZl ebel i, Tuki ruseTi evropis romel ime saxel mwi fOSTan saomar mdgomareobaSi aRmoCndeboda. genuis konferenci is Sedegebis anal izis gaTval iswinebiT, **dokumentSi daskvnis saxi T savsebi T sworadaa miTiTebul i, rom dipl omati is gziT, saqarTveli odan saokupaclo j arebis gayvanis il uzils tyvebidan, qarTul i pol itikuri el itis mesveurebi samudamod unda ganTavisufli ebul iyo.** miTumetes, **a)** mimdinare pol itikuri procesebis gaTval iswinebiT, im etapze saqarTvel o imaze mets verafers mi iRebda, rac genuis konferenci am misca; **b)** imave konferenci is msvl el obam daadastura, rom evropis saxel mwi foebis mi zans, ruseTTan morigeba da wiaRi seul i simdi drebis dapaTroneba war moadgenda; **g)** es procesi, rogorc dokumentSia aRni Snul i, droTa ganmavl obaSi kidev ufro gai zrd eboda da evropel i pol itikosebis saqmi anobis dRis wesrigi-dan saqarTvel os sakiTxi ukana pl anze gadai weoda.

II. saqarTvel os ganTavisufli eblis meore SesaZl ebl oba:
2) **muSaTa saerTaSoriso Internacjonal I:** saqarTvel os ganTavisufli eblis saqmeebSi am organizacii s Careva, mxol od ideol ogiuri da propogandistul i Tval sazrissi Tiqneboda garkveul i efeqtis montani. qveynis deokupacias da ruseTis j aris gayvanas igi ver uzrunvel yofda. berl inis confe-

rencia da cxraTa komisiis daSI a amis naTel i dadastureba iyo.

III. saqarTvel os ganTavisufli ebis mesame Sesazl ebl oba:
3)kreml is dacema, Sida saxeel mwifoibrivi gadatrial eba:
es procesi qarTvel i erisTvis yvel aze metad iyo misaRebi, radgan mas qveynis damoukidebl obis aRdgena moyveboda. arsebul i sinamdvil idan gamomdinare, im etapze am sakiTxTan dakavSirebiT fiqri, rogorc dokumentSia miTiTebul i- fuW ocnebas warmoadgenda.

saqarTvel os Sesazl o ganTavisufli ebis zemoT CamoTvl il i sami ve forme bis anal izis Sedegad, dokumentSi vkiTxul obT: `arcerTi zemoaRniSnul i gza ar aris srul iad saimedo da utyuari. zogi maTgani susti da uzl uria da zogic metad probl ematuri. magram, ni Snavs Tu ara es, rom qarTvel ma xal xma sasowarkveTil ebas mieces,... dakargos aqtiuri perspeqtiva da istoriis inercias danebdes? srul iadac ara, vinaidan rCeba kidev meoTxe da ukanasknel i gza.-

IV. saqarTvel os ganTavisufli ebis meoTxe Sesazl ebl oba:
4)ukanasknel i gza_ SelaraRebul i aj anyeba. mis mizans, mezobel respubl ikebTan (saqarTvel o, somxeTi, azerbaijani, daRestani) erTad **sayovel Tao aj anyeba, erovnul i Zal ebis srul i darazmva warmoadgenda.** dokumentebis Semdgenel Ta (vj uRel i, al .zaqariaZe) azriT, es gza umZimesi da ukiduresi forma iyo, magram Tavisufli ebis mosapovebl ad qarTvel ers sxva gamosaval i ar qonda. maTive mtkicebiT, am gzaze Rirseul ad gavl a mxol od im ers SeeZl o, romel sac srul fasovnad hqonda Segnebul i da gacnobierebul i saxel mwifo interesebi. miTumetes, damarcxebis SemTxvevaSi sabWoTa xel isufli eba aj anyebul ebi sadmi umkacresi RonisZiebebis gatarebas moaxdenda. `es Cven yovel Tvis kargad unda gvaxsovdes_ vkiTxul obT dokumentSi_ da aj anyebis sakiTxis ganxil vis dros ar unda davkmayofil deTmar to saqarTvel os viwro fargl ebiT, mxe-dvel obaSi unda mivi RoT rogorc ruseTis saerTo mdgomareoba, ise evropis Cvendami damokidebul eba.-

am SemTxvevaSi sakiTxi sworad iyo dasmul i. evropis qveynebidan samxedro Zal iT dauxmarebl obis da ruseTis potenciuri Sesazl ebl obebis gaTval iswinebidan gamomdinare, aj anyebis mosawyobad Sesabamisi safexuris maRal doneze momzadebis aucil ebl obas dokumentebSi gansakuTrebul i

yuradReba aqvs daTmobil i. xazgasmiTaa miTiTebul i im qonebrivi da fizikuri msxverpl is gaRebis garduval obaze, romel ic mterze gamarjvebas unda dadeboda safuZvl ad. dasabuTebul ia, rom kavkasiis masStabiT aj anyebis mowyobis iniciativa da xel mZRvanel oba saqarTvel os unda etvirTa. am mimarTul ebiT pragmatul i gadawyvetil ebis miReba da Sesabamisi nabij is gadadgma mxol od im SemTxvevaSi iqneboda gamarTI ebul i, Tuki: **a)evropis saxel mwifoebi iaraRITa da ful iT aj anyebul ebisadmi daxmarebas uzrunvel yofda; b)aj anyebis dawyeba, ruseTis did saomar moqmedebesSi Caebmis, an qveynis SigniT saxel mwifo gadatrial ebis SemTxvevaSiac CaiTvl eboda mizanSewonil ad; g)osmal eTis mxridan neutral itetis dacva winaswar iqneboda garantirebul i.** dokumentebis Semdgenel Ta mtkicebiT, osmal eTis mxridan neutral itetze daTanxmeba Semdegi pirobebis gaTval iswinebiT gaxdeboda Sesazl ebel i: 1)ruseTis nacvl ad, iaraRis SeZenis garantias osmal eTi dasavl eT evropis saxel mwifoebidan Tuki miRebda da 2)somxeTis xel isufl eba, `osmal eTis somxeTisadmi- gansakuTrebul pretenziebs moxsnida; rac Seexeba osmal eTis mier gacemul i neutral itetisadmi ndobas, mxol od evropis romel ime Zl ieri saxel mwifos pasuxismgebl obis aRebis SemTxvevaSi iyo dasaSvebi. amis aucil ebl obas ganapiroebda: a)osmal eTi sabWoTa ruseTis `megobar da mokavSire- qveynad iTvl eboda; b)osmal eTis parl amentis 1920 wl is 28 ianvris `erovnul i paqtis- meore muxl is Tanaxmad, osmal eTi baTumis okrugze mdinare Col oqamde acxadebda pretenzas. am faqtorebis gaTval iswinebiT, saqarTvel os sazRvrspira perimetrze ganl agebul i 30 aTasi osmal o jariskacis saqarTvel os mimarTul ebiT daZvra_ real obas warmoadgenda. osmal Ta neutral itetis safuZvel ze Tuki aj anyebul Ta zurgis usafrTxoebis garantia Sei qmneboda, es faqtori, aj anyebis monawil eTa moqmedebas met gabedul ebas SesZenda.

srul iad kavkasiis masStabiT aj anyebis ganxorciel ebis SemTxvevaSi, dokumentebis avtorTa mtkicebiT, xel mZRvanel i samxedro centri TbilisSi unda ganTavsebul iyo. misi struqturis ageba Semdegnairad iyo gaTval iswinebul i: 1)centris ZiriTadi dasayrdeni baza, Zvel i gvardiis organizaciebi da samxedro Zal ebi iqneboda; 2)organizaciis xel mZRva-

nel is funqcias mTavari Stabi Seasrul ebda, romel ic Se-sabamis miTiTebebs pol itikuri centridan miRebda; 3)aj anye-bis mowyoba da xel mZRvanel oba mTavar Stabs daeval eboda, roml is Semadgenl obaSi pol itikuri moRvaweebi da samxedro special istebi Sevidodnen; 4)aRniSnul i organi zaciis Stabebi, im momentSi mTel i saqarTvel os teritoriaze_yovel mazraSi unda yofil iyo ganTavsebul i.dokumentebSi motanil i stati-stikuri monacemebiT, centris daqvemdebar ebaSi 20 aTasamde kaci iyo navaraudebi, romel Tagan 16 aTasi SeiaraRebul i iqneboda.

samxedro centris mier `OKA--s (kavkasiis sagangebo armi a) Semadgenl obaSi Segzavnil i adami anebisgan miRebul i informaciis safuZvel ze, dokumentebis Semdgenl ebisaTvis cnobil i iyo: 1)ra raodenobis Zal ebi da SesaZl ebl obebi gaaCnda sabWoTa ruseTs saqarTvel oSi da 2)mtrisadmi dasapi-risprebl ad ra Zal ebis gamoyvana dasWirdeboda samxedro centrs. 1922 wl is martis monacemebiT, kavkasiis oTxive respubl ikaSi `OKA--s saj ariso SenaerTebi, ZiriTadad komu-nistebsa da wiTel armi el ebs war moadgenda. misi raodenoba 40 aTas kacss Sedgenda da ZiriTadi bi rTvi (22 aTasi) saqa-rTvel oSi iyo disl ocirebul i da Stabis xel mZRvanel obac Tbil isSi imyofeboda. rc Seexeba aRniSnul i samxedro SenaerTebis kavkasiis masStabiT oTxive respubl ikaSi raodeno-brivad gadanawil ebas, sabWoTa ruseTisadmi mosal odnel i safrTxeebis gaTval iswinebas emyareboda. (ix. cxril i # 1;

rusul i saj ariso SenaerTebis kavkasiis masStabiT ganl a-gebis, punqtebisa da ricxobri vi raodenobis dazustebis Semaj amebel i anal izis Semdeg, dokumentebSi principul adaa dasmul i sakiTxi: 1)momaval i SeiaraRebul i aj anyebisaTvis randenad momzadebul i iyo somxeTi, azerbaij ani da daRestani; 2)TiToeul respubl ikas yavda Tu ara sakmarisi raodenobis sando da maRal kval ificiuri oficrebi. am mxriv, rogorc dokumentebisa aRniSnul i, isini umZimes mdgomareobaSi imyo-febodnen. rac Seexeba saqarTvel os, im etapze 3000- ze meti profesional i da saimedo oficeri yavda. aqedan gamomdinare, mezobel i respubl ikebisadmi dasaxmarebl ad 500 oficeris gazzavnas varaudobdnen. imave dokumentebSi oTxive respu-bl ikis samxedro potenciuri SesaZl ebl obebia dzustebul i da xazgasmiTaa miTitebul i, rom amierkavkasiis regionSi

disl ocirebul i 40 aTasi rusul i samxedro SenaerTisaTvis, im etapze 65 aTasi kavkasiel i meamboxis dapirispireba iyo SesaZl ebel i. gansakuTrebul i aqcenti am SemTxvevaSi saqarTveozea gakeTebul i, radgan 1922 wl is livnisis monacemebi T, `OKA--s winaaRmdag saqarTvel os 22 aTasi, xol o kavkasiis oTxive respublikas 55000 aj anyebul is gamoyvana SeeZl o **(Ix. cxrII I # 2;** dokumentebis Semdgenl ebis mier aRmosavl eT da dasavl eT saqarTvel oSi aj anyebaSi monawil eTa savaraulo raodenobis is statistikuri monacemebi, romel ic Cems mier Sedgenil # 3- e cxrII Sia motanili, okupanti qveynisadmi qarTvel i jariskacebis, oficrebisa da mosaxl eobis damokidebul ebazea dafuZnebul i. am fonze, mterze gamarj vebis umniSvnel ovanes pirobad, aj anyebul Ta erTdroul ad moqmedeba da siswrafea dasaxel ebul i. gegmiT gaTval iswinebul i moTxovnebis maqsimal urad dacvis Sedegad, saqarTvel os monobis uRel i unda gadaegdo da mezobel i respublikesadmi droul i daxmareba gaewia. dauyovnebl iv Caeketa mexadirisa da darubandis `WiSkari-.

dasaxul i amocanis warmatebiT Sesasrul ebl ad, aj anyebis momzadebisa da misi ganxorciel ebis gegma, dokumentebSi **sam ZiriTad** nawil adaa dayofil i: **1)aj anyebis winaswar i samzadisi; 2)TviT aj anyeba da 3)aj anyebis gamarj vebis meore dRe_ Semdegi etapi.**

1)winaswar i samzadisi: dokumentebis mi xedviT, aj anyebis winaswar samzadiss eqvemdebareboda: 1)oTxive respublikis (saqarTvel o, somxeTi, azerbaijani, daRestani) Zal ebis mobil izacia, sabrZol o mzadyofnaSi moyvana da maT Soris mtkice kavSiris damyareba; 2)ramdenime gamocdili da maRal i donis organizaciul i RonisZiebebis gatarabis SesaZl ebl obebis moqone pirovnebisgan (viwro wrisgan) mtkice xel mZRvanel i Stabebis Seqmna da kavkasiis aj anyebis Zafebis maT xel Si Tavmoyra; 3)aj anyebis xel mZRvanel i mTavari Stabis Tbil isSi ganTavseba; 4)aj anyebisadmi farTo da masStaburi xasiaTis mi sacemad, azerbaij anSi, somxeTSi, mTaSi (daRestani), yubanSi da soWis okrugSi Stabebis mosawyobad saimedo warmomadgenl ebis samuSaod winaswar gagzavna; 5)TiToeul i ol qisa da raionis Stabebis mier, adgil obrivi specifikisadmi morgebul i aj anyebis gegmis Sedgena, centrTan misi SeTanxmeba da moqmedebis erTdroul ad dawyebis uzrunvel yofa; 6)Cr dili o

kavkasiaSi aj anyebis droul ad verdaweyebis SemTxvevaSi, pirvel rigSi im strategiul i gzebis gafuWeba (rostovis rkinigzis xidis afeTqeba) unda moexdi naT, romel sac moskovi, kavkasiis aj anyebul Ta sawinaaRmdegod, rusul i SeiararRebul i Zal ebis gadasayvanad gamoiyenebda.

es dokumentebi, aj anyebis mTel i samzadis 4-5 TveSi damTavrebas iTval iswinebda. dasaxul i miznis misaRwevd, yvel a saxebis SesaZl ebl obebi maqsimal urad unda yofil iyo gamoyenebul i da moul odnel i dartymit, qveyana dampyr obl ebi sagan gaenTavisufi ebinaT. Tu saSemodgomod es samzadisi ver movaTaveT- vkiTxul obT dokumentSi,- aj anyebis ukanasknel vadaT unda Cai Tval os momaval i [wl is S.v.] gazafxul i da Tu verc maSin movawyveT es aj anyeba-cxadl iqneba, rom misi SeZl eba aRar gvaqvs da Cvens sakuTar Zal ebze xel i unda aviRoT, istoriul i inerciis usicoxl o tal Rebs unda mivendoT. es iqneboda Cveni sikotris da srul i uZurebis maCvenebl i.-

am amonaweri dan kargad Cans, rom aRniSnul i gegma drois SezRudul monakveTze iyo gaTvl il i. **moqmedebis daweyebas 1922 wl is gviani Semodgomi dan, an maqsimum 1923 wl is adre gazafxul idan iTval iswinebda.** dasaxul i miznis ganxorciel ebis aseT mkacr CarCoSi moqceva, im etapze arsebul saerTaSoriso (gansakuTrebiT sabWoTa ruseTis) pol itikur da ekonomikur faqtorebs emyareboda. mosal odnel i Secdomebisgan dazRvevis mizniT, aj anyebis gegmis Semdgeni ebs safuZvl ianad hqondaT Seswavi il i da maqsimal urad gaTval iswinebul i ukrainis aj anyebul Ta damarcxebis ganmapirobebel i mizezebi. aqedan gamomdinare, gasatarebel RonisZiebaTa nusxaSi, pirvel i rigis amocanad iyo Setanil i: 1) samxedro operaciis daweyebamde, yvel a niuansis gaTval iswinebiT moexdinaT Tbil isis Seswavi a da daedginaT mtris Zal ebis ganl ageba; 2) aj anyebis xel mZRvanel i centris daval ebis maRal doneze Semsrul ebel i samxedro dargis profesional i xel mZRvanel ebi, Tbil isis samxedro raionebsi da ubnebsi, dasaxul i gegmis daweyebamde ramdenime dRiT adre unda daeni-SnaT; 3) konspiraciis dacvis mizniT, 200 -mde gadacmul i mtkice mebrZol i, sacxovrebel i raionebis mixelviti unda Seeyvanat Tbil isSi, romel sac 400- mde adgil obrivi meamboxe Suertdeboda; 4) am 600 kaciani razmis wevrebs, Tbil isSi

myofi ramdenime aTasi mebrZol is SekavSireba, maTdami sa-TaveSi Cadgoma da brZol is xel mZRvanel oba eval eboda.

2)aj anyeba: rac Seexeba aj anyebis xel mZRvanel ebs da damwyeb organi zatorebs, winaswar unda gaeTval iswinebi naT Semdegi garemoebibi: 1)Tbil isis topografiul specifikasTan erTad, misi geografiul i mdebareoba da mdinare mtkvrisgan or nawil ad gancal keveba. dokumentebSi motanil i faqtoברי masal is anal izidan gamomdinare, ramdenadac gasabWoebul i saqarTvel os mTel i pol itikuri da administraciul i centri mdinaris marj vena mxares iyo ganl agebul i, xol o samxedro yazarmebis da jaris ZiriTadi nawil i marcxena mxares, es faqtori, Tbil isis centris xel Si Cagdebis real ur Sesazl ebl obas qminda. am operaciis warmatebiT ganxorciel eba, Tbil isis marcxena napiris bedsac gadawyvetda; 2)Tbil isis aReba erTi xel is dakvriT unda momxdariyo. dauyovnebl iv ganexorciel ebinaT strategiul i mniSvnel obis punqtebis (saxkomsabWos, cekas, `Ceka-- s, `OKA--s Stabebis) dakaveba da maTi xel mZRvanel ebis dapatimreba. paral el urad daekavebinaT fosta- tel egrafis, tel eFonis sadguris, rkingzis sadguris gamgeobis da radios Senobebi. gaenTavisufl ebinaT cixis patimrebi. imavdroul ad dapatronebodnen j avSni an avtomobil ebsa da j avSnian matarebl ebs. im SemTxvevaSi, Tuki romel ime j avSnosanis damorCil eba SeuZl ebel i gaxdeboda, igi dauyovnebl iv unda aefeTqebinaT. dokumentebSi motanil i statistikuri monacemebis mi xedviT, am operaciis dawyebis momentSi, aj anyebul Ta da mtris Zal Ta raodenoba TiTqmis Tanabari iyo **(ix. cxrII I # 3)**; 3)aj anyeba RamiT unda dawyebul iyo da winaswari gegmis Sesabamisad, zemoaRni Snul punqtebTan erTad, xel mZRvanel i Stabis miTiTebi T, aj anyebul ebs Tbil isis (qal aqis) garSemo arsebul i strategiul i mniSvnel obis simaRl eebis droul ad dakaveba unda ganexorciel ebina **(ix. cxrII I # 4)**; 4)aj anyebul Tbil iss, gaTenebisas qal aqis gareubnis 2000 kaciani aj anyebul Ta razmi daexmareboda. rac Seexeba aj anyebul Ta 450 kacian rezervs, yazarmebSi myof bol SevikTa rCeul Zal ebze moul odnel i TavdsxmiT, maTi srul i ganiaraReba qonda daval ebul i; 5)Tbil isis paral el urad (imave Rames) aj anyeba unda dawyebul iyo quTaisSi, baTumSi, soxumSi da sxva qal aqebSi. saqarTvel oSi aj anyebis damTavreba 4- 5 dReSi iyo navaraudevi. gamarj vebis

SemTxvevaSi, mezobel i respubl ikebis aj anyebul ebs saqarTvel o garkveul daxmarebas gauwevda; 6)aj anyebis centraluri Stabis miTiTebiT, imave dResve Tu ara, meore dRes aj anyebebi unda dawyebul iyo erevanSi, baqoSi da Crdil oeT kavkasiaSi. maT ZiriTad amocanas Seadgenda: **a) CKBO--s (rostovSi arsebul i Crdil oeT kavkasiis samxedro ol qis Stabi)** wevrTa dapati mreba; b)strategiul i mniSvel obis obieqtების xel Si Cagdeba da g)adgil obrivi garnizonebisTvis amierkavkasiis mimarTul ebiT gadaadgil ebis maqsimal urad SezRudvis mcdel oba. rogorc dokumentebSi miTiTebul i, aj anyebis cecxl i unda `danTebul iyo- **rostovi_ yizl ari_ baqo_ l enqorani_ erevani_ baTumi_ soCa** sivrcesi da mTavari RerZis funqcia saqarTvel os- Tbil iss Seesrul ebina. **(ix ruka # 1)** amastan dakavSirebiT imave dokumentebSi vkiTxul obT: `kavkasiis ganmatavisufl ebel i moZraobis miZani unda iyos aj anyebis cecxl is danTeba rostovidan l enqoranamde da yizl aridan vi dre baTumamde. magram mTavari RerZi da Zal Ta moZraobis unda iqnes amierkavkasia saqarTvel os meTaurobiT. yvel aze umj obesi da sasurveli aertbaSad moxdes `CKBO--s srul i ganiaraReba da damorCil eba. magram Tu es erTi dakvriT ar moxerxda, pirvel xanebSi sakmarisi iqneba, Crdil oeT kavkasiis sxvadasxva kuTxeebSi moxdes iseTical ke aj anyebebi, roml ebic adgil obrivi mtris Zal ebis dezorganizacias gamoiwveven da maTi daZvra amierkavkasiis winaarmdag SeuZl ebel i iqneba da ise daazi aneben ruseTidan momaval strategiul gzebs, rom jarebis gadmoynanas metad gaaZnel eben. aseT pirobebSi, amierkavkasia SeiZl eba gaxdes im TavSesafrad, sadac TavS moiyris da moRonierdeba anti-bol Sevikuri mebrZol i Zal a, romel ic Semdeg aqtiurad daxmareba meamboxe Crdil oeT kavkasiis da sabol ood masac ganadevni nebs okupantebS.-

am vrcel i amonaweridan kargad Cans, rom dokumentebis Semdgenl ebi, dampyrobli ebisgan saqarTvel os ganTavisufl ebis sakiTxs ganixil avdnen ara viwro karCaketil i formiT, aramed arsebul i probl emis warmatebiT gadaWris Sesazl ebl obas, srul iad kavkasiis (Crdil o da samxreTi kavkasia) respubl ikebis erTobli vi Zal ebis koordinebul moqmedebaSi xedavdnen. mi Tumetes, gamarjvebis SemTxvevaSi, mopovebul i warmatebis SenarCuneba gansakuTrebul sirTul eebTan

i qneboda dakavSi rebul i. es uaRresad mni Svel ovani faqtori, zemoaRni Snul i dokumentebis Semdgenel i avtorebis mier safuZvl ianadaa gaTval iswinebul i. amis utyuar dadasturebas imave dokumentebis erT- erTi qveTavi_ `aj anyebis gamarj vebis meore dRe- warmoadgens.

3)aj anyebis gamarj vebis meore dRe: dokumentebis Semdgenel ebis samarTi iani mtkicebiT, yvel aze rTul i momenti gamarj vebis meore dRidan, mopovebul i warmatebis SesanarCunebl ad daiwyeboda. mi Tumetes, ruseTi damarcxebas ar Seurigdeboda da meamboxe respubl ikebis wi naaRmddeg sadamsj el o Roni sZiebas ganaxorciel ebda. am faqtoris maqsimal urad gaTval iswinebi dan gamomdinare, aj anyebis dawyebis konkretul drod, Semodgoma da gazafxul ia dasaxel ebul i. im momentisaTvis upi ratesoba gvian Semodgomas aqvs mini Webul i da igi Semdegi argumentebiTaa dasabuTebul i: 1)Sua seqtembri dan kavkasionis uRel texil ebi Tovl iT ifareba da gzebis bunebrivi Caketva, mtris Semotevis Semafexebel i barieri gaxdeboda. uki dures SemTxvevaSi mowi naaRmddegi s gadaadgill ebas maqsimal urad SezRudavda; 2)gvian Semodgomaze mdi nare vol ga iyineba da samxedro amunciis gadazidvis mTel i simZime mxol od ruseTis rkinigzas daawveboda; 3)Semodgomi dan ruseTis rkinigzebi sazamTro momaragebis gadazidvebiT iyo dakavebul i da samxedro eSel onebis gadaadgill ebis procesebis dawyeba, urTierT xel SemSI el da droSi didad Semafexebel faqtorad gadaiqceoda; 4)Semodgomis meore naxevri dan saqarTvel oSi gl exobas mosaval i dabinavebul i aqvs, xal xi ufro Tavisufal ia da mtris wi naaRmddeg sabrZol vel ad meti SemarTebi T gamovi doda.

yovel ive zemoaRni Snul is gaTval iswinebi dan gamomdinare, aj anyebul regi onebze ruseTi moulodnel dartymas ver ganaxorciel ebda. es upi ratesoba aj anyebis xel mZRvanel ebs maqsimal urad unda gamoeyenebina da aj anyebul Ta rigebis raodenobrivad gazrdil i kontingenti i araRiT uzrunvel eyo. gamarj vebis SemTxvevaSi, aj anyebis gegnis avtorTa monacemebi T, mtris jariskacebis ganiaraRebi T da samxedro sawyobebis dauflebi T, aj anyebul ebs i araRis saxiT darCeboda: 60 aTasi Tofi, 100 zarbazani, 500 tyviamfrqevi, 12 javSnosani avtomobil i, 5 javSnosani matarebel i, 20 mil ion i vazna. am raodenobis i araRiT, saqarTvel os 40 aTasamde mebrZol is

uzrunvel yofa SeeZl o.

aRniSnul i dokumentebis mi xedviT, aj anyebis xel mZRvanel centrs, gamarj vebis pirvel ive dRidanve unda moexdina aj anyebul ebisadmi mxardamWeri wiTel i jaris daCqarebul i tempiT gaorkeceba, mi si raodenobis 40 batal ionamde (TiTo-eul Si 750 kaci) gazrda da qarTul i Seiararebul i Zal ebis raodenobrivad 30 aTas mebrZol amde ayvana. am mi marTul ebiT qmediTi nabij is gadadgma, sabWoTa ruseTidan ganmeorebiTi dartyms garduval obiTiyo ganpi robebul i. dasaxul i amocanis warmatebiT gadasawyvetad, rogorc dokumentebSi miTiTebul i, saqarTvel os Sesabamisi potencial i gaaCnda. mxedvel obaSi maqvs: 1)maRal kval ificiuri donis 3 aTasze meti oficeri; 2)sami aTasze meti artil eristi; 3)2500 kaval eristi; 4)3000 metyvi amFrqveve; 5)j avSniani matarebl ebis da avtomobil ebis specifiki 500- ze meti mcodne. yovel ive zemoTqmul idan gamomdinare, dasmul i probl emis mogvareba or kviraSi unda damTavrebul iyo da ruseTidan amierkavkasi-aSi Semosavl el i yvel agzis dauyovnebl ivi gamagreba momxdariyo. (Ix. cxrili # 5) am pirvel adi TavdacviTi samuSaos Catarebis Semdeg, erT TveSi amierkavkasi as 100 aTasze meti meomris dayeneba SeeZl o TofqveS. misi iaraRiT uzrunvel yofa, sabWouri samxedro sawyobebidan ganxorciel deboda. rac Seexeba axal i mobil izaciiT mTel i kavkasiis masStabiT jarSi gawveul Ta raodenobas, 200 aTas kacamide iyo navaraudevi. axal wveul Ta Seiarareba mxol od dasavl eT evropis saxel mwifoTa daxmarebiT unda momxdariyo. xazgasmiT SeiZl eba iTqvas, rom orive dokumenti, yovel gvare il uziebi sganaa dazRveul i da pragmatul i xedviT gansaazRvravs evropis saxel mwifoTa Sesazl o daxmarebis ganmapi robebel ZiriTad faqtorebs. mxedvel obaSi maqvs is konkretul i miTiTebebi, romel ic pirdapir mi ani Snebda, Tu ra SemTxvevaSi SeeZl o evropas, kavkasiis respublikebisadmi daxmarebis `msxverpl is- gaReba. am sakiTxTan dakavSirebiT dokumentSi garkvevi Taa naTqvami, rom evropa daxmarebis nabij s mxol od masin gadadgmda Tuki: 1)kavkasiis respublikebis 100 aTasi aj anyebul i, sabWoTa ruseTis ganaxlebul ierisSs 2-3 Tvis ganmavl obaSi gaumkl avdeboda da aj anyebul Ta mxridan gamarj vebis perspeqtivas Seqmnda; 2)kavkasiis bunebrivi wiari seul i simdidris ruseTis xel idan gamoglj ej is da misadmi

dapatronebis Sesazl ebl obebi real obad daesaxebeda.

dasavl eT evropis saxel mwi foebisadmi mi saRebi winapir obis Seqmnis ZiriTad safexurad, dokumentebis Semdgenl ebs, aj anyebis dawyebis pirvel i etapidanve **`CKBO--s** da **`OKA--s** Seiararebul i Zal ebis safuzvl iani gani arareba mi aCnda. Tuki am amocanas warmatebiT gadawyvetdnen, amierkavkasiis Seiararebul i Zal ebis dasapirispirebl ad, sabWoTa ruseTs, Crdil o kavkasiaSi 200 aTasi jariskacis Tavmoyra dasWirdebeda. am mi znis ganxorciel ebas (mTel i Tavisi mowyobil obiT da sursaTiT) ruseTi or Tveze adre ver SeZl ebda. amis Sesaxeb imave dokumentebSi vkiTxul obT: `es aris srul iad real uri da Seuryevel i angariSi... maSasadame, aj anyebul i kavkasiis srul gankargul ebaSi TiTqmis ori Tve iqneba da am xnis ganmavl obaSi, man unda SeZl os axal i Zal ebis darazmva, maTi mowesri geba, Seiarareba da gamokveba. yovel ive es moxdeba ucxoeti s saSual ebiT... ucxoeti, romel ic dRes aseTi sifrtxil iT da uxal isod gvel aparakeba,... mas ar sj era Cveni Zal a da momaval i. igi mxurval ed da erTgul ad dagvexmareba Tuki sakuTari teritoriebi gavanTavisufl eT da uamravi simdidris baton- patroni gavxdiT. **es Cven mtkiced unda Sevignot da mavne il uziebs droze davaRwioT Tavi. Cven unda gavigoT, rom avansad, laraRs da ful s aravin mogvcems. amisTvis saWiroa faqtiuri batonoba sakuTar teritoriaze. roca kavkasiis didi nawil i Cvens gankargul ebaSi iqneba, roca baqos, groznos, Wiaturis, tyvarCel is da mai kopsis saxel iT il aparakebs ara krasini, aramed ganTavisufl ebul i kavkasia, Cven advil ad viSoviT ful s da ful is saSual ebiT saWiro laraRs da mowyobil obas.-**

Cems mier motanil am vr cel amonawerSi kargadaa danaxul i is real uri gzebi, romel ic kavkasiis bunebrivi simdidrit evropis saxel mwi foTa dai nteresebas ganapir obebda. evropas iZul ebul s gaxdi da, Tavisufl ebi saTvis mebrZol i kavkasiis xal xebisaTvis ful iT, iaraRiT a da sursaTiT real uri daxmareba aRmoeCina. xol o maTi mxridan gaRebul i msxverpl is- sanacvl od, is bunebrivi wiaRiseul i simdi dre mi eRo, roml iTac evr opa `si Raribes- gani cdi da.

iZul ebi dan gamomdinare, sabWoTa ruseTis gan Seqmnil i zemoaRni Snul i orTvi ani Sual edi, kavkasiis respubl ikebs (saqarTvel o, somxeti, azerbaij ani, daRestni) 200 aTasiani jaris

formirebisaTvis unda gamoeyenebina. amis Sesazl ebl obas kavkasiis xal xebis fizikuri potencial i iZl eoda. dasaxul i amocanis warmatebiT gadawyvetis SemTxvevaSi, Zal Ta bal ansi gawonasworebul i (200 aTasi - 200 aTasi winaaRmdeg) iqneboda. es faqtori, ruseTs iZul ebi s gaxdi da aj anyebul i da ganTavisufl ebul i kavkasiis xel axl a dasapyrobad 300- 350 aTasiani j ari Seekriba. am mimarTul ebiT nabij is gadadgma moskovis mxridan axal i omi sTvis mzadeba iqneboda, romel ic damatebiT xarj ebs da cocxal i Zal is mobil izacias moiTxovda. im SemTxvevaSi Tuki es faqtori amoqmeddeboda, moskovi iZul ebul i gaxdeboda, kavkasiis respubl ikebTan kompromisze wasul iyo. amasTan dakavSirebiT dokumentebis Semdgenl ebi xazgamiT miuTitebdnen: `ityvian, rom ruseTi veras gziT ver daTmobs kavkasiis da kerZoT baqoso. nebiT rasakvirvel ia ar daTmobs, magram Zal i iT man daTmo revel i, riga, besarabia da vl adivastoki! Cven am Zal as unda daveyrdnoT da Tu Zal a gveqna bol Sevikebi did daTmobaze wamovl en.- swored am `daTmobis- sakiTxTan mimarTebaSi unda Seesrul ebina dasavl eT evropis saxel mwifoebis arbitris roli.

yovel ive zemoTmul is gaTval iswinebi dan gamomdinare, rogorc zemoTac mqonda miTiTebul i, dokumentebis Semdgenl ebi, aj anyebisTvis saWi ro mosamzadebel i samuSaoebis 4- 5 TveSi damTavrebas, mTel i kavkasiis da gansakuTrebiT amierkavkasiis (daRestanis CaTvl iT) brZol isunariani mosaxl eobis droul ad fexze dayenebis aucil ebl obas moiTxovdnen. `dRei dan es unda iyos Cveni mi zani da aqeT unda mimarToT yvel a Cveni Zal ebi. winaaRmdeg SemTxvevaSi- vkiTxul obT dokumentSi- Cveni saqme an wagebul ia, an didi xnIT dasamarebul ad unda CaiTval os. Tu am naxevar wel lwadSi ver SevZel iT CvenSi bol Sevzmls I Ikvi daCla, SemdegSi es saqme TandaTan gaZnel deba. bol Sevzml TandaTan marj vnlv daiwevs da didi daTmobis wyal obIT Sesarigebel kompromiss gamonaxavs burJuazlul evropasTan. ruseTTan morigebul evropas, TandaTan mi avlwydeba kavkaslac da saqarTvel oc. ami tom,... dayovneba Cven ar gvargebs.-

dasaxul i amocanis warmatebiT gadawyvetis #1 probl emad, dokumentebis Semdgenl ebs finansuri sakiTxis mogvareba miaCnda. maTive mtkicebiT, samxedro centri im etapze ukiduresad mZime finansur kriziss gani cdi da. `saqarTvel oSi

mebrZol ma amxanagebma- vki Txul obT dokumentebSi- muSaobis Sesafer niadagze dasayenebl ad da mezobl ebTan mtkice kavSiris gasabmel ad, TveSi 68 aTasi Turqul i qaRal dis Lira mogvTxoves. Cven kargad viciT, rom am Tanxis Sovna Cen ar SegviZl ia. amasTanave isic kargad viciT, rom am muSaobi saTvis TveSi ara nakl eb 20 aTasi Lira aris saWiRo. Cven arc es ful i gvaqvs, da swored im dros, roca gaZl ierebul i da gadi debul i muSaobaa saWiRo, Cven uful obis gamo iZul ebul i varT, ki dev ufro SevamciroT da SevboWoT Cveni muSaoba. es ki mTel i dawyebul i saqmias CaSl as udris.- aRni Snul is gaTval iswinebidan gamomdinare, dokumentebis Semdgenl ebi kategoriul i formiT ayenebdnen sakiTxs: **`Cven unda gaxveTqoT miwa da ramdenime mil lioni franki aucil ebl ad unda viSovoti-**

Cems mier motanil i amonawerebi dan kargad Cans, rom aj anyebis zemoaRni Snul i gegmis mi xedvi T Sesabamisi samuSaos ga-grZel eba da dawyebul i saqmias bol omde miyvana, ful is SovnasTan da finansuri krizisis daZl evasTan iyo dakavSirebul i. Tuki qarTul i emigracia am uarResad mniSvel ovani faqtori-saTvis unda daekavSirebi naT. mxedvel obaSi maqvs: 1)saqarTvel os sasargebl od xel sayrel i saerTaSoriso situaciis Seqmna da 2)ruseTis Sinauri mdgomareobis maqsimal urad garTul eba. aRni Snul i xel Semwyobi procesebis arSeqmnis SemTxvevaSi, imave dokumentis Seqmqnel ebi gamafrTxil ebel i formiT miuTiTebden: `Tu saerTaSoriso urTierToba Cvens wi naaRmdeg moewyo da imavdroul ad bol Sevi kebi TviT ruse-TSi ganmtki cdnen, cxadia, amierkavkasiis aj anyeba miutevebel avanturad CaiTvl eba;- 3)samxedro komisiis wi naSe, vj uRel is mier 1923 wl is 15 Teberval s parizSi gakeTebul i moxsenebi T irkveva, rom antisabWouri gamosvl ebis zemoaRni Snul i gegma Zal aSi rCebl da masSi mxol od, 1923 wl is ianvris monacemebi T `okas- daqvemdebar ebaSi arsebul i rusul i samxedro Senaer-Tebis raodenoba iyo dazustebul i.

amrigad, Cems mier motanil i faqtobrivi masalis anal izidan gamomdinare irkveva: 1)saqarTvel oSi Seqmnil i

mZime pol itikuri da ekonomi kuri situaciis fonze, qarTveli xal xis erovnul iTavisufli ebisaken swrafvis aRmavlobis procesi, warmodgenil dokumentebSi maqsimal uradaa gaTval iswinebul i; 2) dasavl eT evropasa da ruseTs Soris mimdinare ekonomi kuri daaxl oebis ganmapirobel i faqtorebis siRmiseul i analizis fonze, saqarTvel os ganTavisufli ebis mSvidobiani gza (evropis mxridan SelaraRebul i ZI iT daxmareba, muSaTa saerTaSoriso internacional is Zal isxmeva da kremli s dacema) uperspeqtivod da il uziadaa miCneul i; 3) srul iad kavkasiis masStabiT SelaraRebul i aj anyebj sadmi prioritetis micema da am saqmeSi saqarTvel osadmi xel mZRvanel is funqciis dakisreba, dokumentebis Semdgenel Ta mxridan damaj erebel i argumentebiTaa warmodgenil i. konkretul adaa miTITebul i aj anyebis mosamzadebel i safexurebis da misi srul ad ganxorciel ebisatvis saWiro RonisZiebis Sesaxeb; 4) aj anyebis gamarj vebis SemTxvevaSi, sabWota ruseTis morigi agresiasagan damcavi meqanizms is saSual ebebi, roml ebic dokumentebSi a warmodgenil i, im periodis (politikuri, samxedro strategiul i, finansuri, kavkasiis respublikebis erToblivi moqmedebis potenciuri Sesazl ebl obebi da a.S.) moTxovnebs srul ad pasuxobda. es dokumentebi, SelaraRebul i aj anyebis momzadebisa da misi ganxorciel ebis mokl evadlan (1922 wl is gviani Semodgoma_ 1923 wl is adre gazafxul i) srul fasovan gegmad unda Sefasdes. miTumetes, dasaxul i mi znis mi saRwevad gasatarebel i RonisZiebebis yvel a ni uansi, maqsimal uradaa gaTval iswinebul i.

cxrili # 1

kavkasiis respublikaSI dislocirebuli `OKA--s (kavkasiis sagangebo armia) Semadgeni oba da SelaraReba (1922 wl is martis monacemebiT).

jaris Semadgeni obis dasaxel xel eba	jariska cTa rao den-oba	iararis dasaxel ebaA	iararis raodenoba	aqedan saqarTvel oSi iyo jaris Semadgeni obis dasaxel eba	jariskacTa rao den-oba	iararis dasaxel eba	iararis raodenoba
1.komunisturi Semadgeni oba	3330	tyvi amfrqvi	534	komunisturi Semadgeni oba	2100	tyvi amfrqvevi	274
2.wiTel armiel ebi	36630	zarbazani	104	wiTel armiel ebi	20339	zarbazani	64
sul	39960			sul	22439		
sul	40000			sul	22000		

`OKA--s samxedro nawil ebis dislocaciis adgil ebi	`OKA--s samxedro nawil ebis wevrTa raodenoba
1. saqarTvelo	
a)Tbilisi	9000
b)baTumi	4000
g)quTaisi	3000
d)Iore	3000
e)sxva adgil ebi	3000
2. azerbaijani	8000
3. daRestani	6000
4. somxeTI	4000
sul	40000

cxrili # 2

OKA-- s SelaraRebuli Zal ebis winaaRmdeg mebrZol i kavkasiis respubli kebls samxedro potencial i (1922 wl is 1 lvnisis monacemebIT)		
respubli kebl	jaris Semadgenl - oba	jariskacTa raodenoba
1.saqarTvel o	qarTuli wiTel i l aSqari	5000
	milicia da sxvazmebi	3000
	sakuTari faruli samxedro organizacia	14000
	sul	22000
2.azerbaj ani	wiTel i l aSqari da adgil obrivi razmebi	5000
	sakuTari Zal ebi pirveli daZaxebisTanave	8000
	sul	13000
3.somxeTI	somxeTis wiTel i l aSqari	6000
	faruli samxedro organizacia	10000
	sul	16000
4.mTa (daRestani)	sakuTari pirveli dakvris Zal ebi	4000
	sul	55000
OKA-- s 40000 jariskacs daupirispirdeboda kavkasiis respubli kebls 55000 aj anyebul i		

cxრი I # 3

რუსი ოკუპანტების წინააღმდეგ მებრძოლი საკარტველი ოს საბრძოლო სამხედრო ორგანიზაციის მხარდამხმარი ჯალთა რაოდენობა (1922 წლის 1 ივნისის მონაცემები)

დასავლეთ საკარტველი ო		აღმოსავლეთ საკარტველი ო	
კალაგები, მარები და რეგიონები	ჯარისკაცთა რაოდენობა	კალაგები, მარები და რეგიონები	ჯარისკაცთა რაოდენობა
1. სოხუმის ოლქი	1000	1. ხასურის რაიონი	500
2. ზუგდიდის მარა	700	2. ახალციხის მარა	400
3. სენაკის მარა	800	3. ახალკალაგის მარა	300
4. ფოთი	400	4. გორის მარა	1000
5. ბათუმი	400	5. მანგლის რაიონი	300
6. გურია	1800	6. ბორჯომის მარა	400
7. სამტრედია	1000	7. დუშეთის რაიონი	800
8. კუთაისი	700	8. ყაზბეგის რაიონი	400
9. იმედი	500	9. ტიანეთის მარა	300
10. რაჭა	300	10. თბილისის გარეუბანი	2000
11. სვანეთი	1500	11. გარეკახეთი	1000
12. სოფლის მარა	1600	12. ტელავის მარა	800
		13. სირაჩხის მარა	1000
სულ	10700	სულ	9200

ორვე რეგიონში დამატებით 2-3 ათასი კარტული ჯარი და 3-4 ათასი კარტული მილიცია სეგოვდება. ერთიანობაში აქ ანებულ ჯალთა რაოდენობა 22000 იქნება.

მებრძოლი საკარტველი ოს ჯალთა სამადგენი ობა თბილისში (1922 წლის 1 ივნისის მონაცემები)

საბრძოლო ეტაპისთვის აქ ანებულ ებს შეეძლო გამოყვანა:

ჯარის სახეობა	ანებულ ჯალთა რაოდენობა	მტრის რაოდენობა
1. ფარული სამხედრო ორგანიზაცია	1500	4000 ატიურად მომგები ჯარისკაცი
2. კარტული მასკარადი	1500	
3. რკინიგზის და კალაგის მილიცია	1000	
4. სულ	4000	
მტრის პირველი დარტყმისთვის	3000	

cxrili # 4

aj anyebul Ta mier Tbil isis aRebisa da pirveli dartymsaTvis saWiro Zal Ta ganawil ebis gegma (1922 wl is seqtemberi)	
dasakavebel i strategilul i simaRI eebisa da obieqtelis dasaxel eba	dasakavebel i obieqt-ebis mixedvit, aj anyebul Ta SelaraRebul i Zal ebis raododenobrivad gadanawil eba
1.ZmaTa sasaf- lao 2.maxaTas mTa da ferdobi 3.botanikuri baRi 4.mamadaviTi da mTawminda	1000
svxadasxva mimarTul eba	2000
1.saxal xo ko- misariati, ce- ka, kavbiuro, `OKA-- s Sta- bi, `Ceka-	150
2.cixis ganTa- visufli eba	100
3.fosta, tel e- grafi, tel efoni da radio	100
4.j avSniani matar ebi, j avSniani avtomobil ebi, tankebi	200
სულ	3550
aj anyebul Ta rezervi	450 kaci daniSnul e- bisamebr iqneboda gam- oyenebul i. gaTenebi- sas Tbil iss, qal aqis gareubnidan 2000 aj a- nyebul i gauwevda da- xmar ebas.

aj anye daxmar Ti...) S gameoy repub dasaxe
1.saqar
2.somxe
3.azert
4.mTa. (ani)
sul

cxrili # 5

aj anyebis gamarjvebis da evropis saxel mwifoTa daxmarebis (finansebi, iaraRI, amunicia, sursati...) SemTxvevaSi, kavkasiis 4 respublikas SeeZlo gamoeyvana (1922 wl is ivnisis monacemebiT):			
respublikebis dasaxel eba	cocxali Zalis raodenoba	strategiuli mniSnelobis punqtebis gamagreba	cocxali Zalis ganawileba
1.saqarTvelo	120000	dasaxel eba	cocxali Zalis raodenoba
2.somxeTi	60000	1.darubandis WiSkaris da daRestanis dacva	50000
3.azerbaijani	30000		
4.mTa. (daRestani)	10000		
sul	220000	2.SavizRvis sanapirosgamagreba	20000
		3.darialis xeobis Caketva	10000
		4.mamisonis uReltexilis Caketva	5000
		5.CrdiloeTis sxva gadasavlebis Caketva	10000
		6.samxreTis sazRvaris dacva	30000
		sul	125000
		rezervSi darCeboda dasawirobisamebr iqneboda gamoyenebuli	55000

§. 2. 1924 wl is Seiararebul i aj anyebis samxedro gegmis gacemis dazustebisatvis

saqarTvel os okupaciis Semdeg dawyebul i erovnul - ganmaTavisufli ebel i moZraobis istoriis Sesaxeb daweril samecniero da publ icisturi xasiaTis SronebSi dawvril ebiTaa aRweril i 1922_ 1924 wl ebis monakveTSi Seiararebul i aj anyebis mzadebis mimdinare procesebis da `samxedro centris- gacemis faqti. magram, gamokveTil i formiT araa mocul i: 1)aj anyebis dasawyebad gadawyvetil ebis miRebis dros, `damkomisa- da `samxedro centris- warmomadgenel Ta mier gaTval iswinebul i iqna Tu ara sazRvargareT momzadebul i da qarTvel i samxedro special istebsigan mowonebul i aj anyebis samxedro gegmaSi mocemul i yvel a moTxovna; 2)politikuri partiebismxridan, arsebobda Tu arapiradi ambiciebis da partikul i interesebisadmi aj anyebis daqvemdebarebis mcdel oba; 3)Seiararebul i aj anyebis ori gegmidan (1. vj uRel i- al .zaqariaZe; 2. r. musxel iSvili), romel i maTgani iqna gacemul i da es qmedeba, romel i politikuri partiis warmomadgenel Ta interesebSi Sedioda.

arada aRni Snul i sakiTxebis srul fasovnad arwar moCena, ama Tu im politikuri mimdinareobisa da TviT politikur moRvaveTa mier gaweul qmedebasTan mimar TebaSi, obieqturi Sefasebebis gakeTebis SeuZl ebl obas qmnis. am sakiTxiT Cemi mxridan gansakuTrebul i da intereseba harvardisa da l evill is saarqivo fondebis safuZvl iani Seswavis Sedegad mikvl eul ma masal ebma ganapiroba. meore mxriv, yuradRebis centrSi vj uRel isa da al .zaqariaZis avtorobiT Seqmnil aj anyebis samxedro gegmaSi dasmul i ZiriTadi debul ebebi moeqca, romel ic safuZvl ad da saxel mZRvanel od unda dadeboda Seiararebul i aj anyebis samzadiss. smwuxarod, es procesi pirvel safexurzeve iqna SeCerebul i. misi ignori reba mas Semdeg ganaxorciel es, roca am gegmis mxarclamWerebi mi zanmi marTul ad iqna politikuri sarbiel idan Camocil ebul i. am faqtorebis gauTval iswinebul obis SemTxvevaSi, nebismi eri mkvl evari tendenciuobis tyveobaSi moeqceva da obieqturi Sefasebis gakeTebas ver SeZl ebs. am mxriv, gansakuTrebul pretenzia arc me gamaCnia, magram, yvel a saxeobis

saarqi vo masal is anal izi dan gamomdinare, Sevecdebi erTi uki duresobi dan meoreSi ar aRmovCnde.

CemTvis xel misawvdomi saarqi vo masal ebis mi xedvi Tirkeva, rom `samxedro centri- sasurvel informacias sabWoTa jarebis general uri Stabi dan i Rebda. maTTvis cnobil i iyo, rom xel isufl ebisa da misadmi qvemdebare uSiSroebis komi tetis mi zans, umkacresi represiebis gasatarebel sababad, saqarTvel oSi anarqi is gamwwavebis gamoyeneba war moadgenda. aRni Snulis gaTval iswinebi dan gamomdinare, madoneris fsevdonimi T Teimurazisadmi (n.rami Svili) gagzavnil daSi frul weril Si gamafRtxil ebel i formi T iyo mi Ti Tebul i, rom `samxedro centris- xel mZRvanel obas, gasabWoebul i saqarTvel os xel isufl ebis provokaciebis aRmkveTi RonisZiebbi droul ad gaetarebina. am pozicias saqarTvel oSi aral egarul ad moqmedi social - demokratiul i partiis xel mZRvanel obac iziarebda. amis udao dadasturebas, saqarTvel os social - demokratiul i partiis cekas prezidiums mdvnis mier sandros fsevdonimi T parizSi myofi saqarTvel os mTavrobisadmi gagzavnil i weril i war moadgens. dasmul saki-TxTan mimar TebaSi, am dokumentSi vki Txul obT: `Tqven unda icodeT, rom Cven nabij s ar gadavdgamT Tu amistvis garkveul i perspeqtiva ar gveqneba da Tu ar viqeni T darwmunebul i gamarj vebaSi. es ki ASesaZl ebel ia maSin, roca ruseTSi da kavkasiaSi garTul deba mdgomareoba da imave dros, Tqven Tu mogvcemT imas, rasac gTxovT da rac aucil ebel ia maSin.- am amonaweridan kargad Cans, rom saokupacioreJimis winaaRmddeg gamosvl as, saqarTvel os social - demokratiul i partiis mesveurebi mxol od im SemTxvevaSi mi iCnevda mi zanSewonil ad, Tuki: 1) sabWoTa ruseTSi_ gansakuTrebi T kavkasiaSi pol itikuri da ekonomikuri mdgomareoba damZimdeboda; 2) dasavl eT evropasi saqarTvel osadmi mxardamWeri real uri pirobebi Sei qneboda; 3) gamarj vebis perspeqtivaSi darwmunebul ni iqnebodnen. aseTi poziciis miuxedavad, imave weril is avtori, aj anyebisTvis winaswar mzadebas aucil ebl obad mi iCnevda Tundac im el ementarul i mi zezi dan gamomdinare, rom qveyanaSi moul odnel ad Seqmnil i xel sayrel i situacia maqsimal urad yofil iyo gamoyenebul i. dasaxul i amocanis Sesrul ebis aTvis Sesabamisi safexuris momzadebis ZiriTad pirobad, dafinanebis sakiTxis droul i mogvareba iyo miCneul i. am Sem-

TxvevaSi gadamwyveti si tyva dasavl eT evropis saxel mwi foebis unda eTqva. Tuki evropis qveynebi okupirebul i saqarTvel os devnil kanonier xel isufl ebas finansur daxmarebas ar aRmouCenda, erovnul - ganTavi sufl ebel i moZraoba saqarTvel oSi aRmavl obis process Sewyvetda, xol o dasavl eT evropa, nebsi Tu unebi eT sabWoTa ruseTis sasargebl o saqmes gaakeTebda. aRni Snul i faqtebi qonda mxedvel obaSi saqarTvel os social - demokratiul i partiis central ur komitets, roca 1923 wl is mowodebaSi `qarTvel sazogadoebas- saokupacio rejimis wi naaRmdg brZol is dawyebis sas wi ndaxedul ebi sa da gonierebis gmoCenisken rom mowodebda. `okupantebTan brZol a _ vki Txul obT dokumentSi_ wi ndaxedul i, organizaciul i, pol itikuri, gonierebi Ta da ganTavi sufl ebi si deal iT unda iyos gaSuqebul i! erideT mtris provokacias, ar wamoegoT mis ankess, ar ayveT gabrazebul gul isTqmas. Cven vberZviT ara pirovnebebs, aramed rejims, ara erT romel ime j al aTs, aramed yvel a j al aTebis. maTTan angariSiS gasworebis dro mal e dagvi dgeba.-¹

Cems mier motanil i amonawerebis mixedviT Tuki vimsjel ebT, saqarTvel oSi moqmedi social - demokratiul i partiis liderTa pozicia, auCqarebl obze, mtris wi naaRmdg brZol isTvis safuZvl ianad momzadebaze, saerTaSoriso da ruseTsi Seqmnil i xel sayrel i pol itikur- ekonomikuri situaciis maqsimal urad gaTval iswinebis moTxovnebze iyo gaTvl il i. amis Sesaxeb vj uRel isa da al .zaqariaZis mier Sedgenil aj anyebis samxedro gegmaSi dawvril ebi Taa saubari. garkvevi Taa miniSnebul i Tu ra faqtorebi SeiZl eba miCneul iyo aj anyebisTvis xel sayrel ad.² im SemTxvevaSi, Tuki antisabWoTa aj anyebis momzadebaze da saWi roebis SemTxvevaSi Zal ismieri gziT saokupacio rejimis uRl is mocil ebaze fiqri Secdomas war moadgenda, maSin, Secdomad unda iqnas miCneul i dankomisa da samxedro centris Seqmnis faqtebi. kritikis sagnad, mxol od social - demokratiis erT- erTi lideri nxomeriki ki ar unda iqnas mi zanSi amoRebul i, aramed, es kritika yvel a im pol itikuri Zal is war momadgenel Ta mimarT (ganurcel vad social uri war momavl obisa) unda gavrcel des, vinc sabWouri rejimis damxobas Zal ismieri formebs gamoyenebiT Tvl ida Sesazl ebl ad. samwuxarod, es principi ratomRac xSirad irRveva da bral debebis mTel i wyeba erT pirovnebaze

gadaaqVT. mXedvel obaSi maqvs n.xomerikis mier sabWoTa xel isufl ebis sawinaaRmdegod ganxorciel ebul i pragmatul i xasiaTis RonisZiebebis eqstremistul _ avantiuristul i da erovnul i saSiSroebis mi marTul ebad gamocxadebis faqti.³ am Sexedul ebis gasamyarebl ad, prof. g.ciciSvil i eyrdnoba n.qarcivaZis mier damkomis erT- erT sxdomaze gakeTebul gancxadebas, roml is Sinaarsi gr.rcxil aZis 1924 wl is 21 noembris CvenebaSia warmodgenil i. `nikol oz qarcivaZem- vkiTxul obT gr.rcxil aZis CvenebaSi,- erT- erT sxdomaze ganaxada, menSevikTa partiam damakisra gansaxil vel ad davsva saki Txi, Tu ra xasiaTi eqneba amieridan damoukidebl obis komitetis muSaobaso. mas mi aCnda, rom saqarTvel os damoukidebl obis mosamzadebl ad da aRSadgenad, gaurkvevel i da ucnobi vadiT muSaoba arafers mogvitans, rom saWi roa davTqvaT raime vada, davukavSi roT igi moxerxebul saerTaSoriso vi- Tarebas, am droisaTvis movamzadoT mTel i Zal ebi, rac ki SeiZl eba gvyavdes da am dResve daTqmul dros gavSal oT saqmi anoba. es vada, misi azrit SeiZl eba ufro gvianac dagve- Tqva imisda mi xedvit Tu rogori iqneboda vi Tareba. magram am vadis fiqsacia warmatebul i mzadebis saWiro wananZRvr ad ar miaCnda.-⁴

miuxedavad imisa, rom es Cveneba sapyrobi eSi da sukis TanamSromel Ta zewol is qveSi wereboda, ZiriTadi yuradReba damkomis momaval saqmi anobazea gamaxvil ebul i. imavdroul ad gasdagebadaa naTqvami: 1)saqarTvel os damoukidebl obis aRSadgenad aucil ebel i iyo winaswari safuZvl iani samzadiSi da Zal Ta maqsimal uri mobil izacia; 2)mTel i Zal ebis mza- dyofnaSi moyvana da xel sayrel i saerTaSoriso vi Tarebis Seqmni sTanave moqmedeba. aRniSnul is gaTval iswi nebi dan gamo- mdi nare, anti sabWouri Zal ebis moqmedebis konkretul i dro dasaxel ebul i ar iyo; 3)aj anyebis dawyeba, warmatebul i mza- debiT ar unda ganesazRvraT. konkretul ad ras niSnavda xel sayrel i situaciis Seqmna da Zal Ta maqsimal uri mobil i- zacia, amis Sesaxeb vj uRel isa da al .zaqariaZis mier SemuSa- vebul aj anyebis samxedro gegmaSia saubari da masze yura- dRebas ar SevaCereb, avRniSnav mxol od, rom gr.rcxil aZis Cvenebi dan Cems mier motani amonawerSi, avantiurizmis da eqstremizmis el ementebi ar aris. aqedan gamomdi nare, n.xome- rikisadmi wayenebul i umkacresi bral debebis damada-

sturebl ad aRni Snul i dokumenti ar gamodgeba. im SemTxvevaSi, Tuki erovnul - ganmaTavisufl ebel i moZraobisa da Tavisufl eblis mosapovebl ad brZol is samzadisi avantiurizmi da eqstremizma, maSin, Sors rom ar wavi deT, mTel i XIX saukunis da XX saukunis dasawiyisi saqarTvel os istoria, avantiurizmi Ta da eqstremistul i qmedebebiT yofil a damZinebul i. Sefasebis aseTi formis gamoyeneba imaze mi gvani Snebs, rom monobaSi myofma erma, Tavisufl eblis mosapovebl ad ar unda ibrZol os da STamomavl obas, monobis uRel i xel Seuxebl ad samudamod dautovos. rac Seexeba piradad n.xomeriks, misi Zal isxmeviT gaxda Sesazl ebel i sabWouri represiebis Sedegad (1921- 1922 wl ebi) miZinebul i da sul TmobrZavis sarecel ze garTxmul i antisabWouri saqmianobis gamocxl eba.

im masal eblis mi xedviT, romelic ljiqias aqvs motanil i Tavis naSromSi, aSkaraT ikveTebara aral egarul i muSaobis is saocari specifiuri da organizaciul i formebl, romelic umkacresi konspiraciis dacvis mi zniT n.xomerikma Semoi Ro. xazgasmiT mi nda aRvni Sno, rom mtkice organizaciul i disciplinisa da maRal i pasuxismgebl obis moTxovnebis damkvidrebiT, man SesZl o im aral egerul i `institutis- amuSaveba, roml is ZiriTad amocanas, mowi naaRmdege mxaris samoqmedo gegnis, mi znebis da amocanebis Sesaxeb dawvril ebiTi informaciis mopoveba warmoadgenda. muSaobis am meTodis gamoyenebiT, igi Seqmnil i situaciis Sesatyvisi pragmatul i gadaWyvetil ebeblis mi Rebas axerxebda.⁵

aseT formaze daafuZna man antisabWouri konspiraciul i muSaoba gasabWoebul saqarTvel oSi. amis udao dadasturebas n.kirTaZis mier sukis arqivebidan motanil i masal eblis warmoadgens. aRni Snul sakiTxTan mi marTebaSi, am dokumeentebSi gamokveTil i formiTaa miTiTebul i, rom n.xomerikis saqarTvel oSi Camosvl am (1922 wl is noemberi) `gamoarvizi da kvl avac sabrZol od ganawyo indiferentul i ganwyobiT mocul i partiul - pol itikuri cxovreba. isev amoZravda partitul i struqtura_ damkomi, romel Tanac swored n.xomerikis iniciativiT aqtiurad amuSavda axl ad reorganizebul i `samxedro komisia-... xomeriki TiTqmis erTpirovnul i winamZRol i Seiqmna qarTul pol itikur wreebSi axal i saaj anyebo ganwyobil eblisa da mzadeblis saqmi anobaSi. igi TiTqmis damo-

uki debl ad... iyenebda yvel afers; beWdavda da aqveynebd, rac undoda. kavSirebs amyarebda mazrebTan, sofl ebTan; damkomiC TiTqmis sakuTar aparatad gaixada. TviTon menSevikuri partiis saorgani zacio saqmi anobasac ganagebda erTpirovnu- l ad..⁶

am vrcel i amonaweridan aSkarad ikveTeba n.xomerikis or- gani zatorisa da praqtikosis saxe. romel mac 1922 wl is re- presiabis Sedegad, rogorc zemoTac mqonda aRniSnul i, Ti- Tqmis dambI adacemul mdgomareobaSi myofi erovnul i moZraoba gamoacocxl a, riTac antisabWouri saqmi anoba saqa- rTvel oSi axal safexurze aiyvana. misi Zal isxmeviT, anti- sabWoTa kavkasiuri frontis Sesaqmnel ad, aRdgenil i iqna urTierToba Crdil o kavkasiisa da azerbaijanis erovnul - ganmaTavisufl ebel i moZraobis l iderebTan. aRniSnul i faqtebis si swores, n.kirTaZisa da l j iqias samecniero mo- nografiebsi motanil i dokumenturi masal ebic adasturebs.

rac Seexeba damkomiS `sakuTar aparatad- gadaqcevas, misi es qmedeba, damkomiS wevrebisadmi undobl obiT, sasicocxl o mniSnel obis gasatarebel i RonisZiebebis maqsimal urad gasa- iduml oebis motivaciit unda yofil iyo ganpirobetul i. n.xomerikis mxridan aseTi `gadametebul i- sifrtxil is daWe- ris mi zanSewonil oba Semdegi periodis ganviTarebul ma mov- l ebebmac daadastura, roml is Sesaxebac qvemoT meqneba saubari.

yovel ive zemoaRniSnul i dan gamomdinare, aSkarad ikveTeba, rom Cavardnil i aral egarul i saqmi anobis fexze wamosaye- nebl ad saWi ro RonisZiebebis gatarebis da safexurebrivad Semdgom etapze gazRol is mZime tvirTis tarebis Tavis Tavze aRebiT, nebsiT Tu unebl iet, n.xomeriki l ideris funqciis ampl uaSi aRmoCnda. es srul ebi Tac ar ni Snavs, rom n.xomeriks samxedro diqtatoroba da avantiurizmi amoZravebda, urad `eqs- tremistebis avantiuristul miswrafebebs asazrdoebda,- ro- gorc amas prof. g.ciciSvil i wers.⁷ samwuxar od, igi daelWvebis gareSe mxol od im pol itikuri partiis warmomadgenl ebis dakiTxvis Cvenebebs eyrdnoba, roml ebic n.xomerikis piro- vnebas Tavi danve odi ozurad aRiqvamdnen. Tumca, aseTi sababis Seqmnas n.xomeriki maqsimal urad gaurboda. mxedvel obaSi a mi saRebi, `samxedro komisi aSi- mj avaxiSvil is `marj vena xel l ad- misgan gamocxadebis faqti. aseTi ndobis oficial urad

aRiarebis miuxedavad, erovnul - demokratebis garkveul i nawil isaTvis n.xomerikis pirovneba miuRebel i darCa ori garemoebis gamo: 1)n.xomerikis mxridan umkacresi konspiraciis damkvidrebis formiT aral egarul i saqmi anobis gaaqtiureba, social - demokratiul i partiis warsul is gamocdil ebas emyareboda. am miarTul ebiT gaweul i muSaoba, pol itikuri situaciis Sesatyvisi pragmatul i gadawyvetil ebemis miRebas, xSirad individual urad iTval iswinebda. es faqtori, n.xomerikis, rogorc pol itikuri figuris avtoritetis safexurebrivad amaRl ebas axdenda. misi aseTi nabiji mj avaxiSvil isTvisac miuRebel i unda yofil iyo. mi Tumetes, rogorc prof. gciciSvil i wers, mj avaxiSvil i `erovnul - demokratebis ck da kerZod misi prezidiumis yvel aze Wkviani da dinji pol itikosi- iyo.⁸ Tuki es faqti simarTl es Seesabameba, erovnul - demokratiul i partiis liderებს udiyesi pol itikuri Secdoma dauSviaT, `yvel aze Wkviani da dinji pol itikosi- mj avaxiSvil i, Tavis droze erovnul i sabWos (1917 wl is noemberi) wvrobisa da damfiZnebel i krebis kandidatTasiis (1919 wl is 29 ianvari) aTeul Si rom ar daasaxel es. misi pol itikuri niWi ereba, saqarTvel os pirveli republ i- kis saxel mwi foebriw mSenebl obas rom ar moaxmares. mj avaxiSvil is aqtiuri pol itikuri saqmi anoba, 1918 wl is 26 maisidan- 1921 wl is 25 Tebervl amde, 1028 dRis ganmavl obaSi, dokumenturi masal iT ar dasturdeba. aqtiur pol itikur sarbiel ze misi gamoCena, saqarTvel os gasabWoebis Semdeg safexurTanaa daka- vSirebul i. 2)n.xomeriki social - demokrati iyo da erovnul - ganmaTavisufl ebel moZraobaSi misi yovel i warmatebul i nabiji, erovnul - demokratiul i partiis avtoritets Crdil avda. am garemoebas, aRniSnul i pol itikuri partiis zogierTi lideri `mZimed- aRiqvamda.

rac Seexeba dasavl eT evropis saxel mwi foebisgan saqarTvel osadmi daxmarebis Sesazl ebl obas, amis Sesaxeb n.xomerikma paritetul i komitetis sxdomaze wakiTxul moxsenebaSi garkveiT Tqva: `Tu SevZel iT saqarTvel os aj anyeba da erTi ori Tvec gavZel iT, maSin aris imedi dasavl eT evropis saxel mwi foTa mxridan dipl omatiuri Carevisa da ful iT daxmarebisa.⁹ xazgasmiT unda iTqvas, rom n.xomerikis es gancxadeba, vj uRel isa da al .zaqariaZis xel mZRvanel obiT SemuSavebul i da parizis pol itikuri komisiis (samxedro

special istebTan erTad) mowonebul i aj anyebis samxedro gegmiserT-erTi debul ebaTagania, romel ic n.xomerikma si-tyvasi tyviT gaimoora. parizis pol itikuri komisiis sxdomebis saqmo Canawerebis mixedviT, mauzeris sistemis 1000 revolveris Sesyidva pol oneTSi iyo gaTval iswinebul i. am informaciaze dayrdnobiT, 1923 wl is 24 Teberval s markis fsevdonimiT saqarTvel os emigraciul i mTavrobisadmi gagzavnil weil Si vki Txul obT: `Tu ...pol onel ebisgan iaraRis dapiReba Sesrul deba, maSin aucil ebl ad unda davkr aT...¹⁰ imave pol itikuri komisiis momdevno sxdomebis stenografiul i angariSebis mixedviT, TiTqmis gadawyvetil i sakiTxis bol omde miyvana SeuZl ebel i gaxda pol oneTSi garTul ebul i pol itikuri procesebis gamo. Tuki am faqtebs gaviTval iswinebT, prof. g.ciciSvil is gancxadeba: `Cven ki vxedavT, rom n.xomerikma amjeradac icrua...¹¹ _simarTi es ar Seesabameba radgan, n.xomeriki, pol oneTis xel isufl ebis maRal CinosanTa mxridan gacemul dapiRebas emyar eboda. samwuxar oia, roca kmi sabl i-Svil isa da mj avaxiSvil is qomagobis fonze, n.xomerikis pol itikuri figuris damcrobis mcdel obiT, igi iseTi fonis Seqmnas cdil obs, rom `samxedro centris- gacemisa da 1924 wl is aj anyebis damarcxebis ganmapirobebel i miZezebi l amis n.xomeriks gadaabral os.

im saarqivo masal ebis mixedviT, romel ic Cems mier iqna mopovebul i, social - demokratiul i partiis liderebis mxridan saokupacio reJimis winaaRmdeg sabrZol vel ad Sesabamisi bazis safuZvl iani momzadebis aucil ebl obaze miuTi-Tebs. am mxriv gansakuTrebul yuradRebas n.ramiSvil is mier 1923 wl is 22 agvistos saqarTvel os social - demokratiul i partiis cekasadmi gagzavnil i weril i iqcevs. am dokumentebSi gansakuTrebul i yuradReba taqtikur sakiTxebzea gadatanil i da xazgasmiTaa miTiTebul i_ evropisa da ruseTis pol itikur- ekonomikuri mdgomareobis gaTval iswinebis aucil ebl oba. am fonze, n.ramiSvil i saqarTvel os social - demokratiul i partiis cekas wevrebs principul i formiT miarTavda: `arc aCqareba arc dagvianeba. aseTi unda iyos Cveni l ozungi. aCqareba ganadgurebas gvimzadebs, rogorc avantiuristul i gamosvl a. **sakiTxis dadebl Tad gadasaWrel ad samiplirobaa saWiro: 1)umTavresia qarTvel l xal xis unar l. Igi saknaod gatyda, gansakuTrebl T pol itikuri organiza-**

clibis Zvel i wevrebI. xel sayrel i momentis SeqmniSTanave, qarTvel i eris amoZraveba aucil ebel i pirobaa; 2)meore pirobaa_ saqarTvel os gancaI kevebiT gamosvl a ar SeuZl ia. aucil ebel ia ruseTs mTel i kavkasia daupirispirdes; 3)mesame pirobaa_ evropis daxmareba, ful iT, iaraRIT. es Cveni kategoriul i daskvnaa.- anal ogiuri saxis gamafrTxil ebel i da saprogramo miTITebaa imave n.rami Svil is 1924 wl is ivnisisa da ivl isis weril ebSi, roml ebic saqarTvel os social - demokratiul i partiis cekasa da damkomisadmi iqna gagzavnil i. am dikumentebSi xazgasmiTaa miTiTebul i, rom saokupacio reJimis winaaRmdeg brZol is dawyeba Semdegi faqtorebisTvis daekavSi rebinaT: 1)saqarTvel oSi antisabWouri gamosvl ebi, ruseTSi masobri vi ukmayofil ebis aRmavl obis moments unda damTxveoda; 2)am gamosvl ebSi qarTvel i eris yvel a aqtiuri Zal is CarTvis uzrunvel yofa momxdariyo; 3)antisabWouri gamosvl ebisTvis iseTi momenti SeerCiaT, roca Tbil iSi qarTvel oba srul yofil ad iqneboda Tavmoyril i; 4)saqarTvel oSi mcxovreB somxebSi Sesabamisi muSaoba CaetarebinaT, raTa gamosvl ebis dros, maTi mxridan nei tral iteti yofil iyo dacul i; 5)azerbaj anisa da antisabWourad amoZravebul i kavkasiis gamo, osmal eTi nei tral itets dai cavda. am faqtorebis gaTval iswinebi dan gamomdinare, qarTvel ofi crebs azerbaj anel ofi crebTan moqmedebis saerTo gegmis SesamuSavebl ad mol aparakeba dauyovnebl iv unda daewyoT. aRni Snul sakiTxebTan mimarTebaSi, erT- erT Semaj amebel weril Si igive n.rami Svil i xazgasmiT werda: **`am faqtebs unda mi vaqci oT Cveni yuradReba da maT gar Semo vawar moOT agltaclia. ruseTis Sinaur cxovrebaSi usaTuod eqneba adgil i garTul ebeps da am movl enebps Cven mzaT da organizebul i simagrIT unda davxvdeT. Cveni muSaoba kavkasiis masStabilT unda xdebodes, amaze I aparaki aRar aris saWiro da am is Sesaxeb araerTxel momlwerla.-**

Cems mier motanil i faqtebi imis utyuar dadasturebas war moadgens, rom social - demokratiul i partiis erT- erTi l ideri da saqarTvel os devnil i mTavr obis wevri n.rami Svil i, sabWouri okupaciis winaaRmdeg brZol as, safuZvl iani momzadebis, ruseTSi mimdinare pol itikuri procesebis maqsimal urad gaTval iswinebis da xel sayrel i momentisadmi dal odebis taqtikuri kursis aRebas moi Txovda. meore mxriv, sru-

I iad kavkasiis dapyrobil i xal xebis qarTvel Ta mxardamxar brZol a da gaerTianebul i Zal ebiT sabWoTa ruseTisadmi dapirispireba, mas gamarj vebis erT- erT pirobad miacnda. winaaRmddeg SemTxvevaSi, marto qarTvel ebis gamosvl as, garduval damarcxebas uwi naswarmetyvel ebda. **es i dea, ki dev ufro vrcel i da dasabuTebul i formiTaa warmodgenil i imave n. rami Svili is mier abesal omi sadmi gagzavnil saprogramo weril Si. Igi gamafRTxil ebel i formiT kategoriul ad svamda sakiTxs, sisxl isgan dacil il i qarTvel i eris fizikuri msxverpl is umiznod Sewirvis dauSvebl obis Se-saxeb.**

Tuki yovel ive zemoTqmuls, vj uRel isa da al .zaqariazis mier SemuSavebul i aj anyebis samxedro gegmis ZiriTad debul ebebTan SevadarebT, mi si i denturoba aSkarad warmocndeba. es imas ni Snavs, rom n. rami Svili, saqarTvel oSi iatakveSeTSi moqmedi politikiuri Zal ebisa da organizaciebis xel mZRVanel obas, am gegmis maqsimal urad dacvis moTxovnebs uyenebda. winaaRmddeg SemTxvevaSi, nebi smieri nabiji mas danaSaul ebriv qmedebad miacnda. aqedan gamomdinare, social - demokratiul i partiis aqtiuri wevris noe xomerikis aral egarul i saqmi anoba, im saprogramo kursis Semadgenil i nawil is praqtikul adreal izaciis mcdel obas warmoadgenda, romelic zemoARni-Snul i gegmiTiyo gaTval iswinebul i. meore mxriv, yovel gvari rekl amisa da xmauris gareSe, am gegmis ZiriTadi debul ebebi mas maqsimal urad unda daecva, radgan amis aucil ebl oba, parizis politikiuri komisiis sxdomam daaval a n. xomerikis da imave sxdomis dadgenil ebiTi iqna igi saqarTvel oSi gamogzavnili.

rac Seexeba SeiaraRebul i gamosvl isadmi damokidebul ebas, amasTan mimarTebaSi damkoms gamokveTil i pozicia eWira. mxedvel obaSi maqvs 1924 wl is marti, roca damkoms kursi SeiaraRebul i aj anyebis aucil ebl obisken iyo mimarTul i. amis Sesani Snav dadasturebas devnil obaSi myofi saqarTvel os mTavrobi sadmi damkoms Tavmj domaris kandronikaSvili is mier saqarTvel odan gagzavnili werili warmoadgens. igi stambol Si 1924 wl is 2 april siqna miRebul i. am dokumentis mxedviT Tuki vimsjel ebT, kandronikaSvili is mtkicebit: 1) im periodis saerTaSoriso viTareba, saqarTvel os erovnul - ganmaTavisufli ebel i moZraobis sasargebl od iyo

mi marTul i; 2) saqarTvel oSi da ruseTSi Seqmnil i xel sayrel i momentis argamoyeneba `udi des i danaSaul i iqneboda erisa da istoriis winaSe;- 3) saqmis dasawyebad, 25- 30 aTasi l i rras saqarTvel oSi dauyovnebl iv gagzavna aucil ebol obas wrmoadgenda. am `mtki cebul ebebis- fonze, igi devnil obaSi myof xel isufl ebas sayvedurobda: `damkomi gamoTqvams Tavis gakvirvebas, rom mTavrobas aseTi momentisaTvis ar qonebia momaragebul i gansakuTrebul i Tanxa.- marTal ia, es sayveduri savsebiT samarTl i ani iyo, magram isic gasaTval iswinebel ia, rom evropis qveynebis maRal Cinosnebis mxridan, saqarTvel os xel isufl ebisadmi finansuri daxmarebis saqarTvel os pirvel i respubl ikis droindel i val ebis gadaxdis gacemul i piroba, ingl isis mTavrobisgan Seusrul ebel i darCa. am faqtorma gansazRvra saqarTvel os damkomsadmi ful is droul ad miwodebis SeuZl ebl oba.

marTal ia, saqarTvel os damkoms aj anyebis kursi qonda aRebul i, magram am marTul ebiT aCqarebul i nabij is gada- dgmaz, rogorc zemoTac mqonda miTiTebul i, social - demokra- tiul i partiis erT- erTi lideri n. ramiSvili sastikad ewinaaRmdegeboda. miuxedavad amisa, abesal omis (fsevdoni mi a) saxel ze gagzavnil weril Si, bol Sevikebis dacemis momentis maqsimal urad gamoyenebas da saxel isufl ebo Zal aufl ebis dpatronebas igi aucil ebl obad miiCnevda. aseTi sarisko nabij is gadasadgmel ad, garkveul i doziT Sesabamisi samza- disis Catarebas saval debul od Tvl ida. dasaxul i miznis miRwevis erT- erT pirobad, qarTvel oficrobasTan saiduml o kavSiris damyarebas miiCnevda. amasTan dakavSirebiT imave dokumentSi vkiTxul obT: `Cveni mizania arsebul i qarTul i l aSgris gadaqceva damouki debel i demokratiul i respubl i- kis mTavar berketad da miT Cveni brZol is gaadvil eba. saWi ro iqneba dauyovnebl iv l aSgris xel mZRvanel Ta gawmenda mobol Seviko da faSistur- reaacionuri el ementebisagan. unda veridoT gvardiis msgavsi razmebis Seqmnas. piriqiT, Tavidanve SevecadoT yvel a moxal iseTa razmi l aSgarSi CavricxoT da sastik discipl inas davumorCil oT, rom gada- trial ebisas qveynis baton- patroni demokratia Sei qnes da ara faSisturi reaacionul i el ementebi...aqedanve unda movaxdi noT moxal iseTa Cumi aRricxva. amisTvis srul iadac ar aris saWi ro maTi Tavmoyra da mTel i nebarTvis miReba,

aramed varaudi T movaxdinoT zedmeti saxel is wodebi T cveni momxreebis saiduml o aRricxva. es gansakuTRebi T saWi roa Tbil isSi, sadac unda viyol ioT saknao Zal a im SemTxvevisatvis.- am onaweris mi xedvi T, gamokveTil ad moCans n.rami Svil is damoki debul eba im RonisZiebebis gatarabasTan mi marTebaSi, romel ic saokupacio reJimis wi naaRmdeg mi marTul samzadisTan unda yofil iyo dakavSirebul i. meore mxriv, dasaxul i mi znis mi Rwevis umni Svel ovanes pirobad konspiraciul i muSaobis maRal doneze dayeneba aucil ebl obadaa mi Cneul i. rac Seexeba bol SeviketTan mol aparakebas, imave n.rami Svil is kategoriul i moTxovni T, igi mxol od erT sakiTxTan_ saokupacio j aris saqarTvel odan gayvanis pirobebis Sesaxeb SeiZl eboda Semdgar iyo.

dasavl eT evropaSi mimdinare pol itikuri procesebis swrafad cval ebadobidan gamomdinare, dasavl eTis sazogadoebrivpol itikuri azris warmomadgenl ebTan permanentul i saqmianurTierToba da maTi saqarTvel oTi daintereseba aucil ebl obas warmoadgenda. am mi znit, muSaobis iseTi formis gamozebna iyo saWi ro, romel ic saqarTvel osTan mimarTebaSi amomwuravi informaciis srul ad Tavmoyras da maRal doneze gadamuSavebul i saxiT dasavl eTis sazogadoebisadmi miwodebis Sesazl ebl obas Seqmni da. am mi znit, saqarTvel oSi aral egarul ad moqmed partiebsa da organizaciebs, parizSi myofi saqarTvel os mTavrobis warmomadgenl ebTan mudmivi weril obiti sainformacio kontakti unda qonoda. konkretul ad Tu ra sakiTxebiT SeiZl eboda dasavl eT evropis pol itikuri wreebis daintereseba da maTi mxridan saqarTvel osdmi sarsargebl o mxardamWeri poziciis oficial urad dafiqsireba, amis Sesaxeb dawvril ebiTaa saubari n.rami Svil is mier saqarTvel oSi gamogzavnil weril Si, romel ic dasaTaurebul ia: `abasal omis sayuradReboT.- am dokumentis mi xedvi T, saqarTvel odan gagzavnil informacias, centris monacemebTan erTad, provincielic unda moecva da gansakuTrebul i yuradReba Semdeg ZiriTad sakiTxebze yofil iyo gadatanil i: `1)**pi rvel yovl isa represia da terorl**: vinaa datusaRebul i, sad da ra mi znit. vinaa gasaxl ebul i_ ra mi zeziT da sad imyoFeba. CekaSi wamebul Ta viTareba, ra saxisaa wameba da ra mi zeziT aris gamowveul i. cnoba unda iyos swori da dawvril ebiTi; 2)**muSaTa m dgomareoba**: ramden saaTs amuSaveben,

ramdenia xel fasi, xel fass aZl even Tu ara dani Snul droSi, ra sanovagis yidva SeuZl ia muSas am xel fasiT, SeadareT exl andel i xel fasi mefis droindel xel fasTan; **3)gl exobis mdgomareoba:** Aa)ra Rirs gl exis nawarmi (matyl i, abreSumi, puri, simindi, bamba, Rvino, Txil i da sxva) exl ara Rirda omis win. ras SeiZens axl andel i xel fasiT gl exi; b)pirvel i saWi roebis saganTa fasebi: tansacmel i, fexsacmel i da sxva. ra Rirs exl a da ra Rirda omis win; **4)gadasaxadi:** ra saxisaa gadasaxadebi. raodenoba mefis dros da bol Sevikebi s reJimi s periodSi. rogor xdeba gadasaxadebis akrefa. arTmeven Tu ara gl exs WurWel s, Sinaur oTxfexs da sxva; **5)skol a:** ras aswavl ian. codnis done exl a, mefis dros da saqarTvel os damouki debel respubl ikaSi. rogoria maswavl ebel Ta kadri da maTi momzadeba. ras warmoadgens- Zl ierdeba Tu ara pionerebi, komsomol ebi da maTi organizaciebi; **6)ekl esiis mdgomareoba:** grZel deba Tu ara ekl esiis msaxurTa devna, mRvdel mTavarTa dapatimreba_ gadasaxl eba (maTi vinaoba). ramdeni ekl esiaa dangreul i. xel s uSl ian Tu ara mRvdel msaxurebas. warmoebs Tu ara morwmuneebbe dacinva. devnian Tu ara somexTa da musl imanTa ekl esia- meCeTebis msaxurT. am saganze cnoba rom mivi ROT saWi roa sakaTal ikoso sabWo- sTan gavabaT kavSiri.

i qonieT saxeSi is garemoeba, rom ingl isSi Cveni el Cis sa- Sual ebiT dakavSirebul i varT pirdapir kenterberis arqi- episkopostan, xol o romSi papTan gvyavs gansakuTrebul i warmomadgenel i (ingil o) ivanicki... sakaTal ikoso sabWom unda mogvawodos yovel gvare nobebi rac ekl esias exeba. evropasi amas metad didi mniSvnel oba aqvs.⁻¹²

es vrcel i amonaweri srul ad asaxavs emigraciaSi myofi saqarTvel os xel isufli ebis warmomadgenel Ta mier ideol o- giur frontze Cafiqrebul i saqmi anobis ZiriTad mi marTu- l ebas. Znel ia imi s Tqma Tu ramdenad axer xebda zemoarNi Snul sakiTxebTan mi mar TebaSi srul fasovani informaciis mi wode- bas saqarTvel oSi aral egarul ad moqmedi pol itikuri orga- nizaciebi. erTi ram dabej i TebiT SeiZl eba iTqvas, rom Cems mier mikvl eul i masal ebi s mi xedvi T Tuki vimsjel ebT, saqar- Tvel os emigraciul i mTavrobis wevrTa saxel ze gagzavnil weril ebsa da moxsenebebSi garkveul i doziTaa warmodgenil i zemoarNi Snul sakiTxebTan mi mar TebaSi mopovebul i informa-

ciul i xasiaTis masal a. marTal ia, am mimarTul ebiT muSaobis Catareba garkveul finansebTan iyo dakavSirebul i, magram, umZimesi ekonomi kuri si duxWiris mi uxedavad, arsebul i siZnel eebis daZl eva ZiriTadad enTuziazmis bazaze xdeboda. aqedan gamomdinare, Cems mier zemoT dasaxel ebul dokumenteSi motani i faqtebi, qveyanaSi mimdinare umZimesi procesebis amomwuravad asaxvis pretenzias ar acxadebda. mi uxedavad amisa, masze dayrdnobiT, saqarTvel os emigraciul i mTavroba Rirseul ad umkl avdeboda sabWoTa propagandistul Semotevebs. es masal ebi dResac umni Svel ovanes wyaros warmoadgens 20- 30- iani wl ebis gasabWoebul i saqarTvel os obieqturi suraTis aRsadgenad.

rac Seexeba Sei araRebul i aj anyebisTvi s mZadebas, pirvel etapze, sabWoTa xel isufli ebis Sesabamis uyebas, garkveul i informacia gaaCnda damkomsa da samxedro centris aral egarul saqmi anobasTan mimarTebaSi. maTi mi znebis da amocanebis srul ad gamosamJRavnebl ad, saqarTvel oSi mTel i datvirTviT amoqmedda jer kidev 1921 wl is 26 Teberval s Seqmnil i saqarTvel os sagangebo komisiis Semadgenl oba. mi sma muSaobam gansakuTrebul i warmatebul i saxe mas Semdeg mi iRo, roca am komisiis Tavmj domaris moadgil ed (1922 wl is mi wurul i) lberia dainiSna. dokumenturi masal iT dadasturebul ia, rom am komisiis saqmi anobis erT- erT safexurs, aral egarul ad moqmedi politiki partiebisa da damkoms Semadgenl obaSi uSiSroebis TanamSroml ebis Segzavna warmoadgenda. mi zani ara mar to informacii mopovebaSi, aramed provokaciebis mowyobisadmi xel SewyobaSi, ama Tu im organizacii srul ad gamomJRavnebaSi mdgomareobda. sabWoTa specsamsaxurebis mxridan mosal odnel i garTul ebebis Sesaxeb, social - demokratiul i partiis liderTa garkveul i nawil i saqmis kursSi iyo da partiis xel mZRvanel obas droul ad afrTxil ebda. amis dadasturebas, 1924 wl is 10 seqtembrit da TariRebul i k.gvarj al azis weril i warmoadgens. CemTvis saintereso sakiTxTan mimarTebaSi am dokumentSi vkiTxul obT: roca CvenSi xSiri daWerebi daiwyo, aman Zl ier damaeWva, rom provokacii qsel Si ar vyofil iyaviT gabmul ni. Cems 18 da 30 ivnisis, 17 da 31 ivl isis, 6 da 13 agvistos weril ebSi am provokacii saSiSroebaze mi vuTiTebdi Cvenebis. erT am weril Si imasac ki vwerdi, rom Cemi rweniT bol Sevi-

kebmajian mTel i Tqveni asaval - dasaval i da ucdian moxerxebul dros, rom mTel i Cveni organizacia daangrion Tqo. amitom ufrTxil diT da erTnairi reorganizacia moaxdineT rogorc Cveni partiul i organizaciebis damokidebul ebaSi samxedro organizaciebTan Tqo, vwerdi maT. Cems SiSs amis Sesaxeb orive noes vwerdi.- es gafrTxil eba, garkveul informacias emyareboda. meore mxriv, aral egarul ad moqmed partiul organizaciebSi aSkarad Sei niSneboda uSiSroebis mier Segzavnil i pirebis aqtiuri moqmedeba, romel Ta ZiriTad mi zans organizaciis wevTa provoci reba warmoadgenda. am faqtTan dakavSirebiT imave kqvarj al azis weril Si vkiTxuli obT: `metad da farTod gaidga provokaciam fexi Cvens organizaciebSi da maT irgliv bol oxanebSi. masiuri Wera daiwyo. yvel as al baT provokaciis saSiSroeba moel oda... sul advil i SesaZl ebel ia provokaciul i mizniTac aqzebdnen Cvens organizaciebSi SeWril i gamyidvel ebis gamosvlebs...¹³ uSiSroebis mxridan jaSuSta qsel is gaaqtiurebaze da provokaciebze roca vsaubobT, yuradRebis mi Rma ar unda davtovoT yvel aze mniSvel ovani faqtori. mxedvel obaSi maqvs saqarTvel o_ stambol i_ parizis damakavSirebel i gza_ aWaris regioni. saarqivo masal ebiT dasturdeba, rom saqarTveli odan evropis mimarTul ebiT gagzavnil i weril obiTi informacia, kuriers aWaris regionis gavlit osmal eTsi unda gaetana da amis Semdeg xdeboda SesaZl ebel i misi stambol Si Catana. stambol is politikuri komisia pirdapir parizis ukavSiredeboda. Tuki im garemoebasac gaviTval iswinebT, rom osmal eTi sabWoTa ruseTis megobar saxel mwi fodar iqmeboda da mis teritoriaze sabWoTa ruseTis dazverva aqtiurad moqmedebda, am faqtorები dan gamomdinare, saqarTvel odan an parizidan nebis mieri informaciis `gaJonvis- didi al baToba arseboda. gamoricxul i araa, rom sabWoTa uSiSroebis warmomadgenl ebis mxridan aWaris mosaxl eobaze gansakutrebuli zewol a da maTTvis jaSuSobis funqciis Sesruli ebis daval ebis micema, am faqtoriT rom yofil iyo ganpirobebul i. am sakiTxTan dakavSirebiT, stambol idan giorgis fsevdonimit parizSi gagzavnil weril Si vkiTxuli obT: `baTumis mosazRvre sofl ebis mcxovrebl ebi baTumSi daibares da sastik gancxadebaze moawerines xel i. yvel as jaSuSoba daaval es da Tanac daxvretiT daemuqrnen.- im saarqivo

masal ebis mixedviT, romel ic Cems mier iqna mopovebul i da sabWoTa uSiSroebis mxridan pol itikuri Zal ebis mosyidvis mcdel obas exeba, gansakuTrebul yuradRebas n.rami Svil is mier abesal omisadmi saqarTvel oSi gagzavnili saprogramo werili iqcevs. am dokumentis mixedviT, erovnul - demokratiul i partiis mTel i rigi wevrebi sabWoTa uSiSroebasTan dakavSirebul pirovnebeba daa gamocxadebul i. am faqts igi imdenad aniWebs gansakuTrebul mniSvnel obas, ramdenadac saerTaSoriso arenaze sabWoTa ruseTis sawi naaRmdego bl okis Sekvris procesi warmatebul ad mmdinareobda. aRni Snu- l Tan dakavSirebiT, imave weril Si vkiTxul obT: `ruseTi savsebiT gariyul ia. antirusul i bl okis mowyoba Cqari tempiT mmdinareobs. ingl isi ar moisvnebs sanam ruseTs ar daaqucmacebs. aseT xel sayrel momentSi Cven axal i mteri gagviCnda. es aris faSistTa jgufi, romel sac meTauroben spiridon kedia, al eqsandre asaTiani, l eo keresel iZe, general i kvinitaZe,... kote komaxiZe (yofil i social ist- federal isti) da mixako wereTel i, xolo pol oneTSi general i CxeiZe da pol kovniki inJineri kandel aki. maT ayol ies erovnul - demokratiul i partiis mimdevari axal gazrdoba da miznaT daisaxes Cveni partiisa da social istebis dasamareba. mTel i es jgufi dakavSirebul ia ful iT da saqmit Sal va qarumiZesTan, romel ic Cekas agentia. axal gazrdaTa Soris uTuod bevria Cekas agentli, Tumca asaTiani da keresel iZe mainc, Tu sxvebi ara bol SevikTa agentebis STabeWdii ebas toveben.

faSistTa jgufi gadabmul ia rus monarqistebTan da mza- daa dakmayofil des avtonomliT, oRond Tavidan moSoros social istebl. isini agreTve yvel gan daTareSoben da cdi- l oben amerikavkasiaSi Ital ia Semolyvanon da misl mandati daaweson. rogorc xedavT, faSistTa jgufi Cvens ers av- nturas umzadebs. isini aSkarad amzadeben Ital iis daxma- reblT aj anyebas, rac Cvens ers fizikur ganadgurebas uqadis, xolo meore mxriv, mas axal samoqal aqo oms umzadebs. sa- Wlroa Tqven mTel i xal xl darazmoT faSistTa da maT mo- sal odnel mokavSireTa winaaRmdeg. pirvel rigSi SeecadeT xal xs zepirad gadasceT srul i sinamdvil e da faSistTa meTaurebs xal xis Tval Si saxel i gavutexoT. am mizniT au- cil ebel ia: 1)yvel a pol itikur partias da sxva organi-

zaci ebs (studentTa kavSiri, mweral Ta kavSiri da sxva) am-
 cnoT faSistTa forma da maTi bnel i mizani; **2) xal xis farTo
 wrem unda galgos, rom faSistebi uTanxmdebi an qarTvel i
 eris zurgs ukan rus monarqisteb da ital iel faSisteb
 da es SeTanxmeba ers Tavze daatexs axal ubedurebas;**
3) I egal uri da sxva gziT faSistebma da maTma mimdevrebma
 TavianT nacnob- megobar- naTesavTagan unda gaigon weril ebi s
 saSual ebiT, rom mTel i eri aRSfoTebul ia faSistTa mier
 erovnul i frontis garRveviT, maT mier erovnul i mTavrobis
 uaryofiT da iseTi moRal aturi saqciel iT, rogoricaa rus
 monarqistebTan da ital iel faSistebTan kavSiri. aseTive
 weril ebi Tavisi anebisa da nacnob- megobrebisgan unda miRon
 parizSi myofma nacional ist- studentebma. ukeT rom Cavfu-
 SoT avanturistTa gegma, aucil ebel ia Sevqmnat damouki de-
 bl obis (an ganmaTavisufl ebel i) komiteti (pariteti) sami
 pirisagan: social - demokratebis partia, social ist- federa-
 l istTa partia da mTI iani frontis monxre erovnul - demo-
 kratebi (ami rej ib_ gvazavas j gufi). sxva partiebi ar arsebo-
 ben, gansakuTrebiT 'sxivel ebi- da isini ar unda gavberoT.
 es komiteti SeiZl eba Tu sxvagan ar moxerxdeba Sens axl os
 moewyos. Cveni cnobIT, erovnul - demokratiul i partia metad
 sustia. mas central uri komiteti ar hyavs. saWi roa misi
 centri Sei qmnas da ukanasknel ma zurgi gaumagros ami rej ibsa
 da gvazavas. Tu sxvagan ar moxerxdeba, sadac Sen iqnebi,
 axl os moawyobine es centri.-¹⁴

Cems mier motani i es vrcel i amonaweri, erovnul - demo-
 kratiul i partiis wevrebis garkveul i j gufis mimarT seri-
 ozul bral debas Sei cavs. xazgasmiT minda aRvni Sno, rom
 n.rami Svil i im pol itikur moRvaweTa ricxvs ar ganekuTvnebo-
 da, romel ic ama Tu im pirovnebis mimarT zedapi rul i gancxa-
 deba rom gaekeTebina. miTumetes: 1)saqme exeboda sabWoTa
 uSiSroebasTan, ital iel faSistebTan da qarTvel Ta saxel
 l mwi fos moZul e rus monarqistebTan kavSiris bral debas;
 2) aRni Snul Tan mimarTebaSi n.rami Svil s xel CasaWi di masal ebi
 rom ar qonoda: a)SeuZl ebel i iqneboda mis mier dasaxel e-
 bul i sami ZiriTadi mimarTul ebiT saagi tacio- propagandi-
 stul i saqmi anobis dasawyebad pragmatul i nabij is gadadgma;
 b) n.rami Svil is mier erovnul - demokratebis erTi j gufi sadmi
 wayenebul i bral debebi im kategoriaTa ricxvs ganekuTvne-

boda, roml is tyuil ze dafuZneba SeuZl ebel i iyo Tundac im el ementarul i mizezis gamo, rom dadanaSaul ebul mxares simarTl is droul ad garkva ar gauWirdeboda, natyuar cil i swamebas farda Camoexsneboda da social - demokratebs bumerangiviT ukan mwareT daubr undeboda; g)tyuil ze dafuZnebul bral debas erovnul - demokratebis zemoaRniSnul i jgufi, social - demokratiul i partiis l iderTa avtoritetis (gansakuTrebiT maTTvis moZul e n.ramiSvil is) pol itikurad dasamarebl ad warmatebul ad gamoiyenebda da social - demokratebis saagitacio- propagandistul i saqmianobidan qvas-qvaze ar datovebda; 3)SemTxveviTobiT ar iyo ganpirobetul i, erovnul - demokratiul i partiis Samirejib_ gg.vazavas jgufisacmi n.ramiSvil is mier gansakuTrebul i yuradRebis gamaxvil eba. dokumenturi masal iT dadasturebul ia, rom Samirejib_ gg.vazavas jgufi zemoT CamoTvil il i aclami anebis Sexedul ebeps da praqtikul saqmianobas gaemij na. saqarTvel os deokupaciis da saxel mwifoebri vi damouki debi obis aRdgenis sakiTxTan mimar TebaSi, maTdami umkacresi kritikiis formebis gamoyenebasac ar erideboda; 4)pol itikur Zal Ta konsolidaciisa da faSisturi daj gufebebis Semotevebis mosageriebl ad, organizaciis gawevis mi znit, sami pol itikuri partiis (social - demokratebi, erovnul - demokratebi, social ist-federal istebi) TiTo warmomadgenl iT n.ramiSvil i paritetul i komitetis Seqmnis sakiTxs ayenebda.

yovel ive zemoTqmul idan gamomdinare, n.ramiSvil is weril s im etapze ara marto organizaciul i, aramed pol itikurideol ogiuri xasiaTis datvirTvac gaaCnda. igi saqarTvel oSi aral egarul ad moqmedi social - demokratiul i partiisa da sxva anti sabWouri mimdinareobebis sapr ogramo dokumentis poziciidan unda Sefasdes. mxedvel obaSi maqvs sabWouri provokaciebis acil ebis maqsimal uri mcdel obebi da saqarTvel os mosaxl eobis winaaRmddeg represiebis axal i tal Ris agorebis xel Semwyobi mizezebis arSeqmna. am mxriv, social - demokratiul i partiis l iderTa umetesoba windaxedul ebas iCenda da erovnul - ganmaTavisufl ebel i moZraobis gaRrma-vebis mi znit, Sesabamisi gadawyvetil ebepis mi Rebisas gansakuTrebul i si frTxil iT iqceoda. amis erT- erT dadasturebas imave n.ramiSvil is mier social - demokratiul i partiis cecasadmi 1924 wl is 10 ivl iss gagzavnil i weril i warmoadgens.

saqarTvel odan miRebul informaciaze dayrdnobiT, igi kategoriul i formiT moiTxovda: vj uRel is saqarTvel oSi yofna adgil obrivi mosaxl eobis represiebis mizezi rom ar gamxdariyo, n.rami Svil i adgil obriv organizacias winadadebas sTavazobda, raTa misi ukan gawvevis sakiTxi dro- ul ad daeyenebina. A' sCans, rom val iko imdenad aRar aris iq saWi ro- vkiTxul obT dokumentSi,- SeiZl eba misma iq yofnam represiebi gamoiwvios, amitom an sadme mTebSi wavides da miimal os, anda ukeTesia ukan gadmovides sazRvarze.- amis aucil ebl oba imi Tac iyo ganpi robebul i, rom saqarTvel oSi Camosvl is sawyis etapze, vj uRel isa da b.Cxikvi Svil is praqtikul i saqmianobis dawyeba SeuZl ebel i xdeboda uSi- Sroebis mxridan umkacresi dazverviTi da samZebro samuSa- oebis gatarebis gamo. amis Sesaxeb dankomis mier saqarTvel os mTavrobisadmi 1924 wl is 2 april s gagzavnil weril Si xazgasmiTaa miTiTebul i. `maTi aq yofnis Sesaxeb- vkiTxul obT dokumentSi- Cekas mxol od eWvi aqvs da gaSmagebiT daeZebs da am ZebnaSi gZadagza axdenen masiur Weras.-

represiebis da sixl is Rvris sawinaaRmdgo poziciis erT- erT damadasturebel dokumentad, 1924 wl is agvistos aj anyebis wl isTavis aRsanisnavad social - demokratiul i partiis cekas mier gamocemul i mowodeba (1925 wl is agvisto) gamodgeba. masSi vkiTxul obT: `Cvens partias ar SeeZl o okupaciis winaaRmdg brZol isTvis ar moewodebina mTel i erisTvis da am moZraobas saTaveSi ar moqceoda. magram social - demokratia imTaviTve gaurboda sakiTxis iaraRiT gadaWras da is okupantebis winaaRmdg brZol as ideuraT da masobriv- organizaciul ad dapi rispirebis formas aZl e- vda. qarTvel i eris social uri kl asebi gaerTiandnen anti- sabWoTa frontze, ersa da dampyrobel Ta Soris amouvsebi ufskrul i gaiTxara... ucxo xiStebeze dayrdnobil ma moqal a- qeebma, ocdaaT ver cxl ad Sesyidul ma iuda iskariotel ebma, mTel i qarTvel i eri undobl obis qveS daayenes da mas sastiki brZol a gamoucXades.-

miuxedavad imisa, rom social - demokratiul i partiis l i derebis umetesobas, momentis Sesabami sobidan gamomdinare garkveul etapze 'brZol is mSvidobiani kursi- qonda aRebul i, magram, saWi roebis SemTxvevaSi Seiar aRebul aj anyebazedac ar ambobdnen uars. amis utyuar dadasturebas vj uRel isa

da al .zaqariaZis xel mZRvanel obiT momzadebul i Seiararebul i aj anyebis samxedro gegma warmoadgens. gamarj vebis SemTxvevaSi, Tu ra saxis konkretul i RonisZiebebi unda getarebina aj anyebis xel mZRvanel birTvs, amis Sesaxeb dawvriL ebiTaa saubari n.ramiSvil is mier abesal omi sadmi gagzavnil saprogramo weril Si. am dokumentis mi xedvi T: 1)bol Sevi zmis dacemisTanave Zal aufl ebas demokratiis mxardamWeril Zal ebi (social - demokratiul i partia, social ist- federal istebis partia da erovnul - demokratiul i partiis_ Samirej ib- gg.vazavas mxardamWerebi) unda dapatroneboda; 2)okupaciisgan ganTavisufl ebul i saqarTvel os droebiTi mTavroba, zemoaRniSnul i sami politikuri partiis warmomadgenl ebi bazaze unda Seqmnil iyo; 3)axl adCamoyal ibebul i droebiTi mTavrobis pirvel i rigis amocana unda yofil iyo jaris nawil ebiT saqarTvel os mTel i teritoriis dakaveba; 4)saqarTvel os teritoriis gawmenda bil Sevikebisa da faSisti el ementebisagan; 5)qal aqebisa da mazrebSi srul i wesrigis aRdgena da droebiTi gangeobebis Sedgena; 6)pol icia safuZvl ianad unda gawmendil iyo mobol Seviko da saelWvo pirebisagan. amasTan dakavSirebiT, n.ramiSvil i kategoriul i formiT moiTxovda: `miiReT zomebi, rom arcerTi reaQioneri da faSisti mil iciaSi ar Segveparos da saerTod, arcerT sapasuxis mgebl o postze isini ar gavaWawanoT;- 7)ucxoeTi dan n.Jordani as kanonieri mTavrobis saqarTvel oSi dabrunebisTanave, axl adarCeul i saqarTvel os droebiTi mTavroba dauyovnebl iv unda gadamdgariyo, raTa axal i sapaRl amento arCevebis daniSvna kanonieri gziT momxdariyo.

xazgasmi T minda aRvniSno, rom am SemTxvevaSi, n.ramiSvil ma is ZiriTadi debul ebebi gaimeora, romel ic politikur partiaTa SeTanxmebas daedo safuZvl ad da saqarTvel oSi moqmedi social - demokratiul i partiis xel mZRvanel i birTvisgan, mis Sesrul ebas saval debul od miiCnevda.

marTalia, aj anyebis momzadebaze da dawyebis sakiTxTan mi marTebaSi sakmao raodenobis samecniero statiebi da monografi ebia daweril i, magram, TiTqmis pasuxgaucemel ia kiTxva_ riT iyo ganpirobebul i emigraciul i mTavrobisa da social - demokratiis l iderebis saqmis kursSi Cayenebis gareSe aj anyebis mouL odnel i dawyeba. yovel SemTxvevaSi, momxdari faqti social - demokratebis did umravl esobaSi

gakvirvebas iwvevda. amis erT- erT dadasturebas k.gvarj al azis weril i (1924 wl is 10 seqtemberi) warmoadgens. `CvenTvis stambol Si myofTaTvis, es moZraoba- vkiTxul obT dokumentSi- moul odnel i iyo... n.Jordania Tavis cnobil weril Si Zl ier afrTxil ebda Cvenebis da urCevda moZraoba ruseTSi garTul ebul i momentisaTvis daekavSirebi naT.- imave k.gvarj al azis mtkebiT, sami Tvis ganmavl obaSi n.Jordania mxridan mraval gzis gafrTxil ebis miuxedavad `SeiaraRebul i gamosvl ebi mainc moxda. ra iyo mi zezi, raSi iyo saqme, jer amis Sesaxeb ar aferi viciT. muxamed gwers, rom xal xis aRel vebis da aj anyebis sababi... cnobil i pirebis daxvreta iyovo. vinaa es cnobil i pirebi, amas ki ar gvisaxel ebs.- rac Seexeba giorgis fsevdonimiT stambol idan parizSi 1924 wl is agvistoSi gagzavnil weril s, masSi agvistos SeiaraRebul i gamosvl ebi xal xis mier moTminebis dakargvis mi zeziTaa axsnil i. TiTqmi anal ogiuri debul ebaa gameorebul i 1925 wl is agvistoSi gamocemul mowodebaSi_ `ukvdavi agvisto.- am dokumentis teqstis Semdgenl ebi aj anyebis dawyebis ZiriTad mizezad sabWoTa xel isufli ebis mxridan referendumis Catarebaze uaris Tqmas da xal xis damcrobas asaxel ebs. aseTi argumentebis miuxedavad, nakl ebad damaj erebel ia imis mtkeba, rom SeiaraRebul i gamosvl ebi moTminebadakar gul i xal xis mier gadadgmul nabij s warmoadgenda. Tuki aseT faqts adgil i eqneboda, maSin procesi umarTavi gaxdeboda. samecni- ero literaturiT da dokumenturi masal iT dadasturebul ia, rom 1924 wl is agvistos gamosvl ebi ara moTminebadakar gul i xal xis, aramed damkomis zogierTi wevrisa da partizanul i razmebis xel mZRvanel Ta TviTnebuli da individual uri gadawyvetil ebebis Sedegad daiwyo. aRniSnul sakiTxTan dakavSirebiT saintereso faqtebia motanil i k.gvarj al azis mier n.Jordania sadmi 1924 wl is 18 seqtembers gagzavnil weril Si. `Cvenebis cnobebis mixedviT_ vkiTxul obT dokumentSi_ moZraoba naadrevadaa dawyebul i, radgan xal xma Tavi ver Sei kavao. aqedan advil i warmosadgenia, Tu ra mZl avri da xal xuri iqneboda es moZraoba, is rom aseTi sti quri xasiaTis ar yofil iyo da mas meti xel mZRvanel oba qonoda. rac TavidaTavia, mTel i Cveni organizaciebi Tavidan bol omde provokaciis qsel Si yofil an gabmul ni. amis Sesaxeb ar aer- Txel gamifrTxil ebia Cvenebi... or- samjer parizSi dac ki

miwwere es. cxadia moZraoba udhood aris dawyebul i da mas dRevandel pirobebSi damarcxeba moel is Tu is ukve damarcxebul ad ar CaiTvl eba. dRes Cven vdgevarT erTi faqtis winaSe, romel sac udi desi angariSi unda gaewios. auarebel i mebrZol i xal xi mTebSi da tyeebSia gaxiznul i da iqedan partizanal brZol as awarmoeben. maT ukan daxevac rom moindomon, amis Sesazl ebl obac aRar aqvT ukve. bol Sevikebi Seecdebian parl amentarebi miugzavnon da Serigebaze dauwyon l aparaki. bol Sevikebis cinikur cuRI utobas aba vin daendoba! cxadia, vinmem romc ki `moinanos codvebi- da Seurigdes, rogorc ki Cai gdeben xel Si maSinve daxvreten.-

am amonaweris mixedviT kargad Cans, rom aj anyeba sazRvargareTul centrTan SeuTanxmebl ad, ruseTSi da dasavl eT evropasi saqarTvel ostvis araxel sayrel i pirobebis fonze iqna dawyebul i. meore mxriv, ramdenadac momxdari faqti arsebobda, aj anyebul ebs ukan dasaxevi gza moWril i qonda da bol omde unda ebrZol aT. samecniro l literaturaSi dadastur ebul ia, romsaokupacio reJimi s winaaRmdeg aj anyebis ori gegma arsebobda: 1)vj uRel isa da al .zaqariaZis mier momzadebul i gegma, romel ic politiki da samxedro Tval sazrisiT safexurebrivad iyo gaTvl il l. igi pirvel rigSi Tbil isis aRebaze, bol Sevikuri mTavrobis dauyovnebl iv dapatimrebaze da amis Semdeg amierkavkasiis masStabiti sayovel Tao aj anyebis dawyebaze iyo orientirebul i;

2)rac Seexeba r.muxel iSvil is gegmas, saqarTvel oSi disl ocirebul i wiTel i armiis jaris nawil ebis xevsureTis viwro xeobaSi Setyuebas, zurgi dan mtrisaadmi kombinirebul dartyebs da iqve srul ad ganadgurebas iTval iswinebda. amis Semdeg unda momxdariyo Tbil isis aReba da kavkasiis xal xTaganTavisufl eba.¹⁵ savsebit sworia prof. g.ciciSvil i roca am gegmas fantastikurs uwodebs. ra donis samxedro dargis ucodinari unda yofil iyo sabWoTa oficroba, rom saqarTvel oSi ganl agebul i wiTel i armiis nawil ebi cxvris farasaviti xevsureTis viwro xeobaSi `Seereka,- qaquca Col oyaSvil isa da sxva partizanal i razmebis Tavdasxmebs dal odeboda. saqarTvel os im periodis sinamdvil is argaTval iswinebit Sedgenil i da `romantizmiT- damZimebul i am gegmi mi xedviT daiwyo SeiaraRebul i gamosvlebi.

zemoaRni Snul i ori gegmi dan Tu romel i maTgani Sei cavda

sabWoTa xel isufli ebisaTvis momakvdinebel i dartyms real ur safrTxes, amis Sesaxeb, saqarTvel os komunisturi partiis central uri komitetis samdivnos daxurul TaTbirze l .berias mier wakiTxul moxsenebaSi gamokveTil i formiTaa warmodgenil i. am dokumentis stenogramis Canaweris asli fanqriTaa Sesrul ebul i. igi harvardis universitetidan Camotanil saarqivo masal ebSi inaxeba da dedanTan misi namdvil oba Sesabamisi belWdiTaa dadasturebul i. Ceems mier dasmul sakiTxTan mi marTebsi, berias pozicia Semdegi formiTaa Camoyal ibebul i: `aj anyebis pirveli gegmit (vj u Reli - al .zaqariaZe S.v.) gamosvli ambobdali .beria- unda dawyebul iyo Tbil isidan da Tu es ganxorciel deboda, Cveni mdgomareoba Zlier rTuli iqneboda, radgan menSevikebis mTavari Zal ebi swored Tbil isSi iyvnen Tavmoyril ni. nacional - demokratebmac kargad icodnen es da isini cdil odbnen meore, e.i. maTi (r.musxel isvil is S.v.) gegmit dawyebas aj anyebisas. e.i. Col oyaSvil ze dayrdnobiT. asecmoxda da Cvenc aj anyebis likvidaciagagviadvil da.-¹⁶ Tu ratom moxda aj anyebis dawyeba udrood, amis Sesaxeb saintereso mosazrebas gamoTqvams imave moxsenebaSi l .beria. `Tqveni cit, rom aj anyebis dros nacional - demokratebs surdat moZraobis meTauroba da hegemonis xel Si aReba, amitom isini ebrZodnen menSevikebs...- erovnul - demokratebis pirveli obisaTvis swrafvis mcdel obebi kargad gamovl inda interpartiul TaTbirebze da politiki komisi ebsi sxdomebze. es faqtebi Sesabamisi sxdomebis stenografiul angariSebsi acaa dadasturebul i.¹⁷ aRniSnulis gaTval iswinebidan gamomdinare, l .berias naTqvami sinamdvil ed unda iqnas miCneul i. saqarTvel os social - demokratiul i partiis cekas da Tbil isis centris mxridan aj anyebis moumzadebl ad ardawyebis da cal keul i kuTxe ebsi gamosvlebis dauSvebi obis Sesaxeb mraval gzis gafrTxil ebsi miuxedavad, igi xevsureTSi Tvi Tneburad mainc daiwo da misi sul isCamdgmeli qCol oyaSvil i iyo. am nabij is gadadgma, `damkomis- da `samxedro centris- gaTval iswinebul i gegmis mi xedvi Tar momxdara. igi erovnul - demokratiul i partiis zogierTi wevris Tvi Tneburi gadawyvetil ebit iyo ganpirobepul i. 1924 wl is aj anyebis araorganizebul ad dawyeba da samxedro dargis arapr ofesional ebsadmi damaxasiaTebel i qaoturi formi T warmarTva, danaSaul is

tol fas qmedebas Seicavda. mxedvel obaSi maqvs aj anyebul ebi-
sadm i xel mZRvanel obis srul fasovnad vergaweve, mebrZol i
Zal ebis erT muStad ver Sekvra da sabWoTa xel isufI ebis
Zal ovani uwyebebis sasargebl od, cal keul regionebsi daqsa-
qsul ad moqmedeba.

aj anyebis xel mZRvanel i birTvis dabneul obis miuxedavad,
rogorc samecniero l i teraturaSia dadasturebul i, aj a-
nyebul ebma pirvel etapze garkveul warmatebebs miaRWies.
amasTan dakavSirebi T, 1924 wl is 7 seqtembers parizSi gagza-
vnil depeSaSi k.gvarj al aZe werda, rom 3 seqtembristvis qu-
Taisi da ozurgeTi aj anyebul ebis xel Si iyo, Tbil isis gu-
berniaSi brZol ebi mimdinareobda. qarTul i j aris nawil ebi
aj anyebul ebs miemxro. am faqtis siswores stambol idan
parizSi giorgis fsevdonimi T 1924 wl is 18 seqtembers gagza-
vnil i weril ic adasturebs. masSi xzgasmi Taa miTiTebul i,
rom sabWoTa SeiaraRebul i Zal ebis wi naaRmdeg, ozurgeTis
mazraSi sastiki brZol ebi mimdinareobda. Cems xel T arse-
bul i saarqivo masal ebis mi xedvi T irkveva, rom aj anyebul i
guriis mosxl eobis umetesoba, uiaraRo iyo da isini `SiSve-
l i- xel ebi T daupirispirda okupantebs. am faqtis siswores
adasturebs aj anyebis wl is Tavze (1925 wel i) gamocemul i
mowodeba-`ukvdavi agvisto.-`rusul regul arul j ars-
vkiTxul obT dokumentSi- daupirispirdnen naxevrad uiaraRo
razmebi da amboxebis bedic gadawyda.-

imave dokumentis mi xedvi T, saqarTvel o martod- marto
aRmoCnda sabWoTa ruseTis pirispir, rom `mebrZol i 2 mil ion
eri... i araRiT xel Si SeebrZol a 140 mil ionian... mters da es
iyo erT- erTi mkafio da umZafresi periodi im didi ganmaTavi-
sufI ebel i brZol isa, romel Siac Caeba qarTvel i eri dRIDan
saqarTvel os dapyr obisa.-

aRni Snul i faqtebi dan gamomdinare, naTel i xdeba, rom sa-
okupacio reJimi s wi naaRmdeg aj anyeba Sesabamisi safexuris
momzadebis gareSe daiwyo. samSobl os siyvarul iTa da misi
TavisufI ebis mi saRwevad Tavgadadebul i da gul anTebul i
mebrZol ebi, faqti urad uiaraRod iyo darCenil i. meore mxriv,
rogorc zemoTac mqonda aRni Snul i, saqarTvel o marto
ebrZoda Crdil oeTis moZal ades. arada, vj uRel _ al .zaqari-
aZis samxedro gegmisi mi xedvi T, aj anyebis dawyeba mxol od
masin CaiTvl eboda mi zanSewonil ad, Tuki mTel i rigi faqto-

rebis_ (iaraRi, ful i, sursaTi...) uzrunvel yofiT garantiis miRebasTan erTad, azerbaij ani da Crdil o kavkasiac (daRestani) aj anydeboda dampyrobli s wi naaRmddeg. samwuxarod, aj anyebis dawyebis organizatorebma, zemoaRniSnul i gegmiT gaTval iswinebul i moTxovnebis arcerTi muxl is Sesrul ebas ar dael odnen, yovel SemTxvevaSi mis mosamzadebl adac ar izrunes. swored es garemoeba qonda mxedvel obaSi kgvargj al aZes, roca 1924 wl is 10 seqtembers stambol idan parizSi gagzavnil weril Si werda: `Tu martoa Cveni xal xi am brZol aSi, cxadia brZol as wavagebT. Tu azerbaij anic da mTac mi iRebs monawil eobas, maSin saqme arc ise cudaTi qneba. ra msvl el obas mi iRebs movl enebi, amis Tqma aqedan Zhel ia. magram rac ar unda moxdes, Cven faqts unda gavuwi oT angariSi da Tu davmarcxdiT, nakl eb dazaral ebul ad gamosvl as unda SevecadoT. dRevandel pirobebSi roca evropaSi Cveni saqmis viTarebaze ar ician da saqarTvel o mTI ad mowyvetil ia, real urad material ur daxmarebaze vinmesgan zedmetia l aparaki.-¹⁸

am amonaweris mixedviT Tuki vimsjel ebT, ramdenadac evropidan finansuri daxmareba gamoricxul i iyo, xol o azerbaij ansa da Crdil o kavkasiaSi saqarTvel osadmi mxardamWer aj anyebes adgil i ar qonda, Seqmnil i mdgomareobis fonze, erTaderT safiqral s, mosal odnel i katastrofidan nakl ebad dazaral ebul i gamosvl a war moadgenda. Tu ra formiT unda momxdariyo amis ganxorciel eba, igi cal ke gansjis sagani iyo. am mimarTul ebiT pragmatul i saxis nabjis gadadgma aucil ebel i xdeboda im Tval sazrisiTac, rom aj anyebul Ta mimarT aranairi saxis daxmareba ar xorciel deboda. arada, xal xis sul ieri mxneobis SesanarCunebl ad, evropidan mci-reodeni daxmarebis wamosvl ac ki sakmarisi iyo. amastan dakavSirebiT, baTumi dan 1924 wl is 18 seqtembers stambol Si gagzavnil weril Si vkiTxul obT: **daxmarebis saxiT `Tundac dantvrel i kreiseri iyos maqedan, xal xl TavS Seswl ravS, Torem ise sul iT dacemul ni arlan.**- rac Seexeba kgvargj al aZis mier stambol idan parizSi 1924 wl is 29 seqtembers gagzavnil weril s, xazgasmiT iyo aRniSnul i, rom `Tu daxmareba xal xs droul ad ver mi vawodeT, mdgomareoba pirdapir tragikul i i qneba.- gansakuTrebiT mZime mdgomareobaSi guria aRmoCnda. dokumentur masal ebSi garkvevi Taa aRniSnul i, rom

uTanasworo brZol aSi, guria sisxl isgan icl eboda da mas droul ad miSvel eba sWirdeboda. samwuxarod, aj anyebis xel mZRvanel i birTvis uniaTo qmedebidan gamomdinare, okupantebis winaaRmdeg mebrZol gurul ebs, SaSxanebisa da vaznebis miwodebi Tac ver exmarebodnebn.

mtris winaaRmdeg daqsasul ad da araorganizebul ad mebrZol i saqarTvel os kuTxeebi gar duval i damarcxebisTvis iyo ganwirul i. es sakiTxi pol itikuri partiebis warmomadgenl ebTan erTad mTavrobis gaerTianebul i sxdomis (1924 wl is 22 seqtemberi) msjel obis sagani gaxda. **am SemTxvevaSi Cemi yuradReba erovnul - demokratiul i partiis erT- erTI i lideris sp.kedias gamosvl am miqcia. evropis social istebis saqarTvel osadmi mxar dasaWerad gamoyenebis sakiTxis misi mxridan dasma maqvs mxedvel obaSi. Tuki saqarTvel os pirvel i respublikis periodis pol itikuri istoriis ZiriTad momentebis gavixsenebT, parlamentisa da damfuZnebel i krebis stenografiul angariSebSiac CavixedavT, aSkarad warmocndeba erovnul - demokratiul i partiis liderTa gamZafrebul i kritika qarTvel i social - demokratebisadmi evropis social istebTan kavSiris gamo. istoriis ganvli ma procesebma daadastura, rom qarTvel i social - demokratebis pol itikuri kursi am mxriv gamarTI ebul i lyo. mxedvel obaSi maqvs saqarTvel os pirvel i respublikis periodidami okupaciis Semdgomi etapli. evropis qveynebis pol itikurad gameZavebul i lideribisgan motyuebul i da zurgSeqceul i saqarTvel os xel isufli ebisadmi Tanadgoma, mxol od evropel ma social istebma ikisra. marto is rad Rirs, rom yovel gvari safasuris gadaxdis gareSe, maTI presisa da radios meSveobiT, saqarTvel os kanonleri mTavroba, okupirebul saqarTvel oSi mimiLnare procesebis mTel dasavli eT evropas acnobda. Tuki evropis social istebTan TanamSromi obas 1918- 1921 wl ebSi erovnul - demokratebi samarcxvlnod da qarTul i saxel mwi fosTvis sazlanod Tvi l dnen (sp.kedia, gr.veSapel i, r.gabaSvili, S.qarumiZe...), Turme saqarTvel os megobrebi yofili an. amasTan dakavSirebiT imave sxdomis saqmo CanawerebSi vkiTxul obT: `sp.kedia gamoTqvams survilis, ramdenadac dRes social istebis sxvadasxva mTavrobebSi didrols Tamasoben da amasTanave isini saqarTvel os megobrebi arlan, unda vimoqmedoT maTze, rom**

ufro energiul ad dagvexmaron... daadgines: gaZl ierebul i iqnas muSaoba deputatTa wreebSi ganurCevl ad partiisa. mTavrobis Tavmj domarem inaxul os bl iuml. radikal Ta partiaSi inaxul on biuros wevrebl da kerZo deputatebi e.gegeWkorma, sp.keciam da i.gobeCIam. Tu mosaxerxebel ia, i.gobeCIam inaxul os demonzi, n.rami Svil i miswers vl .axmetel s raTa niadagi mosinj os germaniaSi_ SeuZl ia Tu ara maT Caerion Cven da ruseTs Sua konfliqtis mosagvarebl ad.¹⁹ im masal ebis mixedviT, romelic Cems mier iqna mikvl euli, irkveva rom emigraciaSi myofi saqarTvel os xel isufl ebis mesveurTa maqsimal uri mcdel obisda miuxedavad, zemoaRni Snul i sakiTxebis mosagvarebl ad gaTval iswinebul i RonisZiebebi, dasavl eT evropis qveynebis meTaurTa mimxrobisa da mxardaWeris Tval sazrisiT_ dagvianebul i iyo. sabWoTa ruseTs, Seiararebul i aj anyebisa da maTi oj axebis mimarT umkacresi represiebi dawyebul i qonda. mdgomareobas isic arTul ebda, rom sabWoTa ruseTis sainformacio saSual ebibi simarTl es mal avda. maT mizans, qarTvel Ta zemoaRni Snul i aj anyebis sisxl Si CaxSoba warmoadgenda da am faqtis mi fuCeCebas cdil obda. dasaxul i amocanis ganxorciel ebis erT-erT saSual ebad, dasavl eT evropisken informacii s dabl okva iqna miCneuli. aRni Snul sakiTxTan dakavSirebiT k.gvarjal azis mier saqarTvel os mTavrobisadmi 1924 wl is 10 seqtembers gagzavnil weril Si principul ad iyo dasmul i sakiTxi saqarTvel oSi mimdinare politikur procesbTan mimarTebasi, dasavl eT evropis qveynebis saqmis kursSi Cayenebis aucil ebl obis Sesaxeb. me miRebul i maqvs zomebivkiTxul obT weril Si- aqac da sazRvarzeTac. yovel SemTxvevaSi sanam aq var, gadawyvetil i maqvs bol Sevikebs da maT cinikur cnobebis sastikaT SevebrZolo da namdvil i ambavi Cveni qveynisa aqaurma evropis sazogadoebrivma azrma icodes. amaSi daTmoba dRes yovl aT miuRebel ia. sxva araferi Segvizi ia da amazedac aviRoT xel i?!

rogorc vxedavT, sakiTxi ideol ogiur frontze mimdinare sainformacio brZol as exeba. xazgasmiT unda iTqvas, rom sabWoTa ruseTTan sainformacio dapi rispireba udi des sirTul eebTan iyo dakavSirebul i. mxedvel obaSi maqvs finansuri Sesazl ebl obebi. am Tval sazrisiT qarTul i mxare `gaRatakebul - mdgomareobaSi imyofeboda. Tuki igi sima-

rTI is gatanas dasavl eT evropaSi da saerTasoriso arenaze
 axdenda, es faqti, evropis social isturi partiebis sainfo-
 rmacio (presa, radio) saSual ebebebis damsaxureba iyo. rac
 Seexeba finansur Sesazl ebl obebs, emigraciaSi myof saqar-
 Tvel os mTavrobas, aj anyebul ebi sadmi dasaxmarebel i ful ic
 ar aRmoaCnda. am sakiTxTan dakavSirebiT Cemi yuradReba sa-
 qarTvel os mTavrobis da damkomis biuros parizis gaerTi-
 anebul i sxdomis (1924 wl is 30 seqtemberi) saeqmo Canawerebma
 mi iqcia. am dokumentis mixedviT, ful is Sovnis mogvareba
 aSS vasil dumbazes qonda daval ebul i. imave sxdomis masal e-
 bi danirkveva, rom dawyebul i saqmis warmatebul adgagrZe-
 l ebis mizniT, igi saqarTvel os xel isufli ebisgan dipl omati-
 uri rwmunebis mandats iTxovda. saeqmo Canawerebis mixedviT,
 n. rami Svili, sp. kedria, k. kandelaki, dadebi Tad axasiaTebden
 v. dumbazes da mas namdvil patriotad, niWier da energiul
 adamiand miCnevden. aqedan gamomdinare, imave sxdomaze
 miRebul dadgenil ebiT, mas dipl omatis rwmunebis mandati
 mieca. miuxedavad amisa, misi mraval gzis mcdel oba ful is
 SovnasTan mimarTebaSi uSedego aRmoCnda. imave sakiTxTan
 dakavSirebiT, akCxenkel is vizit ic warumatebl ad damTavrda
 LondonSi. es faqtebi imis damadasturebel ia, rom emigraciaSi
 myofi saqarTvel os mTavrobis sadmi finansuri daxmarebis
 Sesaxeb evropis qveynebi dan gacemul i dapi reba Seusrul ebel i
 darCa. aRniSnul da sxva mniSvnel ovan sakiTxebTan mimarTe-
 baSi mosal odnel Sedegebs, saqarTvel os damkomisa da samxe-
 dro centris xel mZRvanel oba, samwuxarod ar dael oda da
 aj anyeba Tvi Tneburad daiwyo. am faqtorma ganapiroba aj anye-
 bul ebi sadmi iaraRiTada ful iT daxmarebis SeuZl ebl oba.
 Seqmnil i vitarebiT kargad isargebl a sabWota ruseTis
 xel isufli ebam da Crdil o kavkasiidan, azer-baj anidan da
 someTidan, aj anyebul Ta winaaRmdog saqarTvel- oSi jaris
 axal i SenaerTebi gadmoisrol a. dokumenturi masal iT
 dasturdeba, rom aj anyebis dawyebamde, gasabWoebul i saqar-
 Tvel os Sesabamisi uwyebebi winaswar iyvnen saqmis kursSi
 Cayenebul ni da mosal odnel safrTxeas momzadebul ni Sexv-
 dnen. amisa Sesaxeb saintereso informacias gvawwdis kgvarj a-
 l azis mier stambolidan 1924 wl is 10 seqtembers parizSi
 gagzavnil i werili. am dokumentis mixedviT, aj anyebis dawyeba-
 mde 15- 20 dRiT adre, komunistebs yvel a mniSvnel ovani

strategiul i punqti da dawesebul eba gamagrebil i qonda. `am aTi dRis win- vkiTxul obT imave weril Si- aq mi viReT Cven patara weril i baTumi dan 20/VIII Tari Ri T. gwwer dnen: `ager aTi dRea baTumSi da mgoni sxva qal aqebSi ac komuniste- bis dawesebul ebefs yvel as tyvi am fr qvevebi T icaven. dawese- bul ebepi dRe da Rame daraj ebi T savsea. mTel i Zal a fexzea damdgari. ra mizezia da ram gamoiwvia aseTi si fr Txil e komunistebis mier aravin icis. xal xi fi qrobs, Sei Zl eba ga- reSe sa fr Txe moel is rameo. yovel SemTxvevaSi mizezi aqaurebma ar ician. mdgomareoba baTumSi metad nerviul ia. faqtiurad yvel a quCebi da dawesebul ebepi gakrul ia. daWe- rebia Seuwyvetel i. aseTi nerviul oba- mzadeba iyo bol Sevi- kebepi mxriv.- an ki dev: `guriaSi maisSi, 7 ivanobis T vemde samxedro wesebi iyo gamocxadebul i da mTel i adgil obrivi Zal a fexze iyo damdgari. sofl el i komunistebi uZil obis gamo quCaSi vardebodnen. 150 j ariskaci Tbil isidan Camoi yva- nes da sxva.-²⁰ aq motanil i faqtebis siswores n.rami Svil is mier saqarTvel os social - demokratiul i partiis cekasadmi 1924 wl is ivnisSi gagzavnil i weril ic adasturebs. igi pa- rtiis cekas wevrebs imavdroul ad gamaf r Txil ebel i formi T mimar Tavda. `gamosvl amde saWi roa garegnul ad moqmedebis gegma. es mi T ufro, rogorc gadmogvces, mters sawi naa Rmdego zomebi ukve mi uRia da is Sesafera T darazmul ia. Tu vini co- baa gamosvl a mokl e xni T gadai dos, meTaur ebma morigeobi T Tbil isis gareT unda miimal on da dai svenon.- Cems mier sa- arqivo dokumentebi dan motanil i amonawerebis mi xedvi T Tuki vimsj el ebT, sabWoTa xel isufl ebis l iderebs, mosal odnel i aj anyebis dawyebisa da safexurebrivad misi moqmedebis si vr- cis Sesaxeb sakmaod srul yofil i informacia qonda. am fa- qts, maSi ndel i saqarTvel os central uri komi tetis mdivani b. l omi naZec adasturebda. mxedvel obaSi maqvs, 1924 wl is mo- vl enebis Semswavl el i komi si isadmi mis mier imave wl is se- qtemberSi gagzavnil i weril i, 1924 wl is agvistos movl ene- bTan mimar TebaSi gamoqveynebul i samecni ero l iteraturis umetesobaSi dankvi drebul Sexedul ebepi da mtki cebul ebepi (g. ci ci Svil i, l j i qia) Tuki Cems mier arqi vsacavebSi mikvl e- ul i axal i saarqivo masal ebis monacemebsac davur TavT, aSkarad war moCndeba: 1) 1924 wl is aj anyeba moumzadebel i iyo da im pirvel xarixxovani `masal is- uqonl obas gani cdi da,

romel ic mtris wi naaRmdeg sabrZol o operaci ebis Casatare-
 bl ad aucil ebl obas (iaraRi, ful i da puri) warmoadgenda.
 am faqtor ebma aj anyebis dawyebis pirvel safexurzeve iCi na
 Tavi; 2)ragind odiozuri damokidebul ebac ar unda qondes
 Cems kol egebs n.xomerikisa da vj uRel is mi marT, isini saqm^{is}
 gamkeTeb^l ebi da brwyinval e organizatorebi iyvnen. uSi Sro-
 eba swored ami tom iyo maTi daWerit dainteresebul i da am
 mi znis mi saRwevad yvel aferze mi dioda. dokumenturi masal iT
 dadasturebul ia, rom n.xomerikisa da vj uRel is daWerit,
 `damkomsa- da `samxedro centrs- saqm^{is} mkeTebel i organi-
 zatorebi Camoacil es. maTi `CaSvebis- saqmeSi l omis wil i
 erovnul - demokratiul i partiis garkveul ij gufis warmoma-
 dgenl ebs mi uZrvis. am danaSaul ebriv qmedebas, uSi Sroebis
 mier mj avaxi Svil is dakiTxvis saarqivo masal ebi adasturebs.
 mxedvel obaSi maqvs, mj vaxi Svil is mxridan Seiararebul i
 aj anyebis gegm^{is} ganmaxorciel ebl ad n.xomerikis dasaxel eba
 da am mi znis Sesasrul ebl ad, antantis saxel mwifoebTan
 misi kavSiris Sesaxeb_ sukis maRal Cinosnebisadmi informa-
 ciis miwodebis faqti. Cemi es gancxadeba mi utevebel bral de-
 bad rom ar CameTval os, 1923 wel s mj avaxi Svil is mier mi cem-
 l i Cvenebi dan Sesabamis amonawers SevTavazeb mki Txvel sazo-
 gadoebas. `xomerikTan xangrZl ivi saubridan me gamova-rkvie-
 vkiTxul obT dokumentSi,- rom mTel i misi gegma (Seia-
 rarebul i momzadebisa) emyareboda antantis mxridan aqtiur
 daxmarebas. mindoda ra ufro zustad gamego- aris Tu ara
 garkveul i dapi rebebi aqtiuri daxmarebis aRmoCenis Sesaxeb,
 romel ime saxel mwifos mxridan, me monaTxrobis Sesabamisi
 Seki Txva davusvi xomeriks. amaze xomerikma Tqva `daxmareba
 iqneba...⁻²¹ prof. g.cici Svil is azrit, es faqti n.xomerikis
 dasmenad ar SeiZl eba CaiTval os, radgan `mj avaxi Svil i aq
 konkretul ad dasmul kiTxvaze iZl eva Cvenebas, rac ar ni Snavs
 `dasmenas.- man ar icis ra informacias fl obs gamoZieba.
 ami tom sxva gza ara aqvs, Tu ara simarTl is Tqmis a.⁻²²

**Tuki mj avaxi Svil s marTl acda `sxva gza ar hqonda,-
 rogorc amas b.n.g.cici Svil l wers, maSin rogor unda alxsnas,
 Imave mj avaxi Svil is mler `Col okaevel obis- l lkviclaclis
 miznit, amerikavkasilis sagangebo komisiis kol eglis Tav-
 nj domar^{is} saxel ze 1923 wl is 16 martit daTar^lRebul i
 weril is_ `amerikavkasilis sagangebo komisiis kol eglis**

Tavmj domares- pirvel i nawil is bol oSi gakeTebul i formul irebebi? kerZod: a) im SemTxvevaSi Tu xel isufal Tamxriv Tanxmoba iqneba_ piradad mogaxsenebT Cemgan SemoTavazebul i gegmis yvel a wvril mans;- b) Cemi SemoTavazebul i idea da gegma uaRresad saiduml od unda davicvaT, raTa mowi naaRmdegis banaks dro da saSual eba ar mi vceT mi iRos kontrzomebi da Col okaevsa da sxvebze ukumarTul ebiT moaxdinos gavlena;- g) vTxov kol egilis Tavmj domares, gamomi Zaxos am saki Txze, raTa piradad mi vce ganmar teba da SevimuSaoT gegmis wvril manebi, Tu, ra Tqma unda Cemi idea principul ad mi Rebul i iqneba.-²³ m.j vaxi Svili is weril idan motanil am amonawerebSi kargad Cans, rom yovel gvari muqarisa da Zal datanebis gareSe, igi amerkavkasiis sagangebo komisiis kol egilis Tavmj domares iqeT exveweba, damatebiTi informaciiis misacemad da wvril manebis gaTval iswilebiT Col okaevel ebis- srul ad sal ikvidacio gegmis erTobl ivad SemuSavebis mi znit, masTan Sexvedraze da TanamSroml obaze daTanxmebul iyo. gamori-cxul i araa, m.j avaxi Svili is 29 martis dakiTxva, kol egilis Tavmj domarisadmi m.j avaxi Svili is mier gagzavnil i 16 martit daTariRebul i zemoarNiSnul i weril obiti Txovnis safuZvel ze rom ganxorciel ebul iyo.

xazgasmiT minda arvni Sno, rom m.j avaxi Svili is am weril Si gamoyenebul i Col okaevel obis- cneba, qCol oyaSvili is Seiararebul razmTan erTad, mis ideur mxardamWerებსac gul isxmobda. amis dadasturebas, imave dokumentis is nawil i warmoadgens, sadac Col okaevel obis- mavne da saxi faTo movle nad gamocxadebis mxardamWerTa Sesaxebaa saubari. uelwvel ia, am ideas- wers igi- wi naaRmdegobas gauwevs saerTo mosaxleobis sxvadasxva fenis ficxi xal xi, da kerZod, saqarTvel oSi moqmed partiaTa saomrad ganwyobil i nawilebi.- qCol oyaSvili is razmis, misi mxardamWeri ficxi xal xisa- da politikuri partieb is warmomadgenel Ta likvidacia unda momxdariyo im gegmis mixedvit, romel sac m.j avaxi Svili i sTavazobda amerkavkasiis sagangebo komisiis kol egilis Tavmj domares. masTan Sesaxvedrad daweril i zemoarNiSnul i Txovnac, am gegmis warmatebiT ganxorciel ebas isaxavda mi znad.

sukis sardafebSi dakiTxul patimarTa Soris daweril i Cvenebebis Cems mier sagul dadul od Seswavl am daadastura,

rom mj avaxiSvil i erTaderTi pirovnebaa, romel ic piradi iniciativiT weril s ugzavnis uSiSroebis maRal Cinosans, masTan piriSPIr Sexvedras moiTxovs da zemoaRni Snul i gegmi s erTobl ivad Sedgenis rogorc iniciatori, maTgan yuradRebis mi pyrobas cdil obs. dasaxul i mi znis mi saRwevad, imave weril is bol o nawil Si saTauris saxiT gamoaqvs formul ireba: **`gaZl evT damatebiT Cvenebas da ganvmarTav...-** da iqve sam punqtad, Zal datanebis gareSe CamoTvl is miSTvis cnobil faqtebs. **mj avaxiSvil isagan gansxvavebiT, patimrobaSi myofi n.xomerikis pozicia, suklis TanamSromel Ta mier Sedgenil dokumentSi Semdegi formiTaa warmodgenil i: `bral debul i xomeriki izl eva Cvenebas, rom mas, rogorc ck- is swevrs ar SeeZl o da ar SeuZl ia SeurigdeS imas, rom saqarTvel o okupirebul ia, xal xi mCagvrel Ta uRl is qveS aris da ami tom Tavis moval eobad CaTval a Camosul iyo saqarTvel oSi da emuSava moZal adeebis winaaRmdeg. igi xomeriki Camovi da piradi survil iT, yovel gvare daval ebis gareSe da verasodes Seurigdeba arsebul wyobil ebas. amJamad mas Tavi tyved miacnia da ami tom uars ambobs upasuxos kiTxvebze, roml ebic partiul i principi bis CarCoebs scil deba.-²⁴**

am amonaweridan kargad Cans, rom n.xomerikma mTel i pasuxis-mgebl oba Tavis Tavze ai Ro. mas SeeZl o mj avaxiSvil i da sxva TanamebrZol ebi `CaeSva,- magram simdabl is es nabji i ar gadadga da rogorc saqarTvel os erTgul ma pol itikurma flguram_ Rirseba Seinarcuna. yovel ive zemoT Tqmul is ga-Tval iswinebi dan gamomdinare, dauSvebl ad mi macnia: 1) didi mwerl is motivaciiT, mj avaxiSvil is mxridan gadadgmul i cdomil i nabji is Zal datanebiTi `argumentebiT- gamarTl ebis mcdel oba; 2) saqarTvel os demokratiul i respublikis Rirseul i ministris da agrarul i sferos reformatoris, saqarTvel os Tavisufl ebis TavSewirul i pol itikuri figuris n.xomerikisadmi, daumsaxurebel i bral debebis mZivebiviT kiserze Camokideba. amis ufl ebas, rusul i okupacii s winaaRmdeg muxl Cauxrel ad mebrZol i da TanamebrZol Ta ar damsmeni adami anebis sul Ta yivil i ar gvaZl evs.

xazgasmiT mi nda aRvni Sno, rom erovnul - demokratabis zogierT warmomadgenel s, vj uRel is dpatimrebis xel SewyobaSi ac l omi s wil i mi uZRvi s. amasTan dakavSirebiT, sayuradRebo informacias Seicavs saqarTvel os komunisturi

partii (b) central uri komitetis samdivnos 1930 wl is 11 agvistos daxurul TaTbirze l.berias mier gakeTebul i gancxadeba, sadac garkveviTaa miTiTebul i, rom vj uRel is dapatimreba erovnul - demokratebisgan miRebul i cnobebis safuZvel ze moxdao.²⁵ es iyo Seiararebul aj anyebamde ramdenime dRiT adre_ 1924 wl is 7 agvistos. rac Seexeba n.xomeriks, igi j er kidev 1923 wl is 9 noembers aiyanes patimrobaSi.

xazgasmiT aRvniSnav, rom n.xomeriki Tuki Tavis ampl uasi darCeboda, partiul i xaziT bol omde miyvanda mis mier warmatebiT dawyebul saqmes. rac Seexeba vj uRel s, igi Seiararebul aj anyebas, misi monawil eobiT SemuSavebul i gegmis miXedviT ganaxorciel ebda da am ganzraxvas win veravin aRudgeboda. es real oba erovnul - demokratebis erT nawil s kargad qonda gacnobierebul i. amitom, erTic da meorec maTTvis xel SemSi el pirovnebebad da moqmedebis Tavisufal i sivrcis SemZRudvel ebad aRiqneboda. xazgasmiT unda aRiniSnos, rom maTi dapatimrebis Semdeg daesva wertil i konspiraciul saqmi anobas da Seiararebul i aj anyebis samxedro gegmac iqna gacemul i. samwuxarod, dRemde gamoqveynebul samecniero l iteraturaSi (n.kirTaZe, m.xomeriki, g.ciciSvil i, g.sul aZe, l.j iqia...) erovnul - demokratebis erTij gufis mxridan mxol od samxedro centris- gacemazea saubari da yuradRebis miRmaa datovebul i umniSvnel ovanesi sakiTxi_ erovnul - demokratebis imave j gufis mier Seiararebul i aj anyebis samxedro gegmis (vj uRel i- al .zaqariaZe) gacemis faqti. samecniero l iteraturidan cnobil ia, rom im etapze Seiararebul i aj anyebis ori gegma arsebobda: 1) vj uRel i- al .zaqariaZis da 2) r musxel iSvil is.

dokumenturi masal iT dadasturebul ia, rom Seiararebul i aj anyebis pirvel i gegma (vj uRel i- al .zaqariaZe) aj anyebis dawyebas mxol od im SemTxvevaSi miCnevda dasaSvebad, Tuki igi yovel mxriv iqneboda momzadebul i. meore mxriv, taqtikuri mosazrebebi dan gamomdi nare dasabuTebul i formiT iyo warmodgenil i aj anyebis dawyebis xel sayrel drod ara Sua zafxul i, aramed gviani Semodgoma an adre gazafxul i. am umniSvnel ovanes dokumentSi, samxedro Tval sazrisiT safexurebrivad yvel a niuansi iyo gaTvl il i. igi pirvel rigSi Tbil isis aRebas, sabWouri Seiararebul i Zal ebis ganiaraRe-

bas, bol Sevikuri mTavrobis dapaTimrebas, strategiul i mniSvnel obis obieqtebis dapaTronebas da amis Semdeg, SeiaraRebul i aj anyebis srul i ad saqarTvel os da kavkasiis masStabiT gaSi as iTval iswinebda.²⁶

im SemTxvevaSi, Tuki am gegmis miXedviT imoqmedebdnen da igi warmatebul i aRmoCndeboda, saqarTvel os mosaxl eobaSi social - demokratiis LiderTa avtoriteti erTiorad gairdeboda da momaval sapaRl amento arCevnebSi, rogorc qveynis ganmaTavisufl ebel pol itikur Zal as saqarTvel os mosaxl eobaSi al ternativa ar eqneboda. rac Seexeba meore gegmas, romel ic rusxel iSvil is gegmis saxel wodebiTaa cnobil i, qaquca Col oyaSvil is SeiaraRebul razmze iyo orientirebul i. igi saqarTvel oSi disl ocirebul i rusul i jaris xevsureTis xeobaSi Setyuebas da ganadgurebas iTval iswinebda. amis Semdeg unda moexdinaT aj anyebul ebs Tbil isis aReba. am gegmis saerTo anal izi dan gamomdinare, g. c. i. S. Vil ma savsebiT kanonzomierad uwoda mas fantastikuri gegma.²⁷ es iyo arsebul i sinamdvil is gauTval iswinebl ad Sedgenil i gegma, romel ic rusul i sardl obis da mis xel qveiT Tbil isSi myofi samxedro SenaerTebis (4000 xiSti) cxvris farasaviT xevsureTis viwro xeobaSi Setyuebaze iyo gaTvl il i. am SemTxvevaSi saRi azri daCrdil a egoizmma, xel isufl ebisken swrafvis avadmyofurma senma da social - demokratebisadmi biol ogiurma siZul vil ma. erovnul - demokratebis garkveul ma j gufma, zemoaRni Snul i qmedebiT, samSobl os interesebis partiul i interesebi anacval a.

Cems mier zemoT motanil i faqtebi daedo safuZvl ad SeiaraRebul i aj anyebis vj uRel - al .zaqariaZis samxedro gegmis gacemas. dokumenturi masal iT dadasturebul ia, rom aRniSnul i gegmis (vj uRel i - al .zaqariaZe) Sesaxeb mxol od ramdenime kacma (n.xomeriki, vj uRel i_ social - demokratebi) da erovnul - demokratebidan gansakuTrebul i pasuxismgebl obiT aRWurvil ma oriode kacma Tu icoda. isic cnobil ia, rom am gegmis xel is manqanaze nabeWdi teqstis erTi ekzempl ari (40 gverdi) aj anyebis centris xel mZRvanel obas qonda Cabarebul i. dRemde gamoqveynebul samecni ero l ite ratu raSi, dokumentur masal aze dayrdnobiT, samxedro centris gamcemTa Sesaxeb saFuZvl i ani mtkicebul ebaa motanil i. mxedvel obaSi myavs k.misabl iSvil i, m.j avaxiSvil i, i.v.nari-

kel aZe da k.gegeWkori. magram araferia naTqvami aj anyebis samxedro gegmi s gamcemTa Sesaxeb. xazgasmiT mi nda aRvni Sno, rom am 40 gverdiani dokumentis zepirad damaxsovreba da Semdeg qaRal dze ucdoml ad gadatana, nebsmieri adami anis mexsierebis Sesazl ebl obebs aRemateba. amiT imis Tqma mi nda, rom xel is manqanaze dabelWdil i es gegma, samxedro centris maRal Cinosanis da erovnul - demokratiul i partiis erTerTi wevris mier unda iyos gacemul i. miTumetes, bol o periodSi mikvl eul i saarqivo masl ebis mixedviT, es samxedro gegma saqarTvel os uSiSroebam fostiT erovnul - demokrati tebisagan miiRo. amis Sesaxeb angariSgasawevi informaciaa dacul i saqarTvel os kompartiis cekas samdivnos daxurul TaTbirze l berias mier gakeTebul moxsenebaSi. `xSiraT iyo SemTxveva, rom erTi partia, mag. nacional - demokratebi-vkiTxul obT dokumentSi- cnobas gvaZl evda meore partiis zogierTi pirebis Sesaxeb maTi Tavidan moSorebis mizniT. Tqven iciT, rom aj anyebis dros nacional - demokratebs surdaT moZraobis meTauroba da hegemonis xel Si aReba, ami tom isini ebrZodnen menSevikebs... j er iyo da movi da cnoba, maTi komi tetis wevris winamZRvariSvil is Sesaxeb, romel ic iyo yvel aze aqtiuri damcvel i menSevikebTan gul wrfel i TanamSroml obis. Semdeg undodaT ra menSevikuri samxedro Zal ebis daqsasva, Cven mivi ReT cnoba menSevikebis samxedro xel mZRvanel i nodias Sesaxeb da isic Sevi pyariT. **maTi saSua- l ebiT Cavi gdeT Cven vj uRel ic xel Si da mivi ReT agreTve fostiT aj anyebis pirvel i gegma, roml iTac gavstexeT j uRel i da is aval aparakeT.-**

am vrcl amonawerSi motanil i faqtebidan kargad Cans: 1)pirvel obisTvis brZol aze daFuZnebul i egoizmidan gamomdinare, partiul i interesebis qveynis interesebze maRl a dayeneba. es faqti, gakvirvebas ar iwvevs imdenad, ramdenadac 1921 wl is april idan- 1922 wl is maisis CaTvl iT, partiaTa SeTanxmebis Sesaxeb mimdinare sxdomebis saoqmo CanawerebSi, yvel gan wina pl anzea wamoweuil i erovnul - demokratebis mxridan saarCevno sistemi ignori ebis bazaze ministrebis portfel ebis qvotebis winaswari dakanonebis aucil ebl obis moTxovnebi;²⁸ 2)social - demokratebis gzi dan Camocil eba da aj anyebis sadaveebis xel Si aReba, aj anyebis gamarj vebis SemTxvevaSi, erovnul - demokratebs saqarTvel oSi Zal au-

fl ebis upi ro bod da pa trone bis Ses a Zl ebl obas mi scem da da rac mTavaria, okupaci is uRel i, ara social - demokrate bis gegmi s amoqmedebi T, aramed erovnul - demokrate bis gegmi T da qa quca Col oya Svil is meSveobi T iqne boda mo cil ebul i. Tuki am Canafiqris real izacia moxdeboda, erovnul - demokrate bi, rogorc moqmedi pol itikuri Zal a, pirvel adgil s da ikavebda, xol o social - demokrate bi ukana pl anze moeqceoda; 3) social - demokrate bis samxedro gegmi s gacema, am pol itikuri parti is sazogadoeba Si pol itikur dasamarebaze iyo gaTvl il i. samwuxarod, dampyrobTa wi naaRmdeg brZol aSi, erovnul - demokratebma uargi s samxedro gegma amj obines ukeTess, radgan es ukeTesi, social - demokrate bis Semoqmedebis nayof's war moadgenda. aRni Snul saki TxTan dakavSi rebi Ti mave l .berias moxseneba Si vki Txul obT: `aj anyebis pirvel i gegmi T (social - demokrate bis S.v.) gamosvl a unda dawyebul iyo Tbil isidan da Tu es ganxorciel deboda Cveni mdgomareoba Zl ier rTul i iqneboda, radgan menSevikebis mTavari Zal ebi swored Tbil isSi iynen Tavmoyril ni. nacional - demokratebmac kargad icodnen es da isini cdil obdnen meore, e.i. maTi (r.muxel i Svil is S.v.) gegmi T dawyebas aj anyebis as. e.i. Col oya Svil ze dayrdnobi T. asec moxda da Cvenc aj anyebis l ikvidaci ac gagviadvil da. Tqven xedavT Tu ra didi samsaxuri gagviwia im wi naaRmdegobebma, romel ic am or mTavar antisabWoTa partiebs Soris iyo. (CvenTvis Semdegi amebis gamo damtkicebul ad iTvl eba, rom am cnobebbs Cven gvigzavni da swored nacional - demokratebi.)-

l .berias moxseneba Si motanil i faqtebi simarTi ed unda mi vi Cni oT, radgan: 1) zemoaRni Snul i TaTbiri daxurul formatSi mimdinareobda, saagi taci o- propagandistul datvirTv as ar atarebda da ganvl il i periodis umniSvnel ovanesi faqtebis_ TaTbiris monawil eebisadmi informaciis saxiT mi wodebas isaxavda mi znad; 2) es moxseneba, Sei araRebul i aj anyebidan 6 wl is Semdeg gakeTda. igi gamarj vebul i sabWoTa xel isufl ebis uSi Sr oebis uwyebis 1921_ 1930 wl ebis saqmi anobis Sej amebas da samomavl o gegmebis srul yofas iTval - iswi nebda; 3) l .berias aRni Snul i moxseneba, anti sabWoTa pol itikuri partiebis diskre ditaci aze rom yofil iyo gaTvl il i, TaTbiris masal ebTan erTad gasaj arovdeboda da farTo sazogadoebisTvisac xel mi sawvdomi gaxdebda.

rac Seexeba patimrobaSi myof vj uRel s, saarqivo masal ebis mixedviT irkveva: 1)umkacresi wamebisa da fsiqol ogiuri zemoqmedebis miuxedavad, mas si tyva ver daacdevi nes. ra donis wamebaSi unda yol odaT igi, rom TviTmkvl el obis gadawyvetil eba mieRo. cixis iatakis qvaze al esil i al uminis kovzis tariTa da l ursmniT, marcxena mkl avis vena eqvs adgil ze gadaeWra da Wril obebi JangiT amoevso.²⁹ aseTi ram l aCrebs ar scveviaT. igi samSobl oze uzomod Seyvarebul i gmi rebi- sTvisaa damaxasiaTebel i. samwuxarod, Cemi kol egebis didi nawil i, roml ebic tyuil ebiT damZimebul i memuarebis zemoqmedebis qveS imyofebian, saqarTvel ospirveli respubl ikis Rirseul i jariskacis da fol adiviT nawrTobi pirovnebis_ vj uRel is mi marT, xSi rad daumsaxurebel da ugvano epiTetebs ar iSurveben. xel CasaWid masal ad mis or weril s: 1) weril i menSevikur cekas- da 2) Ria weril i yvel a amxanagebs da yofil saxal xo gvardiel ebs- iyeneben. yuradRebis miRma toveben im ZiriTad ganmapirobebel mizezebs, ramac vj uRel s aRniSnul i weril ebi daawerina an dauweres. yovel SemTxvevaSi, es weril ebi misi xel moweriTaa dadasturebul i. am dokumentebis safuZvl ianad gacnobis Sedegad, Cemi yuradReba meore weril ma miqcia, sadac kvantalianTan Sexvedris faqtia aRweril i. `kvantalianma- wers vj uRel i- maCvena Zal ian seriozul i dokumentebi, ramac Zal ian Camafiqra, vinai dan CemTvis naTel i gaxda, rom `Ceka-- m yvel aferi kargad icis.³⁰ sazogadoebaSi da mecniერul wreebSiac wl ebis ganmavl obaSi pasuxgaucemel i rCeboda kiTxva, iseTi ra saxis dokumentebi unda eCvenebinaT vj uRel isaTvis, rom igi aj anyebis saiduml oebis gacemaSi darwmunebul iyo. am umniSvnel ovanes sakiTxTan mi marTebaSi, mkvl evarebi nakl eb dai nteresebas i Cendnen da ZiriTadi yuradReba vj uRel is zemoaRniSnul i weril ebis mizanSewonil ebis faqtze gadaqondaT. aqedan gamomdinare, mis `avtors- Sesabamisi epiTetebiT yvel a brunvaSi ixseni- ebdnen. rac Seexeba kvantalianis mier vj uRel isadmi naCvenebi dokumentebis saxeobis gaxsnis gasaRebs, amis Sesaxeb saintereso informaciaa dacul i harvardis universitetisa da l evil is saarqivo masal ebSi. xazgasmiT unda iTqvas, rom am dokumentebma udi desi siaxl e Semoi tana qarTul wyarOTmco- dneobaSi, Tavdayi ra daayena da sabol ood amxil a zogierTi memuaristis mier fantaziit gamogonil i cil ismwamebl uri

bral debebi; 2) dokumenturi masal iT dadasturebul ia, rom sagangebo komisiis TanamSromel ma, patimrobaSi myof vj uRel s aj anyebis samxedro gegma daudo win.³¹ aj anyebis es gegma, rogorc zemoTac mqonda aRni Snul i, vj uRel isa da al .zaqariaZis mier daweril dokuments war moadgenda. swored amis Semdeg irwmuna vj uRel ma aj anyebis gegmis gacemis simarTle. man srul ad gaacnobiera is garduval i katastrofa, romel ic moRal ateTa mier gacemul i samxedro gegmis Semdeg, aj anyebis dawyebis SemTxvevaSi iyo mosal odnel i. qarTvel i eris mimarT bol SevikTa umkacresi angariSsworeba da sisxli is Rvra rom ar momxdariyo, dakiTxvisas vj uRel ma TxovniT mimarTa l .berias: `ramdenime dRiT gamanTavisufli eT patimrobidan, damal evineT sawaml avi, sami dRis mere rom imoqmedos dasixli is Rvra aRar iqneba saWiro... saWiroa movel aparako TanamebrZol ebs... amas moiTxovs qarTvel i xal xis interesebi. -³² aseTi nabjis gadadgma mxol od gmi rebs SeuZlia da ara l aCrebs. mas Tavisi TanamebrZol ebidan arcerTi pirovneba ar dusaxel ebia. amis sawinaaRmdago dadasturebis dokumenti jer- jerobiT aravis gamouqveynebia. rac Seexeba `damkomisadmi - gagzavnil sayovel Taod cnobil gamafRTxil ebel weril ebs, igi mxol od mas Semdeg Seiqmna roca uSiSroebam sawaml avis mi Rebaze da sawaml avmiRebul is TanamebrZol ebTan gaSvebaze uTxra uari vj uRel s.

saarqivo masal ebidan irkveva, rom aj anyebis samxedro gegmis gacemitanave, saqarTvel os xel isufli ebs Sesabamisi uwyebis xel mZrvanel obiT, winaswari Tavdacviti RonisZiebebi iqna ganxorciel ebul i. mxedvel obaSi maqvs did qal aqebSi ganTavsebul i saxel mwifo dawesebul ebebis gamagreba. am faqTTan dakavSirebit, baTumidan stambol Si 1924 wl is 20 agvistos gagzavnil weril Si vkiTxul obT; `ager aTi dRea baTumSi da mgoni sxva qal aqebSiac komunistebis dawesebul ebebs yvel as tyiamfrqvevebit icaven. dawesebul ebebi dRe da Ramedaraj ebiTaa savse. mTel i Zal a fexzea damdgari, ramizezia da ram gamoiwvia aseTi siFrTxile komunistebis ganaravinicis... faqtiurad yvel a qubebi da dawesebul ebebi gakrul ia. daWerebia Seuwynarebel i!- igive weril i guriis regionsac exeba: `guriaSi- vkiTxul obT dokumentSi- samxedro wesebi iyo gamocxadebul i da mTel i adgil obrivi Zal a fexze iyo

damdgar i. sofl el i komunistebi uZil obis gamo quCebSi vard-
ebodnen. as ormocdaaTi j ariskaci Tbil isi dan Camoiyvanes.-

Cems mier motanil i faqtebi imis naTel i dadasturebaa,
rom aj anyebis samxedro gegmi s gamcemTa `damsaxurebi dan-
gamomdinare, saqarTvel os gasabWoebul i xel isufl eba saqmi s
kursSi iyo da mosal odnel i antisabWouri aj anyebis sawina-
aRmdego qmedebis gansaxorciel ebl ad safuZvl ianad emzade-
boda. meore mxriv, aj anyebis zemoaRniSnul i gegmi s xel Si
CagdebiT, uSiSroebis TanamSroml ebma, srul iad kavkasiis
masStabiT, antibol Sevikuri centrebis urTierT damakavSi-
rebel i xazis daufl ebas miaRwies. am warmatebul ma svl am,
aRniSnul organizacias, antsabWourad moqmedi yvel a saelWvo
wer til is wi naswari amoSanTvis Sesazl ebl oba misca. paral-
el urad, wiTel qarTul jarSi mosamsaxure qarTvel oficre-
bze masobrivi Seteva ganaxorciel a. mxedvel obaSi maqvs maTi
dapatimreba da samsaxuridan daTxovna. momxdari faqtiT,
SejaraRebul i aj anyebis organi zaciul ad dawyebis saZirke-
l i winaswarve iqna dangreul i.

zemoaRniSnul is gaTval iswi nebi dan gamomdi nare, 1924 wl is
agvistoSi qaoturi formiT dawyebul i aj anyeba damarcxebi-
sTvis iyo ganwirul i, radgan: 1)aj anyebis pirvel i samxedro
gegmiT gaTval iswinebul i moTxovnebis (ruseTis Si dasaxel m-
wi foebrivi mdgomareoba, saerTaSoriso pirobebi, aj anyebul e-
bisaTvis ful is, i araRis da sursaTis miRebis wi naswari ga-
rantiebis ararseboba) Seusrul ebl obis miuxedavad daiwyo;
2)rogorc zemoTac mqonda aRniSnul i, uSiSroebam maTi mo-
qmedebis yovel i nabij i icoda. momxdari faqtiT, sabWoTa
xel isufl ebas adre Cafiqrebul i ganazraxis_ urci intel ige-
nciisa da arakomunisturi sazogadoebriv-politikuri azris
mimdevarTa srul i ganadgurebis dawyebis Sesazl ebl oba
misca. dRemde gamoqveynebul samecniero SromebSi da Cems
mier mopovebul i axal i saarqivo masal ebiTac dasturdeba
farTomasStabiani sadamsjel o RonisZiebis mZime Sedegebi,
roml ebmac grigal iviT gadauara saqarTvel os. sabWoTa xel i-
sufl ebi s mesveurTa mi zans, erovnul i cnobierebi sa da qveyni s
damouki debl obis aRdgenaze meocnebe adami anebis fizikuri
da fsiqol ogiuri ganadgureba warmoadgenda. am mi marTu-
l ebiT, qveyni s uSiSroebis Sesabamis uwyebas, Cafiqrebul i
miznis srul ad gansaxorciel ebel i meTodebi qonda damuSave-

bul i. farTomasStabiani represiebis erT- erTi safexuri, antisabWouri pol itikuri partiebis ganadgurebas iTval i- swinebda. am mxriv, pirvel i umZimesi dartya iatakveSeTSi moqmedma social - demokratiul ma partiam miiRO. paral el urad brZol a sxva pol itikuri partiebsa da upartioebis winaaRmdegac mimdinareobda. farTod amuSavda `dasmenis instituti,- ramac adami anTa axal i sicocxl e Seiwira. miuxedavad amisa, 1924 wl is aj anyebis avanturad gamocxadeba, xol o misi meTaurebis eqstremistebad da avanturistebad `mona- Tvl a,- samSobl oze uzomod Seyvarebul i gmi rebis xsovnisa- dmi upativcemul obas war moadgens. 1924 wl is aj anyebam im periodis sabWouri da evropul i zonis sferoSi myof intel e- qtual urad moazrovne da Tavisufl ebaze mofiqral erebs, gamokveTil i formi T ucvena: 1) sabWouri okupaci isa da monobis nZime uRl is miuxedavad, qarTvel i eri fizikurad ar daCa- Canakebul a da gonebrivad ar daCl ungebul a, misi Sinagani cnobiereba, kiserze Tokgamobmul i morCil i saqonl is donemde ar dasul a; 2) 1924 wl is aj anyebam, momaval Taobebs sabWour imperiasTan ukompromiso brZol is gagrZel ebsa da daum- rCil ebl obis xidi augo da anderZis saxiT am mimarTul ebi T svl a, qarTvel Ta modgmis gadarCenis pirvel xarisxovan amo- canad dausaxa; 3) 1924 wl is aj anyebis gmirTa saxeebi, yvel a epoqaSi qarTvel Ta gamofxiZl ebs, mtrisadmi xmal SemarTul i daxvedris da nebis mieri dampyrobel is batonobisadmi daum- rCil ebl obis simbol os war moadgens. maTi aCr dil ebi erT- xel kidev Segvaxseneben Tu rogor unda gviyvar des Cveni samSobl o.

rac Seexeba im udi des msxverpl s, romel ic aj anyebas mohyva, marTl ac da ganuzoml ad didi iyo. erTi ram dabej iTebi T SeiZl eba iTqvas, 1924 wl is aj anyebasTan dakavSi rebi T msxve- rpl ad Sewirul i adami anebi, mtris winaaRmdeg xmal SemarTu- ul i mebrZol ebis da samSobl osadmi TavSewirul ebis saxel - iT wavidnen sasufevel Si da gmi rebis saxel i dai mkvidres. isini Tavisi Sinagani cnobierebidan da azrovnebi dan gamomd- inare, 1930- 1940 wl ebis represiebs mainc ver gadaurCebodnen da usaxel od moxdeboda maTi ganadgureba. ise rogorc `ga- wol is pol itikis- momxreeps gauketes. es imas ni Snavs, rom im monakveTSi qveyanaSi Seqmnil i pol itikuri da ideol ogi- uri atmosfero_ (sabWoTa xel isufl ebis mteri, burJuaziul i

qveynebis agenti, kapital izmis restavraciis mxardamWerebi da a.S.) maTi xel Seuxebi obis aranair garantias ar izi eoda. Cemi azrit, 1924 wl is aj anyebis Sefasebisas, aRniSnul i faqtorebic unda iqnas gaTval iswinebul i.

Cems mier motanil i dokumenturi masal is anal izi, Semdegi daskvnebis gakeTebis Sesazl ebi obas izi eva: 1)1921- 1922 wl ebis represiebiT Camkvdari aral egarul i antisabWourl saqmianobis safexurebrivad gamosacocxl ebl ad, umkacresi disciplinis, informaciis gasaidumleobis da konspiraciuli i muSeeobis formebis SemoReba, n.xomerikis diqtatorad, eqstremistad da avantiuristad gamocxadebis safuZvel sar izi eva. sabWour provokaciaze arwamogebis Sesaxeb, social - demokratiul i partiis liderebisgan `samxedro centris- xel mZRvanel Tamra val gzis gafRTxil eba, qveynis mosaxl eobisadmi axal i represiebis acil ebas iTval iswinebda; 2)saokupacio rejimis winaarmdag SelaraRebul i aj anyebis mosamzadebel i RonisZlebebi da moqmedebis taqtika, gamarTlebul ad mxol od im SemTxvevaSi CalTvl eboda, Tuki `samxedro centris- mier miRebul i gadawyvetil ebebi, aj anyebis samxedro gegmit gaTval iswinebul moTxovnebs daakmayofil ebda. mxedvel obaSi maqvs: a)aucqarebi oba, SelaraRebul i gamosvlebis safuZveli ani momzadeba da ruseTSi Seqmnili xel sayreli i politikiur- ekonomikuri situaciis maqsimal urad gaTval iswineba; b)srul iad kavkasiis masStabiT, qarTvel Tamxardamxar brZol is da erTobli val ebiT sabWota ruseTisadmi dapirispirebis safexuris momzadeba; g)evropis qveynebidan iaraRiTa da ful iT daxmarebis garantiis Seqmna; 3)n.xomerikisa da vj uRel is dasapatimrebi ad, erovnul - demokratiul i partiis zogierTI warmomadgenel isgan `Cekas TanamSromlebisadmi xel Sewyoba, aRniSnul i pirovnebebis politikiuri sarbieleidan Camocil ebas da moqmedebis Tavlisufal i silvrcis Seqmnas iTval iswinebda. SelaraRebul i aj anyebis samxedro gegmis, amerikavkasiis sagangebo komisiisadmi gadagzavniT, erovnul - demokratiul i partiis zogierTisul mokle adami anebisgan udi des danaSaul i iqna Cadenili. am qmedebiT, SelaraRebul gamosvlebs, ar aorganizebul i, spontanuri saxemileca da garduval i damarcxebis winaswari safexuri momzadca.

Shota Vadachkoria

For Clarifying the Betrayal of the Plan of the Armed
Uprising in 1924

Summary

On the basis of the documentary materials in the article it is shown that: 1) on the background of the difficult political and economic situation of Georgia, raising process of the Georgian people's strive for national independence is mostly taken into consideration in the documents which are presented in the article; 2) on the background of the thorough analyses of the factors determining the economic rapprochement between Europe and Russia, the peaceful liberation of Georgia (military aid of Europe, endeavor of the International International and the fall of the Kremlin) was hopeless and just an illusion; 3) the authors of the documents convincingly demonstrated the priority of the armed uprising of the Caucasus and the function of the arbitrator in this case was given to Georgia. The preparatory stages and all measures to complete the uprising specifically is identified; 4) in case of victory of the uprising, the mechanisms of protection against new aggression of Russia, which are presented in the documents (political, military-strategic, financial, potential possibility of united action, and so on) fully meet the requirements of the time. These documents must be evaluated as a full-fledged short term (late autumn of 1922 – early spring of 1923) plan for the preparation and conduct of an armed uprising. Moreover, that every nuance of the measures to achieve the goal was mostly taken into consideration. 5) the introduction of the strictest discipline, secrecy of information and forms of the conspiracy for the revitalization of the extinct illegal anti-Soviet activity by the repressions, do not give reason to

declare N. Khomeriki as a dictator, adventurer and extremist. For avoiding the new wave of the Soviet repressions against the population the leaders of the Social-Democratic Party many times gave advance notice to the leaders of the "Military Centre" not to fall into a trap of the possible Soviet provocation. 6) The activities for preparing armed uprising against the occupational regime and action tactics could have been accepted as successful if the decisions of the "Military Centre" could have satisfy the demands of the military plan of uprising. I mean: a) moderation, fundamental preparation of the armed uprisings, to take completely into consideration created suitable political and economic situation in Russia; b) to create a ground for fighting against the Soviet Russia with the united forces together with Georgians all over the Caucasus; c) to create guarantees for the support of the European countries with weapons and money. 7) Some members of the National-Democratic Party supported employees of CHEKA to arrest N. Khomeriki and V. Jugheli. They wanted to alienate mentioned persons politically and thus, create free space for action. By sending the military plan of the armed uprising to the special committee of the South Caucasus some members of the National-Democratic Party committed a great crime. Because of this, the military uprising was spontaneous and disorganized and contributed to its inevitable defeat.

დამოწმებული წყაროები და ლიტერატურა

1. ს.ს.ა. ფ. 2117. საკ. 98. ფურც. 52
2. ს.ვ.ა.დ.კ.ორია. ორი უმნიშვნელი ოვანესი დოკუმენტი საბჭოთა რუსეთის საოკუპაციო არეის სივრცის განთავსების შესახებ. 1924 წლის აგვისტოს ბრძანების 90-ე წესდების კრებულში. თბილისი. 2016. გვ. 101-127
3. გ.ციციშვილი. სიმართლე 1921-1923 წლების ბრძანების მოზარებისა და მიხეილ ჯავახიშვილის პოლიტიკური ცხოვრების შესახებ. თბილისი. 2003 წ. გვ. 185, 188
4. ნ.კირთაძე. 1924 წლის აგვისტოს საკრებულის ოსი. თბილისი 1996 წ. გვ. 285
5. ლ.ჯიჯია. 1924 წლის აგვისტოს საკრებულის ოსი. თბილისი. 2011 წ. გვ. 103-104
6. ნ.კირთაძე. 1924 წლის აგვისტოს საკრებულის ოსი. თბილისი 1996 წ. გვ. 135, 135-136
7. გ.ციციშვილი. სიმართლე 1921-1923 წლების ბრძანების მოზარებისა და მიხეილ ჯავახიშვილის პოლიტიკური ცხოვრების შესახებ. თბილისი. 2003 წ. გვ. 235, 244
8. ი.ყვე. გვ. 241
9. ნ.კირთაძე. 1924 წლის აგვისტოს საკრებულის ოსი. თბილისი 1996 წ. გვ. 136
10. ს.ს.ა. ფ. 2117. საკ.98. ფურც. 60
11. გ.ციციშვილი. სიმართლე 1921-1923 წლების ბრძანების მოზარებისა და მიხეილ ჯავახიშვილის პოლიტიკური ცხოვრების შესახებ. თბილისი. 2003 წ. გვ. 343
12. ს.ს.ა. ფ. 2130. საკ. 18. ფურც. 8-9
13. ს.ს.ა. ფ. 2117. საკ. 181. ფურც. 3
14. ს.ს.ა. ფ. 2130. საკ. 18. ფურც. 4-7
15. გ.ციციშვილი. სიმართლე 1921-1923 წლების ბრძანების მოზარებისა და მიხეილ ჯავახიშვილის პოლიტიკური ცხოვრების შესახებ. თბილისი. 2003 წ. გვ. 189-190
16. ს.ს.ა. ფ. 2117. საკ. 295. ფურც. 4
17. ს.ვ.ა.დ.კ.ორია. პოლიტიკური ზღაპრების სანაწილი და კრებული პოლიტიკური აზრის (1921 წლის აპრილი-1922 წლის მარტი). ახალი და უახლესი ისტორიის სანაწილები. 2015 წ. # 2. გვ. 101-147
18. ს.ს.ა. ფ. 2117. საკ. 181. ფურც. 4-5
19. ს.ს.ა. ფ. 1861. საკ. 155. ფურც. 9-10

20. scssa. f. 2117. saq. 181. furc. 3-4
21. m.xomeriki. pasuxad mixeil j avaxiSvil is biografefs. Tbil isi. 1996 w. gv. 17
22. g.ciciSvil i. simarTl e 1921- 1923 wl ebis erovnul i moZraobisa da mixeil j avaxiSvil is pol itikuri cxovrebis Sesaxeb. Tbil isi. 2003 w. gv. 243
23. n.kirTaZe. 1924 wl is aj anyeba saqarTvel oSi. Tbil is 1996 w. gv. 242
24. m.xomeriki. pasuxad mixeil j avaxiSvil is biografefs. Tbil isi. 1996 w. gv. 18
25. scssa. f. 2117. saq. 295. furc. 4
26. SvadaWkoria. ori umniSvel ovanesi dokumenti sabWoTa ruseTis saokupacio j arebi sagan kavkasi is ganTavisufli ebis Sesaxeb. 1924 wl is agvistos erovnul i aj anyebis 90- e wl isTavi. parizi- Tbil isi. 2016. gv. 101- 127
27. g.ciciSvil i. simarTl e 1921- 1923 wl ebis erovnul i moZraobisa da mixeil j avaxiSvil is pol itikuri cxovrebis Sesaxeb. Tbil isi. 2003 w. gv. 190
28. SvadaWkoria. pol itikur Zal Ta gaerTiane bis sakiTxi da qarTul i pol itikuri azri (1921 wl is april i- 1922 wl is marti). axal i da uaxl esi istoriis sakiTxebi. 2015 w. # 2. gv. 101- 147
29. asonRul aSvil i. 1924 wl is agvisto saqarTvel oSi. ix. didgori. istoriul - samecniero- pol itikuri krebul i. Tbil isi. 1991 w. gv. 81
30. g.sul aZe. qarTul i antisabWoTa emigracia da specsamsaxurebi. Tbil isi. 2012 w. gv. 85- 86
31. n.kirTaZe. 1924 wl is aj anyeba saqarTvel oSi. Tbil is 1996 w. gv. 166
32. menSevi kebi samuSaoze (m.kaxianis moxseneba arsenal is raionSi 8 seqtembers 1924 w.) Tbil isi. 1924 w. gv. 48

**sul mokl e adami anebis mier, amierkavkasiis
sagangebo komisiisadmi gadagzavnil i
SeiaraRebul i aj anyebis samxedro gegma.
(patimrobaSi myof val iko juRel s, aq dabeWdii i
dokumentebi daudes win)**

dokumentis # 1

**samxedro moxseneba
srul iad saidumlo**

rac dro gadis, miT ufro nadgurdeba da partaxdeba Cveni qveyana da Tu man ver SesZl o okupaciis mZime uRI is kirsidan gadagdeba, saqarTvel o Si da ruseTis da TviT vol gis mxares daemsgavseba. Tu ki dev di dxans gastana CvenSi bol Sevikibis batonobam, qarTvel i xal xi gaRatakdeba ara mar to qonebrivad, aramed rac yvel aze saSi Sia sul ieradac. igi dakargavs Tavisufli ebisaTvis brZol is unars da gayveba anarqiis damRupvel gzas. sabednierodjer aseTi sul ieri daknibebis da daSI is procesi saqarTvel oSi ar dawyebul a. piriqit, Cveni xal xi TandaTan ikrebs Zal Rones, saomraT irazmeba, i brZvis ki devac, magram gansakuTrebi T ukanasknel SetevisaTvis emzadeba. erT wel ze meti grZel deba es brZol a Cveni xal xisa saokupacio reJimis winaaRmdag. am brZol aSi man amowura yvel a mSvidobiani saSual ebani da ukanasknel aT 26 maisis mSvidobian erovnul protests sayovel Tao demonstraciebis da gaficvis saxemisca. amis iqiT mSvidobian protests wasvl a aRar SeuZl ia, vinaidan mis Semdeg ukve iwyeba SeiaraRebul i brZol a. amis ganmeorebac metad saSi Sia, vinaidan am saxis erovnul i demonstraciebi did mxverpl s iTxoven da Tanac piriqit uaxl ovdebian SeiaraRebul i aj anyebas. yovel ive amas metad didi angariSi unda gaewios. es mdgomareoba srul iad obieqturad unda dafasdes da mitsgan Sesafebi daskvnebi gamovi yvanoT. es miT ufro saWiroa, rom am sul ieri simtkicis da aRmatebis xanas, aucilebi ad Tan moyveba sawinaar mdego procesi sul ieri dacemisa, da-SI isa da uimedobisa. Tuki Cvenma xal xma naTI ad ver dai naxa

Tavisufl ebis gza da Tu am gzaze ar Sesdga fexi, saqarTvel - os ganTavisufl ebis sakiTxi, rac dro gadi s miT ufro mwv-aved, konkretul ad da radikal urad dgeba Cvens wiNaSe. magram rogoria es gzebi da saSual ebani am ganTavisufl ebisa? es gzebi sxvadasxvaa da TiToeul maTgans Tavis i fasi aqvs.

pirvel i gza aris gza evropis daxmarebisa. marTal ia, dRes gabatonebul i evropac mTl iani ar aris Tavis pol itikaSi ruseTisa da misi ganapira qveynebis mimarT, magram, Cven aq im evropas vgul isxmobT, romel ic ganuyofel i, Zlieri da mil itaristul i ruseTis winaaemdegia. am evropas SeuZl ia daexmaros saqarTvel os dipl omatiuraT, pol itikuraT da material uraT. magram Cven windawinve unda vi codeT, rom am material ur daxmarebas ar SeuZl ia miIRl s samxedro Zal ebiT daxmarebis saxe, vinaidan dRes evropis sazogadobrevi da pol itikuri azri, samxedro intervenciis winaRmdegia. mxol od maSin aris Sesazl ebel i evropis aseTi intervencia, Tu TviT ruseTi omSi Caebmeba da Tu igi romel ime Tavis dasavl eTel mezobel s TavS daeca. magram aseTi omis dawyeba imdenad amar tivebs Cvens sakiTxs da iseT mtkice ni adagze ayenebs saqarTvel os ganTavisufl ebis saqmes, rom Cven saWiroT ar migvaCnia maszed SeCereba. aq Cven gvainterebebs ara es srul iad martivi, naTel i da udao SemTxveva Cveni ganTavisufl ebisa, aramed ufro rTul i, Znel i da ekl iani gza samSobl os Tavisufl ebisa, roca ruseTi did omSi Cabmul i ar iqneba da roca igi aseT omze droebiT mainc uars ityv is. amnairaT gareSe samxedro intervenciisa, romel ic dRevandel pirobebSi SeuZl ebel ia, saqarTvel os SeuZl ia evropisagan dipl omatiuri da pol itikuri daxmareba mi iRos. e.i. evropas SeuZl ia ar icnos saokupacio mTavroba da amasTanave mostXovos ruseTs saqarTvel odan Tavis j arebis gayvana. magram, radganac ruseTis sakiTxi evropis saxel mwi-foebi ar arian SeTanxmebul i, radganac ingl isi swored bol Sevikebis saSual ebiT cdil obs baqos navTis xel Si Cagdebas da amasTanave mahmadianur osmal eTis sabol oot dasustebs, cxadia, evropa mTl ianad da kategoriul ad veRar mostXovs moskovs saqarTvel os ganTavisufl ebas. piriqiT mosal odnel ia, rom evropa, romel ic metad did kriziss ganicdis da romel sac surs gza gai kafos ruseTis bazri sken, am krizisis dasazl evad da rusul i simdidreebis xel T

Casagdebad, Seecdeba raima kompromisi gamonaxos bol Sevi-kebTan da am kompromi sze SeuTanxmdes bol Sevi kebs ruseTis eqspl oataci is saki TxSi, da Tu mxedvel obaSi imasac mi vi RebT, rom bol Sevi kebs gansakuTrebi T pol itikuri Zal aufl ebis SenarCuneba ainteresebs da rom am mi zni saTvis isini udi des ekonomur avansebs miscemen evropis burJuazias, advil ad SegviZl ia war movi dgi noT, rom Tu mTl aT ara, evropis di di nawil i mainc mourigdeba bol Sevikur ruseTs. amis maCvene- bel i simptomebi Cven ukve genuaSi davinaxeT da momaval Si es simptomebi kidev ufro gaZl ierdeba. mati gaZl iereba TandaTan gaarTul ebs da gaaZnel ebs Cven brZol as damouki de- bl obisaTvis. amitom,Cven di pl omatiur muSaobaze gadaWarbe- bul i imedebe ar unda davamyar oT da mazed aravi Tari il u- ziebi ar unda avagoT. Cven unda vi codeT,rom di pl omatiur ad imazed metis mi Rweva, rasac genuaSi mi vaRwieT, metad Znel ia. udi desi Cveni gamarj veba genuaSi ara axal i poziciis SeZenaSi iyo, aramed Zvel i poziciebis SenarCunebaSi da ganmtki cebaSi. momaval Si brZol a ise v Zvel i poziciebis irgvl ivi war moebs da maTi dacvac TandaTan gaZnel deba. genuas CvenTvis is di- di mniSvnel oba qonda, rom man gaarkvia evropis pozicia Cvenandi da gvamcno, rom saqarTvel os damouki debl oba Se- esabameba evropis zogi saxel mwi foTa did interesebs. magram amasTanave genuam isic dagvmtki ca,rom evropis di pl omatia, moskovs saqarTvel odan j arebs ver gaayvani nebs. es kargad unda gvaxsovdes.

II. meore gzaa muSaTa Internacional is energiul i Careva Cven saqmeebSi da misi daxmarebiT saqarTvel os ganTavlsufl eba. es gza, metad sayuradReboa da Cven viciT, rom evropis muSaTa kl asi gansakuTrebul i simpatiiT epyroba Cven sakiTxs. magram, Cven isic viciT, rom moskovi evropis muSaTa moTxovni T saqarTvel odan j ars ar gaiyvans da maT saSual eba ar aqvs moskovs es aiZul on. srul iad naTl ad es dagvmtki ca berl inis konferenciam da cxraTa komisi is daSl am.

III. mesame gza saqarTvel os ganTavlsufl ebisa ar is Tvit kremli is dacema. magram es gzac, iseve rogorc bol Sevi kebis did omSi Cabma, imdenad naTel i, udao da sanatreli a, rom misi ganxil vac zedmetad migvaCnia. cxadia, rom kremli is dacema maSi nve saqarTvel os aRdgenas gamoiwvevs! amnai raT,

arcerTi zemoT aRniSnul i gza ar aris srul iad saimedo da utyuari. zogi maTgani susti da uZl uria da zotic metad probl ematuri.magram niSnavs es imas, rom qarTvel ma xal xma sasowarkveTil ebas mieces, rom man dakargos aqtiuri perspeqtiva da istoriis inercias danebdes? srul iadac ara, vinaidan rCeba ki dev meoTxe da ukanasknel i gza.

IV. meoTxe gza es aris sakuTari erovnul i Zal ebis srul i darazmvisa, mezobl ebTan mtkice kavSi ris gaWedvisa da sayovel Tao Seiararebul i aj anyebisa. es aris metad mZime da Znel i gza xal xis ganTavisufl ebisa, magram amasTanave yvel aze ufro real uri, vinaidan yovel Tvis TviT eri da misi Seurigebl i brZol aa mTavari mWedel i erovnul i Tavisufl ebisa. amasTanave isic aris aRSaniSnavia, rom burJua-ziul i da prol etarul i evropis simpaTiac Cvenamdi miT ufro aqtiur xasiaTs miiRebs, rac ufro Tavdadebul ad i brZol ebs saqarTvel o. magram Cven ukve vsTqviT, rom saqarTvel om savsebiT amowura mSvidobiani brZol is yvel a saSual ebani. mas darCenia mxol od ukiduresi da umZimesi forma ganTavisufl ebisaTvis brZol isa_ sayovel Tao Seiararebul i aj anyeba. es aris ukiduresi da ukanasknel i saSual eba. misTvis mimarTva SeuZl ia mxol od gaTviTcnobierebul ers, romel sac Segnebul i aqvs Tavisi interesebi, romel ic ganmar toebul i ar aris, romel sac yvel aferi windawinve gaTval iswinebul i aqvs da romel sac swams gamarj veba. vinaidan Tu aj anyeba damarcxda, bol Sevikebi mas sisxl is morevSi CaaRrCoben da ers mokl aven. es Cven yovel Tvis kargad unda gvaxsovdes da aj anyebis sakiTxis ganxil vis dros ar unda davkmayofil deT mar to saqarTvel os viwro fargl ebiT, aramed mxedvel obaSi unda mi viRoT rogorc ruseTis saerTo mdgomareoba, ise evropis Cvendami damoki debul eba. am ukanasknel ebze Cven qveviT SevCer debi T da aq ki mowi naaRmdege Zal ebis SedarebiTi daxasi aTebi T daviwyebT, vinaidan TviT aj anyebis bedis gadaWraSi udi desi mniSvnel oba mebrZol Seiararebul Zal ebs eZl eva.

TviT bol Sevikebis sauwyebo moxsenebi dan Cans, rom 1922 wl is pirvel i marti saTvis `okaSi- (kavkasi is sagangebo ar mi a), romel sac kavkasi is oTxive republ ikis teritoria upyria, _ j avSni an matarebl ebis da sxva wvri l `komandebis- gamokl e- biT da sagangebo nawil ebis darTviT iTvl eboda:

- 1) komsastavi_- 3330 } 39960
 2) wiTel i armiel ebi_ 36630
 3) tyviis mfrqvevl ebi_ 534
 4) zarbaznebi_ 104 (baTumis sacixovno artil erilis gamo-
 kl ebiT) aqedan mar to saqarTvel oSi iyo:
 1) komsastavi_- 2100 } 22439
 2) wiTel i armiel ebi_ 20339
 3) tyviis mfrqvevl i_ 274
 4) zarbaznebi_ 64

Tu mxedvel obaSi mi vi RebT, rom imave cnobiT `okaSi- mxo-
 l od 31 aTasi Tofi iTvl eba, rom am ricxvidan 20 %- mde
 uvargisia da agreTve imas, rom faqtiurad nawil ebis Semadgen-
 l oba yovel Tvis formal ur ricxvze ufro sustia, Cven
 SegviZl ia Tamamad vsTqvaT, rom aRni Snul i cifrebi maqsima-
 l uria da rom sinamdvil eSi `okas- Semadgenl oba ufro sus-
 tia. magram radganac Cven agreTve viciT, rom ukeTesia mterze
 meti warmodgena gqondes, Cven amitom mtros Zal as aRar
 Sevamci rebT da Cvens angari SebSi am maqsimal uri cifrebiT
 vixel mZRvanel ebT.

maSasadame mTel `okaSi- iTvl eba 40 aTasamde mebrZol i.
 aqedan 22 aTasamde saqarTvel oSi dgas, xol o danarCeni 18
 aTasi ki bi nadrobs somxeTSi, azerbaij anSi, da RestanSi da
 nawil obriv Tergis ol qSi.

TviT saqarTvel oSi rusul i wiTel i jarebi ase arian
 ganawil ebul i: 1) Tbil isi_ 9000; 2) baTumi_ 4000; 3) quTaisi_
 3000; 4) J ore_ 3000; 5) sxva adgil ebi_ 3000. kavkasiis danarCen
 sam respubl ikaTa Soris `okas- nawil ebi ase arian ganawil e-
 bul i: 1) azerbaij anSi_ 8000, 2) da RestanSi da nawil obriv
 Tergis ol qSi_ 6000; 3) somxeTSi_ 4000.

ra Zal ebis gamoyvana SeuZl ia kavkasiis oTxive respubl i kas
 `okas- winaaRmddeg? Cven aq umTavresad SegviZl ia mebrZol
 saqarTvel oze vil aparakoT, vinaidan misi Zal ebis Sesaxeb
 srul iad utyuar i da dasabuTebul i cnobebi gvaqvs. magram
 Tu mxedvel obaSi mi vi RebT zogierT nawyvet cnobebs da
 agreTve axl o warsul is istorias, romel ic mraval sayura-
 dRebo sabuTs izl eva, Cven Sesazl ebl oba gveZl eva danarCen
 sam respubl ikaTa mebrZol Zal ebzedac cotad Tu bevrad
 swori Sexedul eba viqoni oT.

antibol Sevikur mebrZol saqarTvel os exl axan TofqveS

yavs Semdegi srul i ad saimedo Seiararebul i Zal ebi: 1) qar-Tul i wiTel i l aSqari_ 5000; 2) mil iciidan da sxva cal ke razmebi dan_ 3000; 3) sakuTari farul i samxedro organizacia_ 14000; sul _ 22000.

vimeoreb, es aris real uri, yovl ad saimedo da ukve mowesrigebul i Seiararebul i Zal ebi. gansakuTrebul i yuradRebis Rirsia aq aRniSnul i mesame rigis Zal ebi, roml ebic eyrdnobian Zveli gvardiis organizacias da romel nic am Jamad saqarTvel os yvel arCeul mebrZol ebs aerTeb. es organizacia faravs mTel saqarTvel os, yvel a kuTxeSi mas yavs Tavisi mtkice razmebi, roml ebic ara nakl eboci didi batal ionisa Seadgenen da roml ebsac ramdenime dReSi SeuZl iaT erTi- oraT gamravl eba. danarCen sam respubl ikaTa pirveli rigis Zal ebi, roml ebsac aj anyebaSi Tavidanve SeuZl iaT monawil eobis miReba, daaxl oebiT aseTia:

I. azerbaijani: azerbaijanis wiTel i l aSqari da sxva adgil obrivi razmebi dan_ 5000; 2) sakuTari Zal ebi, roml ebic pirveli daZaxebisTanave gamovlen_ 8000. sul _ 13000

II. somxeti: 1) somxetis wiTel i l aSqari da sxva razmebi dan_ 6000; 2) farul i samxedro organizacia_ 10000. sul _ 16000.

III. mta: 1) sakuTari pirveli dakvris Zal ebi_ 4000

masasadame, oTxive respublikas pirveli dakvrisTanave SeuZl ia gamoiyvanos 55 aTasamde Seiararebul i meamboxe. TumcaRa, es ricxvi srul iad ar aris gadaWarbebul i da saWi ro Jams oTxive respubl ika met Zal ebs gamoiyvan, magram Cven mainc umj obesad migvaCnia ar gadavaWarboT sakuTari Cveni Zal ebi da amitom Cveni pirveli rigis saerTo Zal ebis ufrocudi SemTxvevisatvis 50000 kacs vi angariSebT.

amnairaT, `okas- 40000 mebrZol s pirveli dakvrisTanave dapi rispi rdeba 50000 meamboxe da am dapi rispi rebaSi yvel afris gadamwyveti swored es pirveli dakvra iqneba. Tu igi gamarjvebiT damTavrdada Tu oka Tavidanve damarcxda, kavkasiis respubl ikebi, martom iaraRis saSual ebiT, roml ebsac ganTavisuflebul teritoriaze SeiZenen, or kviraSi SesZl eben 100000_ mde gawvrTnil i da mowesrigebul i jaris gamoyvan. am jar ebis saSual ebiT ki Cven SevZl ebT mtkice mogeriebiTi omis warmoebas, sanam ucxoeti dan sakmao iaraRs ar mivi rebT da sanam raime axal i mZl avri faqtori ar Caereva Cveni Tavdacvis saqmeSi.

maSasadame, aq mTavari mni Svnel oba eZl eva ara imas, Tu ra mogvi va Cven Tugind brwyinval e aj anyebis meore dRes, roca ruseTi Zal - Rones moikrebs da axal Setevas dai wyebis, aramed imas, rom TviT es pirvel i dakvra brwyinval e gamarj vebi T damTavrdes da Cven Tavidanve SevZl oT `okas- gani araReba. ami tom uwinares yovl isa, Cven am Sesazl ebl obas ganvixil avT.

rogorc vTqviT `okas- mTavari Zal ebi saqarTvel oSi moTavsebul i da TviT saqarTvel oSi mobinadre jarebis rCeul i da saimedo nawil i (kursantebi, komunisturi razmebi, `Cekas-pol kebi da sx.) Tbil isSi imyoFeba. Tbil isSive arian xel mZRvanel i Stabebi da mTavari central uri organoebi. amitom, Tamamad gveTqmis, rom saqarTvel os teritoriaze mobinadre `okas- nawil ebi s gani araReba iqneba igive `okas- sruli da marcxeba, vinaidan danarCen respublikebs aRar gauZnel debaT maT teritoriaze mdgomi mtris mcirericxovani jarebis damorCil eba. kidev meti, marto Tbil isis aReba, iq mdgomi risis jaris gani araReba, sovnarkomebis, Stabebis da `Cekebis datyveveba, ukve iqneboda aj anyebis amierkavkasi is masStabi T gamarjveba. amas Zal ian kargad grZnobs mteri da swored amitom igi gansakuTrebul yuradRebas aqcevs Tbil iss da didis sifrTxil iT daraj obs mas. CvenC Sesafebi angariSi unda gavuwi oT am faqts da ise unda vawarmooT Cveni samxedro samzadisi, rom mis centrSi yovel Tvis Tbil isi idges, rom aj anyebis dawyebisTanave SevZl oT am mTavari centr is xel Si Cagdeba. magram Sesazl ebel ia Tu ara es? amaze pasuxs ise v mowinaaRmdege Zal ebi s Seswavl a mogvcems.

rogorc vTqviT, Tbil isSi dabinavebul ia 9000- mde rusul i jari, roml is ricxvSi Sedian yvel a sagangebo da cal ke razmebi. aRniSnul i ricxvidan srul iad saimedo da sakmaod mowesrigebul i arian kursantebi, (roml is mTavari nawil i dRes guriasia) da `Cekas-pol kebi, daaxl oebi T 6000- mde mebrZol i. TviT es nawil ebi erTadar arian da Tbil isis sxvadasxva kuTxeebSi arian moTavsebul i. mebrZol saqarTveli os ki imave Tbil isSi yavs: 1) qarTul i wiTel i l aSqari_ 2000; 2) rkini s gzis da qal aqis mil icia_ 1000, 3) sakuTari samxedro organizacia_ 1500. sul 4500 kaci.

amas unda daerTos is garemoeba, rom Tbil iss Tan akravs gare kaxeti, duSetis mazra, borCal o da mangl isis raioni, roml ebsac SeuZl iaT 24 saatSi Tbil iss yovel mxriv Semo-

artyan 5000 meamboxe. Tu aj anyebas mtkice organizacia eqneba, Tu igi savsebi T gaTval iswinebul i iqna da Tu TviT aj anyebul Tbil isis Zal ebs droze da mwyobrad davaxmareT aj anyebul Ta gareSe Zal ebi, Tbil isis aReba Zal ian gaadvil deba. dasasrul, Tu mxedvel obaSi mivi RebT TviT aj anyebis fsiqol ogias, rom mis beds swyvets umTavresad ara meamboxeTa ricxvi, aramed maTi organizaciul i da sul ieri simtkice, Tbil isis aReba srul iad saimedo saqmed Cai Tvl eba.

marTal ia, bol Sevikების Zl iereba imaSia, rom maT mowesri-gebul i, erTad Sej gufebul i da SeekavSirebul i samxedro nawil ebi yavT, romel Ta xel Sia zogierTi teqnkuri saSual ebani, magram, Tu TviT aj anyebas aqvs mtkice da medgari organizacia, sul advil ad SeiZl eba bol Sevikების aRni Snul i Zl ierebis maTive sisusteT gadaqceva. amisaTvis sakmarisia xel mZRvanel i organoebis winaswari daptimreba, zogierTi saidumlo nawil is pirvel rigSi ganiaraReba da zogi teqnkuri saSual ebების Tavi danve xel Si Cagdeba. magram, umTavresi sisuste bol Sevikების da Zl iereba aj anyebis imaSi iqneba, rom bol Sevikები Tavi danve mtris qveyanaSi igrZnoben Tavs, rom maT saqarTvel oSi arsad eyol ebaT aravi Tari dasayrdeni sazogadoebrivi Zala da Cven kargad viciT am cecxl is Zl iereba, Tuki igi xal xis gul Sia anTebul i, Tuki mas mTel i eris mtkice da Seur yevel i gadawyvetil eba asazrdoebs. da swored am mxriv Cven yvel aze ufro damSvidebul i da srul imediani varT.

Cven Tavi danve unda vicodeT, rom am sayovel Tao ganmaTavisufl ebel i aj anyebis mowyoba, iniciativa da xel mZRvanel oba umTavresad saqarTvel om unda ikisros, vinai dan mTel s kavkasiaSi mxol od saqarTvel os aqvs amis fizikuri da moral uri Sesazl ebl oba. dRes kavkasiis yvel a nawil ebSi metad maRl a sargas saqarTvel os saxel i, mTel i kavkasia umTavresad saqarTvel os misCerebia da amitom, mxol od mas SeuZl ia SeaTanxmos da erTad darazmos kavkasiis is antibol Sevikuri Zal ebi, roml ebic xSirad dResac ar arian SeTanxmebul ni da roml ebic cal - cal ke ibrZvan. magram Cven isic kargad unda vicodeT, rom am ki dev SeuTanxmebel i Zal ebis dasarazmavad da Semdeg TviT aj anyebis gamarj vebiT dasamTavrebl ad, saqarTvel os dasWirdeba udidesi qonebrivi da fizikuri msxverpl is gaReba da Cven srul iad Segnebul ad

unda gavi RoT es msxverpl i, vinda n umi sod kavkasi is fexze dayeneba SeuZl ebel ia. mowesrigebul i da srul iad real uri Zal ebi, j er mxol od saqarTvel os yavs. sxva republ ikebs, gansakuTrebiT ki mTas da azerbaij ans, am Zal ebis udi desi potencia aqvT da maTi Zl ieri potencial uri Zal ebi, mxol od maSin mi iReben real ur saxeobas, Tu saqarTvel om aqtiuraT Caer ia maT organizaciaSi da maTi darazmva Tavis sakuTar saqmed gaxada.

aseTi a kavkasi is republ ikaTa momaval i aj anyebis, saerTo pirobebi. Cven ufro dawvril ebiT aRar SevCer diT yovel ive aj anyebis aucil ebel pirobebze_xal xis masiur sul iskveTebaze, vinda n Cven srul iad utyuari cnobebi gvaqvs imisa, rom mTel i xal xi srul iad wi naaRmdegia bol Sevi kebi sa ara mar to saqarTvel oSi, aramed yvel a danarCen republ ikebSi ac. iqneb raime iWvi am mxriv somxeTze Segvepar os, magram es iWvi mxol od imaze iqneba danyarebul i, rom somxeTis xal xi iqamdis ver auj anydeba bol Sevi kebs, sanam mas mtki ce garanti a ar eqneba imisa, rom mas xel axl a osmal eTi zurgSi satevars ar Casems. magram es aris ara mar to somxeTis sakiTxi, aramed es aris Cveni saerTo safrTxe, vinda n ver avi Tar aj anyebas ver daviwyebT, Tu Cven winaswar osmal eTi dan Cveni zurgi ar uzrunvel vyaviT, Tu gind osmal eTis nei tral itetis saxiT. da Tu osmal eTis mxridan dazRveul i viqnebiT, kavkasi is republ ikebs srul iad SeswevT fizikuri da sul i eri Zal a imisTvis, rom imaTma SesZl on Tavis kisridan moskovis okupaci is gadagdeba. magram, sworeT aq dgeba is metad didi sakiTxi, romel sac mebrZol i saqarTvel o gvinyebis da romel ic SemdegSi gamoixateba: ras vizamT Tu gind gamarj vebul i aj anyebis meore dRes? vin iqneba Cveni damxmare, roca moskovi ruseTi dan axal j arebs mogvasevs? es friad mni Svnel ovani sakiTxi a da, rasakvirvel ia mas gansakuTrebul i yuradRebiT unda moveqceT.

Cven ukve vsTqviT, rom aj anyebis samzadi sis da misi perspeqtivebis gaTval iswi nebis droos, unda vi xel mZRvanel oT ara mar to amier kavkasi is viwro masStabiT, aramed amasTanave seriozul i angariSi unda gavuwi oT erTi mxriv saerTaSoriso situacias da meoreTi TviT ruseTis Sinaur mdgomareobas. Tu saerTaSoriso urTierToba Cvens wi naaRmdeg moewyo da amasTanave bol Sevi kebi TviT ruseTsi ganmtki cdnen, cxadia,

amierkavkasiis aj anyeba miutevebel avanturad CaiTvl eba. magram, Cvenda sabednierod, Cven vxedavT, rom faqtiurad Tanamedrove ruseTis uki duresi ekonomuri krizisi TandaTan Rrmavdeba da amisda mi xedviT, gansakuTrebiT periferiebSi sustdeba bol Sevi kebis xel isufli eba. amasTanave Cven viciT, rom safrangeTi da mcire antanta pol oneTianad bol Sevikuri da mil i taristul i ruseTis winaaRmdegia. es winaaRmdegoba srul iad ar aris SemTxveviTi, radganac igi did da xangrZl iv interesebzea damyarebul i. dRes safrangeTia xmel eTis uzl ieresi saxel mwifo. es misi Zl iereba Tavis nawil Si eyrdnoba mcire antantas da pol oneTs, roml ebi Tac Tanamedrove ruseTis winaaRmdegia da romel ic damouki debl obisaTvis mebrZol kavkasiis mxarezea. maSasadame Tanamedrove saerTa-Soriso asparezze ukve moipoveba iseTi real uri Zal ebi, roml ebi c obieqturad arian dai nteresebul i kavkasiis damouki debl obis aRdgenaSi. Tu amas daumatebT agreTve imas, rom evropis sazogadoebrivi azri da gansakuTrebiT ki muSa-Ta kl asis mxurval e simpaTia, mebrZol i saqarTvel os da kavkasiis mxarezea, TamamaT gveTqmis, rom Cveni momaval i aj anyeba metad xel sayrel pi robebSi moxdeba.

aRsaniSnavia, rom saqarTvel oSi yofnis dros, Cven ufro ganmar toebul i viyaviT, vi dre dRes. exl a Cven ufro gvicnoben, met yuradRebas gvaqceven da met interesti Cenen Cvendami. magram, miuxedavad yovel ive amisa, Cven im dromde ver avRmar TavT aj anyebis droSas, sanam zogierT srul iad real ur dapirebebs ar mivi RebT da sanam faqtiurad uzrunvel yofil i ar viqnebiT osmal eTidan. es dapirebebi unda gamoi-xatebodes mxol od Tavis droze i araRis mowodebaSi da sexsis mocemaSi. Cven ar gvinda ucxoel i damxmare jarebi, Cven arc exl ave moviTxovT i araRs mebrZol i saqarTvel ostvis. Cven mxol od gvinda darwmunebul i viyoT imaSi, rom bol Sevi kebis gadagdebi sTanave Cven mi vi RebT sakmao i araRs, raTa dauyovnebl iv SevqmaT ganTavisufli ebul respublikaTa damcvel i jarebi da agreTve SeviZinoT is sanovage, roml iTac jarebs Sevi naxavT. Tu am mxrit Cven gveqna srul iad real uri

garantiebi, maSin uSiSraT daviwyebT aj anyebas da ki devac gavimarj vebT. sqematuraT TviT aj anyeba Cven ase gvaqvs warmodgenil i:

II

SeZl ebisamebr aj anyeba yvel a respubl ikebSi erTsa da imave dros unda daiwyos. aj anyebis iniciatori, misi mTavari momwyobi, xel mZRvanel i da gadamwyveti faqtori saqarTvel o iqneba. Tu mTl ad ara, nawil obriv mainc aj anyeba yubansac moedeba. aj anyebis centri da misi uaxl oesi mizani Tbil isi iqneba. Tbil isis Semdeg mTavari mniSvnel oba baqos, baTums, quTaiSS, ganj as da erevans eZl eva. am centrebis xel Si Cagdeba, ukve iqneba aj anyebis amierkavkasiis masStabiT gamarj veba. xol o gamarj vebul i aj anyeba ki mogvcems sakmaris iaraRS Zl ierijaris SesaiaraRebl ad Semdegi angariSiT: 1)ukve exl a oTxive respubl ikis xel Si 50000 Tofamdea; 2)okas-nawil ebis ganiaraRebis da yvel a sawyobebis xel Si Cagdebis Semdeg, Cven SeviZenT ara nakl eb 60000 Tofs.

amnairaT, gamarj vebul i aj anyebis meore dResve Cven gankar-gul ebaSi iqneba 100000- ze meti Tofi. amas unda daematos 700- mde tyviismfrqvevel i, 100- ze meti zarbazani, ramodeni mejavSniani matarebel i da avtomobil i da ara nakl eb 20 milioni vazna. yvel a am iaraRis saSual ebiT Cven advil ad SevZl ebT 2- 3 kviris ganmavl obaSi sakmaod Zl ierijarebi SevaiaraRoT da yovel nairaT movawyoT. es miT ufro advil i iqneba, rom TiTqmis yvel a respubl ikebs exl ac yavT sadgilibriwiTel ijarebi, roml ebic antibol Sevikuradarian ganwyobil ni da romel Ta organiazaciebi aj anyebisTanave gadiqcevan im samxedro ConCxebaT, roml ebsac adre SeesxmebaT nacional uri jarebis sisxi da xorci. rasakvirvel ia, am axal ijarebis Seqmna- mowesrigebaSiac mTavari roli saqarTvel om unda iTamaSos, radganac mas yvel aze ufro Senaxul i samxedro organiazaciebi aqvs, rogorc regul arul ijari saise gardiisa da mas mraval i oficroba yavs. amnairaT, saqarTvel os udi desi mniSvnel oba eqneba aj anyebis mosawyobi winaswari muSaobis dros. radgan: 1)mas mouxdeba Tavisi saukeTeso organizatorebis da saWiro ful is mezobl ebSi gazzavna. 2)aj anyebis dros, mTavari simZimis aReba mas sakuTriv

daWirdeba. mezobl ebis mxneobis gasantkicebl ad, masve mo-
uxdeba Tavisi oficrebis da rCeul i nawil ebis mezobl ebSi
wargzavna. aseT pirobebSi axl ad da saswrafod Seqmnil
100 aTasiani jaris saSual ebiTac kavkasiis republ ikebi
SeZl eben mtkice da imediani Tavdacvis mowyobas. es ki dev
ufro gaadvil ebda, Tu aj anyeba Savi zRvis ol qs, yubans da
nawil obriv ukrainasac moedo. Tumca am SesaZl ebl obebis
zogierTi real uri simptomebi Cveni dResac gvaqvs. Cveni mainc
ar gvinda gavarTul oT Cveni angariSi odnav probl ematuri
mosazrebiT da srulis rwmeniT vambobT, rom moxerxebul
dros marto, amierkavkasiis SeTanxmebul i da sayovel Tao
aj anyebac srul iad sakmarisia Cveni ganTavisufli ebisaTvis.
am SemTxvevisTvis Savi zRvis ol qs, sadac aj anyeba aucil e-
bel ia, Cveni amierkavkasiis vakutvnebt.

aj anyebul i da ganTavisufli ebul i kavkasiis republ ikaTa
winaaRmdeg moskovs dasWirdeba ramdenime armii ricxviT
ara nakl eb 200000 kacis dagroveba. es armiebi man an Sida
ruseidan unda gadmoiyyanos, anda unda moxsnas dasavl eTis
frontidan, radganac ufro axl os mas arsad yavs sakmao
Tavisufali Zal ebi. magram Tu Cveni mxedvel obaSi mivi RebT
ruseTis transportis ukidures daqvei Tebas da agreTve ima-
sac gaviTval iswinebt, rom am vrceli masStabiT 200 aTasi
jariskacis da misi sanovage- mowyobil obis gadasatanaT
saWiroidqneba ara nakl eb 600 matarebli isa, Cveni advil ad
davrwundebiT, rom am jaris dasagrovebl ad da mis mier
gamosaval i mdgomareobis (isxodnoe pol oJenie) dasakavebl aT
saWiroidqneba sul ukanasknel i 6 kviris vada. da swored am
Tvenaxevris ganmavl obaSi oTxive ganTavisufli ebul ma res-
publ ikebma fexze unda daayenon yvel a Tavisi samxedro Zal
ebi, unda amowuron mTel i Tavisi aqtiuroba da ucxoeTidan
unda miiRon saWiroidaraRi da ful i axal ij arebis gamosa-
wvevaT, mosawyobaT da SesanaxavaT. yvel a am zomebis miRebis
Semdeg oTxive republ ika SeZl ebs Semdegi Zal ebis gamo-
yyanas: **1)saqarTvel o_** 15 wl is mobil izaciiT da TiTo wel Si
ukanasknel i 8 aTasi_ 120000; **2)somxeTI_** 15 wl is mobil izaciiT
da TiTo wel Si 4 aTasi_ 60000; **3)azerbaj ani_** 15 wl is mobil i-
zaciiT da TiTo wel Si_ 30000; **4)mTa_** 15 wl is mobil izaciiT
da TiTo wel Si_ 10000. sul _ 220000.

amnairaT, mxol od 15 wl is mobil izaciiis saSual ebiT oTxive

respubl ikebs SeuZl ia TofqveS daayenon aranaki eb 220000 mebrZol i. es ricxvi gadaWarbebul ad ar unda Caitval os, radganac, Cven mxol od 15 samobil izacio wel i gaviTval i-swineT da TiToeul i wl istTvisac metad mcire saSual ori-cxvi aviReT. magram Cven 20 %- s mainc gamovaki ebT miRebul saerTo ricxvsac, raTa srul ad gaduWarbebul i cifrebi mi-viRoT. am 20 %- is gamokl ebis Semdeg Cven dagvrCeba 180000 meomramde, romel Ta saSual ebi Tac amierkavkasi am unda awar-moos Tavis Tavdacva. am Zal ebiT Tavis dacva miT ufro SesaZl ebel i da advil ia, rom mters mxol od ramdenime Semosatevi mimarTul eba eqneba, rom mas umTavresad sagareo saoperacio xazebi T daWirdeba sargebl oba da Cven ki mome-tebul ad Sinagani saoperacio mimarTul ebebi gveqneba. Tu mxedvel obaSi mi viRebT imas, rom mtris mTavari mimarTul ebebi iqneba derbenti, darial i da gagra, Cveni Zal ebis ganawil eba ase mogvi xdeba: 1)derbentis WiSkris da saerTod daRestnis dasacavaT_ 50000; 2)Savi zRvis napirebis gasamagrebl ad_ 20000; 3)darial is xeobisaTvis_ 10000; 4)mamisonis uRel texil isaTvis_ 50000; 5)Crdil oeTis sxva gadasavl el ebis dasakavebl ad_ 10000; 6)samxreTis sazRvrebis uzrunvel sayofad_ 30000; sul _ 125 000.

amis Semdeg, Cvens gankargul ebaSi darCeba 55000- mde j ariskaci, romel ic saerTo rezervs Seadgens da roml is daZvra saWir oebisamebr yovel mxriv SegveZl eba. Cven aq Segnebul ad ar gamogviyvia cal ke j ari Sinauri wesrigis dasacavad da sxva da sxva mniSvnel ovani samsaxuris Sesasrul ebl ad, radganac amas Cinebul ad Seasrul ebs moxal iseTa cal ke razmebi da amiT uzrunvel yofs j aris nawil ebis zedmeti dabandebisagan. aseT pi robebSi Cven SevZl ebT xangrZl ivi Tavdacva vawarmovoT da am xnis ganmavl obaSi dainteresebul i evropi ama Tu im saxiT Caereva Cven brZol aSi da SeaCerebs bol Sevi kebis Semotevas.

aseTia mokl ed da sqematurad Cveni ganTavisufl ebis perspeqtivebi. Cveni azrit, umTavresi faqtori am ganTavisufl ebis aris kavkasiis respubl ikaTa sayovel Tao SeiararEbul i aj anyeba. magram aq xel axl a xazgasmiT unda gavi meoro, rom TviT aseTi sayovel Tao aj anyeba mxol od im SemTxvevaSi SesaZl ebel i Tu osmal eTi aj anyebul respubl ikebs zurgidan ar daeca da amiT TavSive ar moguda aj anyeba. amnairat, os-

mal eTis nei tral izacias kavkasiis ganTavisufl ebisaTvis udidesi mniSvnel oba aqvs, xol oTviT es nei tral izacia, ori pirobiT aris Sesazl ebel i: Tu osmal eTma gareSe bol Sevi kebisa iSova saWiro iaraRis wyaro da Tu somxeTma Tavi danve ar wamouyena didi pretenziebi osmal eTis somxeTis teritoriaze. ami tom, am sakiTxebis irglv iv Cven udidesi muSaoba gvmarTebis da osmal eTis nei tral obis Tavdebi romel ime Zl ieri evropel i saxel mwifo unda gaxdes. aseT pirobebSi kavkasiis SeTanxmebul i da erTdroul i aj anyeba srul iad real ur saqmed xdeba. amasTan erTad Cven udidesi angariSi unda gavuvi oT drosa da da vadas aj anyebisas. es imas ar niSnavs, rom Cven exl ave unda davniSnoT saaTi da dRe aj anyebisa. magram Cven savsebiT unda SevignoT, rom Tu kidev didxans gagrZel da arsebul i mdgomareoba, Cveni poziciebi ar amc Tu gamtkicdebian, aramed Zal ze Sesustdebian da TviT ganTavisufl ebis saqme Soreul i momavl is burusSi Cai kar ge ba. amasTanave dabedSavebul i Cveni xal xis moTminebis fial ac aivseba, misi gul iswyroma da dagrovebul i protesti yovel ive organizaciul fargl ebs gadal axavs, igi daiwyebis sakuTari gzebis Zebnas da anarqiis saSinel cexl Si gadavardeba. amis saSisi da damafiqrebel i simptomebi Cven ukve gvaqvs. es simptomebi jer ver Zl ierdebian da ver imarjveben, radganac qarTvel xal xs didi sazogadoebrivi da saorganizacio skol a aqvs gavil i. magram, Tu droze ar miveciT imediani gamosaval i xal xis gul iswyromas da mtkicendobas, xal xi Tavisas izams da anarqiis cexl Si Caiweba. bol Sevikuri maxvil i ki daasrul ebs mis ganadgurebas. es iqneboda eris sikvdil i da Cveni sakiTxis didi xnit dasamareba. ami tom, Tumca Cven kargad viciT, rom gadamwyveti mniSvnel oba mebrZol Zal Ta obieqtur erTianobas aqvs, magram Cven arc is unda daviviyot, rom Tavisufl ebisaTvis brZol aSi xal xis subieqtur sul iskveTebasac metad didi rol i ekuTvnis. da Tu Cven yvel afers miudgoml ad awwon-dawwoniT, Tu Tanabrad SeviswaviT obieqtur da subieqtur pirobebs, unda vsTqvaT, rom dayovnebis dro aRar aris. Cven unda vaRiaroT, rom nawil i Cveni muSaobisa, ukve dasrul da da rom am mxriv Cven dRes ufro Zl ieri da uzrunvel yofil i varT, vidre guSin. 1)juridiul ad Cveni pozicia ufro ganmtkicda da diplomatiauraT amaze metis gakeTebis imedi Cven aRar unda gvqondes;

2) ruseTis krizisi dRes ufro gaRrmavda da exl a bol Sevi kebi faqtiurad ufro sustni arian, vidre genuis win; 3) Cven damouki debi obas evropis did interesebSi aqvs ni adagi da 4) Cven ukve mi vi ReT seriozul i dapi reba i ara RiT da ful iT daxmarebi sa.

exl a mTavari muSaoba TviT oTxive respublikaTa gul Si unda gadavides da swored adgil obriv unda vamzadoT Sei araRebul i aj anyeba. mSvi dobiani manifestaciebis da protestebis xana damTavrda. exl a dagvrCa mxol od erTi saSual eba: protesti i ara RiT, anu sayovel Tao Sei araRebul i aj anyeba. Cven aq am aj anyebis verc pl ans da misi drois fiqsacias movaxdenT. es gegma adgil obriv unda SemuSavdes da vadis fiqsaciad iq moxdeba. aq Cven mxol od saerTo sqemis Sedgena da daaxl oebiTi vadis Cveneba SegviZi ia. saerTod unda iTqvas, rom aj anyebas ori saukeTeso dro aqvs_ Semodgoma da gazafxul i. Cven ufro xel sayrel ad Semodgoma ni gvaCnia da Cveni mosazreba aseTi: I). ukve Sua seqtembridan kavkasiis uRel texil ebs daTovs da Semosatev gzebs an srul iad daxuravs, an da gaaZnel ebs; II). Semodgomaze ruseTis rkinigzebs metad didi samuSao eqnebaT sazamTro momaragebisatvis da eSel onebis masuri gadazidva bol Sevi kebis momaragebis pl ans daabrkol ebs. III). SemodgomiS Sua xanidan xal xi yvel aze ufro Tavisufal ia da metis xal isit gamova sabrZol vel ad; IV) Semodgomaze vol gas gayinavs da amis gamo eSel onebis gadazidvis mTel i simZime rkinis gzas daawveba.

amitom, Cveni Rrma rwmeniT, Cven yovel ive zomebi unda vixmaroT, raTa am 4-5 TveSi mTel i samzadisi movaTavoT da Semdeg erTobaSi mZl avrad davartyaT. Tu SemodgomiT es samzadisi ver movaTaveT, aj anyebis ukanasknel i vada unda CaiTval os momaval i gazafxul i da Tu verc maSin movawveT es aj anyeba, cxadi iqneba, rom misi SeZl eba aRar gvaqvs, rom Cven sakuTar Zal ebze xel i unda aviRoT da istoriul i inerciiS usicocxl otal Rebs unda mi vendot. es iqnebi da Cveni siktoris da srul i uzl urebis maCvenebel i.

sabednirod saqme srul iadac ar aris ase unugeSo. Cven SevecadeT gveCvenebi na, rom Cvens ganTavisufli ebas saerTo aj anyebis saSual ebiT srul iad real uri ni adagi aqvs. saWiroa mxol od evropasi dipl omatiuri da gansakuTrebiT adgil obrivi praqtikul i muSaobis gaaskeceba. amisTvis ki

umTavresad ful ia saWiRo. saqarTvel oSi mebrZol ma amxanagebma muSaobis Sesafere niadage dasayenebl ad da mezo-bl ebTan mtkice kavSiris gsaqmebl ad, TveSi 65 aTasi Turqul i qaRal dis I ira mogvTxoves. Cven kargad viciT,rom am Tanxis Sovna Cven ar SegviZl ia. magram amasTanave Cven isic kargad viciT,rom am muSaobisTvis TveSi aranaki ebi 20 aTasi I irisa aris saWiRo. da Cven arc es ful i gvaqvs. da swored am dr-os, roca gaZl ierebul i da gadidebul i muSaobaa saWiRo, Cven uful obis gamo iZul ebul i vxdebiT kidev ufro SevamciroT da SevboWoT Cveni muSaoba. es ki mTel i dawyebul i saqmis CaSl as udris. amitom, exl axan CvenTvis yvel aze seriozul i didi da pirveli sakiTxi_ful is Sovnis sakiTxia. Cven unda gavxeTqoT miwa da ramodeni me milioni franki aucil ebl ad unda viSovot. ful is Sovna ki SeiZl eba, Tu TviT noe Jordania daiZra da Tu Cven dai nteresebul saxel - mwi foebis Sesafere konvenciebi miveciT. Cvenis azriT, mTavrobis Tavmj domarem noe Jordaniam finansTa ministris Tanxl ebiT am mizniT unda inaxul os safrangeTis, bel giis, Cexosl ovakiis da pol oneTis mTavrobis meTaurebi. damouki-debel i saqarTvel o da kavkasia Sedis am saxel mwi foTa in-teresebSi da amitom isini Cven mogvcems sesxs.

vimeoreb, ful s CvenTvis exl a gadamwyveti mniSnel oba aqvs. Tu ful i iqna, Cveni saqme naxebrad gakeTebul ad unda CaiTval os. meore naxevaes aj anyebul i xal xi daasrul l ebs.

1922w. 10 ivnisi. q.konstantinopoli. vj uRel i

dokumenti # 2

saqarTvel os aRdgena. kavkasiis ganTavisufl eba (samxedro sqema)

srul iad saiduml o

saqarTvel os da mTel i kavkasiis ganTavisufl ebis mTavari faqtori iqneba sayovel Tao SeiaraRebul i aj anyeba. mTavari momwyobi da xel mZRvanel i am aj anyebisa unda iqnes saqarTvel o. TviT aj anyeba SesaZl ebel i iqneba mxol od maSin, roca erTis mxrit uzrunvel yofil i iqneba osmal eTis neutraliteti da meoreTi ganTavisufl ebis Semdeg evropis dauyovneblivi daxmarebis srul i imedi gveqneba iaraRiT da ful iT. aj anyeba agreTve SesaZl ebel i da aucil ebel i iqneba maSinac, Tu ruseTi did omSi Caeba anda Tu TviT Sida ruseTSi gadatrial eba moxda. magram es SemTxvevebi imdenad udavoa, rom me matZe ar SevCerdebi.

aRni Snul i winaswari pirobebis miRebis Semdeg saqarTvel os ganTavisufl eba sayovel Tao aj anyebis saSual ebiT srul iad SesaZl ebel saqmed xdeba, magram amistvis aucil ebl ad saWiroa, rom aj anyebaSi aqtiurad Caebas azerbaijani da masTanve amboxeba moedos mTaSi, yubanSi da agreTve somxeTSi. Tu somxeTi aqtiurad ver Caeba aj anyebaSi, man yovel SemTxvevaSi neutraliteti mainc unda daicvas. aseT pirobebSi aj anyebas srul iad mtkice da yovl ad saimedo niadagi eqneba. mokl eT Cveni angariSi aseTia: TumcaRa, sxvadasxva cnobebis mixedvit mtkicdeba, rom exl axan mTel saqarTvel oSi dgas ara umetes 13 aTasi rusul i wiTel i jari, magram Cven mainc mas 15- 17 aTasvi angariSebT, radganac yovel Tvis umj obesia mtris Zal is gadaWar beba. es Zal ebi ase ganawil ebul i: 1)Tfil isSi_ 5- 6 aTasi; 2)baTum_ foTi_ soxumi_ 3- 4 aTasi; 3)guria_ 3 aTasi; 4)quTaisi_ 2 aTasi; 5)kaxeTi da lore_ 2 aTasi. sul 15- 17 aTasi.

Seni Svna: Tanaxmad ivni sis (22 wl is) `svodkisa- mTel `okaSi- (daRestani ar Sedis) iricxeboda `ConiT- da special uri nawil ebiana 33 aTasi mWamel i. amaTsi `xiSti- iqneba ara umetes 22 aTasi sa. 1)saqarTvel oSi_ 12 aTasi; 2)azerbaj anSi_

6 aTasi; 3)somxeTSi_ 4 aTasi. amas daemateba: 1)azerbaij anSi_ 5 aTasi; somxeTSi_ 3 aTasi da 3)daRestan_ mTaSi_ 6 aTasi. sul 14- 15 aTasi.

amnairad, exl axan mTel s`okaSi - iqneba ara umetes 30 aTasi kacisa. am Zal is winaaRmddeg Cven SegviZl ia pirvel i saWi roebisTanave gamovi yvanoT Semdegi Zal ebi: 1)qarTul i wiTel i l aSqari_ 3 aTasi; 2)qarTul i mil icia_ 3- 4 aTasi; 3)saiduml o samxedro organizacia 18- 20 aTasi. sul 24- 27 aTasi.

rac Seexeba qarTul j ars, igi srul iad saimedoa da mi-uxedavad mraval i oficrebis datusaRebisa, am j aris 90 % antibol Sevikuria. dRes qarTul j arSi 5000 mWamel i iTvl eba da aqedan 3000 meamboxis gamoyvana SeiZl eba. Cveni cnobebi T, mTel i mil icii s 60_ 85 % antibol Sevikuria. mTel saqarTvel oSi es Seadgens ara nakl eb 3-4 aTas kacss. magram Cven viciT, rom saqarTvel oSi aj anyebaSi mTavar rol s verc mcire-ricxovani qarTul i j aris da verc dafantul i mil icia ver iTamaSebs. momaval i aj anyebis umTavresi da gadamwyveti Zal a iqneba Cveni saiduml o samxedro organizacia, romel ic umTavresad Zveli gvardiis organi zaciebs eyrdnoba da romel ic exl axans yvel a saimedo Zal ebs Tavs uyris. es organi zaciebi faraven mTel saqarTvel os da ukve dRes yavT maT mowesrigebul i da aRnusxul i 20 aTasamde kaci. aqedan 16 aTasamde ukve SeiaraRebul ia. am organi zacias saTaveSi yavs Tavisi mTavari Stabi, romel ic instruqciebs iRebs pol itikuri centri dan da romel sac TiToeul mazraSi yavs srul iad morCil i viwro Stabebi. momaval i aj anyebis mowmyobi da xel mZrvanel i iqneba es mTavari Stabi, romel Siac Sedian rogorc pol itikuri moRvaweebi, ise samxedro speci al istebic.

amnairaT, samxedro Tval sazrisiT, mebrZol i saqarTvel o warmoadgens mTl ian central ur organizms, roml is erTd-roul i da mtkice amoqmedeba SeuZl ia xel mZrvanel centrs da roml is gankargul ebaSi ukve dRes aris ara nakl eb 20 aTasi SeiaraRebul i mebrZol i. ufro cudaT aris am mxriv saqme mowyobil i azerbauj anSi, mTaSi da somxeTSi. am sam republ ikaTa Soris, rasakvirvel ia samxedro mxriT yvel aze ufro dawinaurebul ia **somxeTI**, radganac masze vrcel deboda sayovel Tao samxedro begara da radganac somxeTis xel m-

ZRvanel pol itikur partias_ daSnakcuTi uns aqvs xangrZl ivi konspiraciul i samxedro tradicia, yovel SemTxvevaSi CvenTvis srul iad udavoa, rom aj anyebis dros somxeTs SeuZl ia 15 aTasamde Seiararebul i meamboxis gamoyvana, roml ebic erT dReSi gaanTavi sufl eben somxeTs bol Sevikuri okupaciisagan. magram, radganac somxeTs Zl ier eSinia osmal eTis, Sesazl ebel ia man aj anyebis pirvel aqtSi ver miiRos monawil eoba da manac neutral iteti daicvas. asTi neutral iteti aj anyebas moakl ebs 15 aTas mebrZol s, magram am gamokl ebas aj anyebis bediRbl isaTvis ar eqneba gadamwyveti mniSvnel oba, radganac mTel somxeTSi sdgas ara umetes 3 aTasi rusul i jarisa. azerbaijans ar qonda sayovel Tao samxedro begara da mas arc samxedro farul i organizaciebis didi tradicia aqvs. magram samagieroT azerbaijans aqvs is, rac akl ia saqarTvel os da somxeTs_ mebrZol i el ementebis adgil obrivi darazmva romel ime gavleniani pirovnebis irgvl iv da farTo kavSiri am cal ke Seiararebul jgufebis Soris. am mxriv azerbaijani metad sayuradRebo samxedro Zal as war moadgens, romel sac srul i Zl ierebisaTvis mxol od central izacia akl ia. Tu ra sagrZnobias Zal a, amas mozmobs ara mar to somex- TaTarTa wi nandel i erTmaneTis darbeva, aramed umTavresad is samagal iTofaqti, rom Seiararebul i TaTrebis brboebi, Samxal - ganj is mi clamoebSi am ramdenime wl is wi naT axerxebdnen ruseTis jarebis mraval da Zl ier eSel onebis ganiararebas. Tu mxedvel obaSi miviRebT am axl o warsul is magal i Tebs, da zogierT dRevandel cnobebis, Cven Segvi Zl ia srul i rwmeni T vTqvaT, rom azerbaijans aj anyebis pirvel dResve SeuZl ia fexze daayenos ara nakl eb 13- 14 aTasi mebrZol isa. daaxl oebi T amave mdgomareobaSi a mTa, sadac mTavar Zal as daRestani war moadgens. marto daRestans SeuZl ia pirvel daZaxebisTanave wamoayenos ara nakl eb 3 aTasi mebrZol isa da mTel mTas ki daaxl oebi T 5 aTasamde. amnairaT, oTxive respublikas SeuZl ia pirvel saWiroebisTanave gamoiyvanos 55 aTasi Seiararebul i meamboxe. Tu somxeTma neutral iteti daicva, maSin danarCeni sami respublikamainc SesZl ebs pirvel i dakvrisTvis 40 aTasamde Seiararebul i mebrZol is gamoyvanas. am 40 aTas meamboxes `oka- daupiri- spirebs (somxeTis gamokl ebiT) ara umetes 28 aTas rusul wiTel armiel s.

TavisTavad cxadia, rom aj anyebis sasurvel masStabSi mosawyobaT, dauyovnebl iv unda Seiqmnas saerTo xel mZRvanel i centri (nawil obrivi igi ukve Seqmnil ic aris) da rac yvel aze aucil ebel ia, aseTi aj anyebis mowyobaSi saqarTvel om unda iTamaSos metad aqtiuri rol i ara mar to Tavis sakuTar sazRvrebSi, aramed mezobl ebSi ac. somxeTs yavs sakmarisi adgil obrivi Zal ebi, magram azerbaijans da mTas akl ia rogorc pol itikuri xel mZRvanel ebi, ise samxedro saimedo muSakebi. amitom, saqarTvel o val debul ia exl ave wargzavnos am Taviant mezobl ebSi ertic da meorec. es rasakvirvel ia, ar iqneba maT Sinaur saqmeebSi Careva, magram, es iqneba saerTo frontis Seqmna da misi ganmtkiceba. xel mZRvanel oba mTas ic da azerbaijanSi ac adgil obrivi xal xis xel Si iqneba da saqarTvel odan wargzavnili pirebi maT mxol od rogorc special istebi daexmarebian. yvel aze ufro saWi ro iqneba am mezobl ebisTvis saimedo oficrebi. ukanasknel msofi io omis dros, ruseTis jarSi iricxeboda 6 aTasamde qarTvel i oficeri. am ramodenime wl is ganmavl obaSi Cvenc SeviZineT 200-300 axal i qarTvel i oficeri. dRes mTel saqarTvel oSi moi poveba ara nakl eb 3000 saimedo da mxne oficeri, roml ebic Tavdadebul adibrZol eben saqarTvel os aRdgenisaTvis da kavkasi is ganTavisufli ebisaTvis. am ricxvi dan Cven SegviZl ia 500 oficramde mezobl ebSi gavgzavnoT.

Cven Tavidanve unda SevignoT, rom aj annyebis mTavari mowmyobi, xel mZRvanel i da mamozravebel i unda iqnes saqarTvel o. igi ar unda dakmayofil des mar to Tavis fargl ebiT da Tavis brZola da daxmareba mezobl ebSi ac unda gadaitanos. mxol od aseT pirobebSi aj anyeba mi iRebs sasurvel masStabs da uZl evel i gaxdeba. radganac `okas- mTavari Zal ebi saqarTvel oSi binadrops da agreTve Tbil isic saqarTvel oSi mdebareobs, TviT saqarTvel os ganTavisufli ebas da Tbil isis aRebas mTel i kavkasi isTvis eqneba gadamwyveti mniSvel oba. amitom me aq srul iad cal ke ganvixil av aj anyebis saSual ebiT saqarTvel os ganTavisufli ebis Sesazl ebl obas.

rogorc vtqvi, exl axan saqarTvel os saidumli o samxedro organizacia aerTebs 20 aTasamde mebrZol s, romel Ta Soris ara nakl eb 16- 17 aTasi Seiararebul ia. es Zal ebi ase ganawil ebul i:

dasavl eT saqarTvel o

- 1)soxumis ol qi_ 1000
- 2)zugdidis mazra_ 700
- 3)senakis mazra_ 800
- 4)foTi_ 400
- 5)baaTumi_ 400
- 6)guria_ 1800
- 7)samtrediis raioni_ 1000
- 8)quTaisi_ 700
- 9)l eCxumi_ 500
- 10)raWa_ 300
- 11)svaneTi_ 1500
- 12)Sorapni mazra_ 1600

sul _ 10700

aRmosavl eT saqarTvel o

- 1)xaSuris raioni_ 500
- 2)axal cixis mazra_ 400
- 3)axal qal aqis mazra_ 300
- 4)goris mazra_ 1000
- 5)mangl isis raioni_ 300
- 6)borCal os mazra_ 400
- 7)duSeTis raioni_ 800
- 8)yazbegis raioni_ 400
- 9)TianeTis mazra_ 300
- 10)Tbil isi midamoebi T_ 2000
- 11)gare kaxeTi_ 1000
- 12)Tel avis mazra_ 800
- 13)siRnaRis mazra_ 1000

sul _ 9200

rogorc vTqvi, amas unda daematos 2- 3 aTasi qarTul i l aSqari da 3- 4 aTasi saimedo milicia. amnairaT, dRes mebrZol saqarTvel os gankargul ebaSi a 22 aTasi Seiar aRebul i meamboxe, romel Ta gamoyvana mas pirvel i daxmarebisTanave SeuZl ia. es Zal a TiTqmis TanasworaT aris ganawil ebul i aRmosavl eT da dasavl eT saqarTvel os Soris. aj anyebis dros udidesi mniSvnel oba eqneba erTdroul obas da siswrafes. saqarTvel om erTi darTymi T unda gadaagdos okupaciis uRel i, raTa maSinve SeZl os damxmare Zal ebi gaugzavnos mezobl ebs da Zl ier gaamagros mexadiris da darubandis WiSkari. amisTvis ki saWiroa garkveul i da mwyobri winaswari gegma. TviT gegma samaT unda ganiyofodes: **1)aj anyebis winaswari samzadisi; 2)TviT aj anyeba da 3)aj anyebis Semdeg.**

I. winaswari samzadisi

winaswari samzadisi unda gamoxatebodes Zal ebis Tavisi moyraSi, maT darazmvaSi da urTierT Soris mtkice kavSiris gabmaSi. aqac saqarTvel om xel mZRvanwl i rol i unda iTamaSos. unda arsebobdes viwro da mtkice xel mZRvanel i Stabi, romel sac xel Si eqneba kavkasiis aj anyebis Zafebi. TviT

Stabi unda binadrobdes Tbil isSi da rom aj anyebis farTo masStabi uzrunvel yofil i iqnas, am xel mZRvanel Stabs Tavisi saimedo da pasuxismgebel i warmomadgenl ebi da organizatorebi unda yavdes azerbaijanSi, somxeTSi, mTaSi, yubanSi da soWis ol qSi. aj anyeba yvel gan erT da imave dros unda moxdes da TiToeul mxares, ol qs da raions Tavisi garkveul i gegma unda qondes. ise rom, TiToeul i cal ke amocana unda emsaxurebodes da amtkicebdes mTavar saerTo gegmas. gansakuTrebul i yuradReba unda mieqces zogierTi strategiul ad mniSvel ovani punqtebis dacvas. magram, es taqtikuri detal ebi adgil obriv StabebSi unda SemuSavdes. Tu yubanSi da sazogadoT Crdil oeT kavkasiaSi saerTo aj anyeba ar moxerxda, aucil ebel i da masTanve srul iad Sesazl ebel ia im strategiul i gzebis gafuWebas, roml iTac SemdegSi ruseTSi amerikavkasiis sawinaarmdegod SeuZl ia sargebl oba.

winaswarve gansakuTrebul i yuradReba unda mieqces Tbil - iss, radganac mis aRebas, rogorc samxedro da saxel mwiFoebri centri, gadamwyveti mniSvel oba eqneba mTel i amerikavkasiisaTvis. amitom, TviT es samzadisi ise unda iyos organizebul i, rom Tbil isis aReba pirvel i dakvrisTanave moxdes. Tu Tbil isi gamagrda da man brZol a daiwyo, es ukve iqneba aj anyebis sanaxevrod damarcxeba. Tbil isis erTbaSad aReba srul iad uzrunvel yofil i rom gaxdes, sawiroa winaswarve provinciebidan Tbil isSi 100_ 200 gamocdil i da mtkice mebrZol is gadmoyvana. maT TviT Tbil isSi daemateba 300_ 400 Tavdadebul i meamboxe da es 500 kaci Seadgens im saimedo fol ads, romel ic ganamtkicebs, SeakavSi ebs da gaiyol i ebs Tbil isSi myof ramdenime aTas meamboxes. Tbil isi srul iad detal urad unda iyos Seswavl il i. unda vicodeT mtris Zal ebis ganawil eba. amboxebis sawinaarmdego misi gegma da samzadisi. Tbil isis samxedro ubnebs windawinve unda daeniSnos mtkice xel mZRvanel ebi, roml ebsac aj anyebis dros garkveul i amocanis Sesrul eba daeval ebaT. agreTve windawinve unda iyos danisnul i yvel a raionSi samxedro xel mZRvanel ebi, roml ebsac centri mier garkveul i daval eba miecema. revol uciuri daval ebis anu samxedro brZanebis asrul eba aucil ebel ia.

Tbil isis garda didi mniSvel oba aqvs baTums, quTaiss, soxums da gagra. mezobl ebsi ki baqos, ganjas, erevans, de-

rbend- petrovsk- temirxanSuras, kavkavs, ekaterinodars, armavirs, novorosiisk, tuapses da sxvas. amisda mixedviT windawinve unda moxdes SeiZl ebi samebr meamboxeTa Zal ebis iseTi darazmva da ganawil eba, rom pirvel i dakvristsanave aRniSnul i punqtebi aj anyebul ebma xel Tigdon. magal iTad: saqarTvel oSi zogierTi raionebi dan Sesazl ebel ia gamocdi- li da saimedo meomrebi s gamoyofa da TandaTanobiT maTi gadayana Tbil issa da baTumSi, quTaisSi, soxumSi da sxvagan. agreTve unda Sesdges cal ke j gufebi, roml ebsac gansakuTre- bul i da metad pasuxismgebel i daval ebebi miecemaT. maga- li iTad: j avSniani avtomobil ebis da matarebl is xel Si Ca- gdeba, Stabis, sovnarkomis, cekasi, kavbiuros da sxva xe- l mZRvanel organoebis datusaReba, fosta- tel egrafis da tel efonis sadguris dakaveba, cixis ganTavisufi eba, sad- guris gamagreba da sxva. magal iTad, j avSniani matarebl ebis aReba unda miendos erT Sesifer pirovnebas. vTqvaT, mTel saqarTvel oSi dgas 5 matarebel i. es pirovneba aRnuxxavs 200- mde saimedo mebrZol s, roml ebsac umsaxuriaT j avSnian matarebl ebze, dayofs maT xuT j gufad. TiToeul j gufs mi- scems saimedo xel mZRvanel s, romel ic Semdeg j avSnosani s ufrosad gamodgeba. TiToeul i aseTi j gufi windawinve mo- ewyoba im qal aqSi an im raionSi, sadac es j avSnosani imyofeba, roml is asaRebad daniSnul ia aRniSnul i j gufi. daTqmul dros es j gufi Tavs esxmis matarebel s, xel Tigdebs mas da maSinve awyebinebs moqmedebas. uki dures SemTxvevaSi, Tu am j gufma Tavisi daval eba ver Seasrul a, igi val debul ia aafeTqos matarebel i.

Zi er advil ia agreTve cixis aReba. SeiZl eba windawinve cixeSi yumbarebisa da revorvel ebis Setana. daniSnul erTdaimave dros moxdeba cixeze garedan Tavdasxma da Si- gnicdan amboxeba. cixis daraj ebi maSinve iaraRs dayrian da maTi iaraRiT zogierTi tusaRebi Seiarardebian.

me aq mxol od zogierTi winaswari detal ebi aRvniSne. da- wvriT ebiTi gegma da mzadeba ki adgil obriv unda Sesrul des.

II. aj anyeba

aj anyeba erTdroul ad yvel gan unda moxdes da aj anye- bul ebma Tavidanve xel T unda igdos strategiul i da po-

ლიტიკური ცენტრები. ბოლშევიკების ზღიერება სწორედ ამ ცენტრებსია. უკრაინის და ზოგი სხვა აქ ანებების სისტემის სწორედ იმასი იყო, რომ ისინი მათი დანაწევრებისას ცენტრების დაკავება. სულ სხვანაირად უკრაინის აქ ანებება. მას პირველი დაკვირვებისათვის იქივანის, ხარკოვის, პოლთავის და ოდესის ხელისუფლებასთან შეხება. ამიტომ, ცენტრების არეზების უმეტესი მნიშვნელობა აქვს და სწორედ ამის დამხმარეა უნდა შეიქმნას აქ ანებების გეგმა. მაგალითისათვის ურადრეზების აქ მოლოდინით ბილისეის სეპარატების, ვინაიდან მას აქვს გადამწყვეტი მნიშვნელობა მთელი ამერიკისათვის. ბილისეის ცენტრების სულთა 8 ათასამდე მთლიანად. ამას არ მოსავლეთის კურსანტების რომ დავუმატოთ, სულ გახდება 10000-მდე. ამასი ხისტი იქნება არა უმეტეს 6 ათასია. თუ გამოვალთ ბევრს, ავადმყოფებს, სვებულ ებასი დასვლას და დეპრესიებს, ბილისეისათვის ცენტრების არა უმეტეს 4 ათასი აქტიური მოქმედი ხისტია. ამას უნდა დაემატოს ავსტრიის მატარებლები და ავტომობილები. ყველა ამ საზღვრების წინააღმდეგ ცენტრების ზღიერების შემდეგ ცენტრების წინააღმდეგ (ვანგარის მინიმუმს): 1) ფარული სამხედრო ორგანიზაცია_ 15000 კაცი; 2) კარტული სასწრაფო_ 1500 კაცი; 3) რკინის გზის და კალაქის მილიცია_ 1000 კაცი. სულ 4000 კაცი.

რომ არ მოვთხოვდეთ, მართო ბილისეის პირველი დაკვირვებისათვის ცენტრების 3000 კაცია. ეს სამი ათასი კაცი არის ბილისეის ამოხების აქტიური და მოქმედი ჯარა. მას ზურგს უკან ყავს 2-3 ათასამდე რეზერვი (სეპარატების მოქმედი აგენი, კარტული ჯარის ნეიტრალიზაციის, მოსვლის ებების და სხვა), რომლის გამოყვანა არ შეუძლებელია პირველი ფარული დაკვირვების დროს, მაგრამ, რომელიც მასინვე შეუძლებელია ანებებას, როგორც კი აშკარა და მედგარი ბრძოლა გაიმართება. ეს რეზერვი მეტად მნიშვნელოვანი და გადამწყვეტი იქნება ბრძოლის მეორე ფაზის და მის დაგვირგვინებასი, მაგრამ, პირველი დაკვირვების მთელი სიმზიმა და გაბედული ება არის ნიშნული მათაში უნდა იქნის.

ვინც ბილისეის დაკვირვებას, ის ადვილად დაინახავდა, რომ მძინარე მტკვარი მას ტიტკის ორთაბარს ნაწილად იყოფს. მაგრამ მთელი პოლიტიკური და ადმინისტრაციული ცენტრის მოთავსებულ იმარჯვენა ნაწილს ბილისეის და უმთავრესი ყავარების კი აგებულ ნარკოტიკების ნაწილს ბილისეის. დაახლოებით სევილია ვსტოვატ, რომ ბოლშევიკების მთელი სამხედრო ჯარის (ყველა ის მხობილნი არის) ორი მესამედი მტკვარის ნარკოტიკების და მოლოდინით მესამედი მის მარჯვენა ნაწილზე.

amis gamo Tbil isis mTavari, saxel mZRvanel o centris xel Si Cagdeba metad advil deba da am centris Cagdebis Semdeg Tavistavad wydeba meore napiris Tbil isis bedi.

rasakvirvel ia, aq SeuZl ebel ia Tbil isis asaRebad detal uri brZanebis dawera, magram Cven SegviZl ia am brZanebis mTavari momentebis gaTval iswineba. Cven vsTqviT, rom pirvel i dakvrisaTvis mar to Tbil iss SeuZl ia sami aTasi mebrZol is wamoyeneba. aqedan, zogierTi mni Svnel ovani maRl obebis dakavebas dasWirdeba 1000 kacamde. am maRl obebSi yvel aze didi mni Svnel oba aqvs ZmaTa sasafI aos, maxaTas da mis fargl ebs, botanikuri baRis maRl obs, mamacavi Ts da mTawmndas. am miznisTvis 1000 kaci srul ad sakmarisi iqneba, radganac maTi dani Snul eba iqneba umTavresad pasiuri. imaTma, bol - Sevikur garnizons Tbil isidan maRl obze gasvl is neba ar unda misces. imavdroul ad Tavisi moqmedebiT arev- dareva unda Seitanos mtris banakSi. danarCeni 2000 kaci unda ganawil des cal ke razmebad, roml ebsac mtkice xel mZRvanel ebi eyol eba da cal - cal ke amocanebi miecemaT. maTi ganawil eba daaxl oebiT ase maqvs warmodgenil i: 1) sovna- rkomis-, `Stabis,- `Cekebis,- cekas, kavbi uros da sx. dasatusa- Rebl ad_ 150 kaci; 2) cixis gasanTavisufI ebl ad_ 150 kaci; 3) fosta- tel egrafis, tel efonis da radios dasakavebl ad_ 100 kaci; 3) j avSniani matarebl ebis, avtomobil ebis da tankebisatvis_ 200 kaci. sul 600 kaci.

dagvrCa 1400 kacamde. esenic Sesaferisad unda danawil dnen da maTac garkveul i amocana unda mieces. magram amaTi dani Snul eba iqneba ukve bol Sevikuri garnizonis ganadgureba. am miznis misaRwevad Cven pirvel i ieriSebi unda mivitanot bol Sevikur rCeul da saimedo nawil ebe. srul iad sakmarisia, rom pirvel i dakvrisTanave Cven SevZl oT `Conis- armosavl eT kursantebis brigadis (Tu is ise v Tbil is- sSi dabrun da) da samoswavl o_ sakadro pol kis gani araReba. Tu erTdroul ad moxda j avSniane bis xel Si Cagdeba da amave saimedo nawil ebis gani araReba, sxva mraval i nawil ebi Tbil is- sis garnizonisa ubrZol vel ad dayris i araRs. Tavistavad igul isxmeba, rom gamarj vebis upirvel esi piroba srul i konspiracia da moul odnel obaa agreTve is, Tu ramdenad moxerxebul ad SevZl ebT Tbil isis Zal ebis Sesaferisad darazmvas da aj anyebisTvis saWi ro gadaj gufebas. rassa-

kvirvel ia, winaswari gegmis srul i da detal uri ganxorciel eba SeuZl ebel ia. Cven unda vicodeT, rom am gegmis ganxorciel ebis dros, srul iad mraVal i, mouL odnel i dabrkol eba dagvidgeba win. magram TviT gegma ise unda iyos Sedgenil i, rom zogierTi detal is CaSi am ar unda gamoiwvios TviT mTel i gegmis CafuSva. magal iTad, SesaZl ebel ia zogierT SemTxvevaSi imdeni meamboxe ar gamocxaddes, ramdensac Cven vvaraudobT, anda ar moxerxdes im punqtebis swrafad aReba, roml is dakavebas Tavi danve vgul i-sxmobT, magram am SemTxvevebma ar unda gamoiwvios Cveni ukan daxeva da aj anyebis damarcxeba. ami tom, saerTo gegmis swrafad misaRwev yovel ive detal s didi mniSvnel oba aqvs. magram gadamwyveti rol i eqneba zogierT mTavari momentebis da sworeT am momentebis srul i gaTval iswinebaa saWiro. SesaZl ebel ia, rom sam j avSnian matarebel Si (Tu ki am droi-saTvis Tbil issi 3 matarebel i iqneba) erTbaSad mxol od ori Caiqdo xel Si da erTi ki ar dagnebdes. am SemTxvevaSi es erTi iseTnai rad unda Caketo, rom man adgil i dan ver da iZras. SeiZl eba zogierT punqtebSi ac gamagrdes rusis j ari. mas am punqtebi dan gamosvl is neba ar unda miaces, sanam Tbil isis mTavari punqtebi aj anyebul Ta xel Si ar iqneba da sx. Znel ia agreTve SeumCnevl ad 3000 meamboxes erTdroul ad gamoyvana da qal aqis sxvadasxva kuTxeebSi maTi gadayvana. magram am SemTxvevaSi Cven unda visargebl oT imiT, rom TviT meamboxeebi sxvadasxva kuTxeebSi arian dafantul ni da Ti-Toeul i raionis meamboxes SeiZl ebisamebr maTive raionis sazRvrebSi unda mivceT amocana. es miT ufro advil ia, rom Tbil isSi meamboxeebi 10 ubnad arian ganawil ebul i da agreTve qarTul i wiTel i l aSqari Tbil isis sxvadasxva kuTxeebSi binadrobs. magal iTad, naZal adevis da erTobis ubnis raionebs, sadac exl axan iqneba 200- 300 gvardiel i meamboxe, SeiZl eba daekisros j avSniani matarebl ebis aReba, vagZl is dakaveba da adgil obrivi wril - wril i bol Sevikuri razmebis ganadgureba. maTve SeiZl eba davaval oT ZmaTa sasafli aos da maxaTas daWera. amave raionebis mil icia 200- 300 kaci c adgil obriv darCeba samoqmedoT. sazogadoT mil icias yovel Tvis unda miaces amocanebi Tavianti ubnis sazRvrebSi da umTavresad mil icia gamoyenebul i unda iyos rogorc mtris sadezorgani zacio Zal a.

qarTul pol ks, romel ic yofil 'mingrel ski kazarmebSi-
binadrobs, SeiZl eba daeval os cicianovis maRI obis (Camo-
xeTqil i kl de_ muxranis xidis pirdapir) daWera, avl abris
yazarmebis aReba da metexis ganTavisufl eba. avl abris ra-
ionis meamboxe gvardiel ebi- ricxviT 100 kacamde pirvel
pol ks SeuerTdeba da ase sxva adgil ebSiac. sxvadasxva
nawil ebis ganiaraRebiSTanave SeZenil i iaraRiT dauyovnebl iv
SeiaraRdebian Tbil isSi myofi saimedo yofil i jariskacebi
da gvardiel ebi. ase rom gaTenebamde Tbil iss sxvadasxva
raionebidan Semoemateba axal i 2-3 aTasi mebrZol i. amasTanave
unda moxdes SeiaraRebul brZol ebSi ukve gawvrTnil i
gl exebis mezobel i raionebidan Tbil isisken daZvra amnairAT,
Sinaur dakvras Tbil isis asaRebad gareSe al ya da SemoTeva
unda daerTos. da Tu Cven Tbil isis mdgomareobas mi vi RebT
mxedvel obaSi da agreTve gaviTval iswinebT gare- kaxeTis,
mcxeTa- avWal is da mangl isis exl andel SeiaraRebul Zal ebs,
Tamamad gveTqmis, rom gaTenebamde garedanac Tbil iss 2
aTasamde meamboxe gars Semoertymis. aseT pirobebSi, roca
Rame dawyebl i aj anyeba gaTenebamde fexze daayenebs 6-7
aTasamde mtkice mebrZol s_ Tbil isis aReba Zl ier gaadvil
deba da erT- or dReSi igi srul iad damorCil ebul i iqn-
eba. mxedvel obaSi isic unda mi vi RoT, rom meamboxeT Tavi danve
SeuZl iaT sakuTari artil eriis momarj vebul adgil idan
amoqmedeba.

miT uFro advil i da ueWvel i iqneba sxva adgil ebis_ ma-
gal iTad soxumis, quTaisis, samtrediis, foTis da baTumis
aReba. SedarebiT Znel i iqneba baTumis aReba, magram aq mTavari
yuradReba unda mieqces jer 100- mde mebrZol is baTumSi wi-
ndawinve Cayvanas da Semdeg aWarl ebSi Sesafer muSaobas.
amasTanave guriis SeiaraRebul i Zal ebi kursantebis gani-
araRebis Semdeg (Tu isini guriaSi darCnen) 2-3 aTas kacamde
baTumisTvis unda iyos gankuTvnili.

Tbil isis aReba Tavs mohkveTs mTel `okas- da igi verc
someTsi da verc azerbaij anSi brZol as veRar gaagrZel ebs.
magram, azerbaij anis da someTis aj anyeba mtkice niadagze
rom dadges, saWi roa winaswar metad mWi dro kavSiris daWera
am qveynebtan da iqTavisai saidumlo rwmunebul Ta wargzavna.
aseT pirobebSi, SeiZl eba erTdai mave dros dai wyos aj anyeba
mTel amierkavkasiaSi da es erTdroul oba ukve naxevari ga-

marjveba iqneba. magram mar to amierkavkasiis sazRvrebi sakmarisi ar aris. saWiroa amierkavkasiis aj anyeba mWi droT daukavSirdes Crdil o kavkasiis moZraobas da `okas- gani- araRebasTan erTad unda moewyos Tu srul i ganiaraReba vera, yovel SemTxvevaSi daSi a Crdil o- kavkasiis samxedro ol qisa `skvo.- am miznis misaRwevad rac SeiZl eba meti konnaqti unda iqnes yubanTan, mTasTan da gansakuTrebi T da- RestanTan. sasurvel ia, rom raome kavSiri iqnas gabmul i donTan da ukrainis meamboxeebTan. rasakvirvel ia Cven Tavsver movi tyebT da ver vi tyiT, rom aj anyeba erTi dakvriT `skvos-- ac (`okas- Stabi rostovSi) xel Si Cai gdebs. magram Cven erTgvari minimumi aq uzrunvel yofil i unda gvqondes. magal iTad, aj anyebul ebma unda SesZl on zogierTi mniSvnelovani strategiul i punqtebis (xidebis) dacva da adgili obrivi garnizonebis TavTavianT raionebze mij aWva. amasac metad didi mniSvneloba eqneba amierkavkasiisTvis da es nebas miscems amierkavkasiis ara mar to bol Sevikuri okupaciis gadagdebis, aramed agreTve Tavisi sakuTari Zal ebis darazmva- mowesrigebiTvis, rom SemdegSi amierkavkasiis SesZl ebs aqtiuri daxmarebis gawevas Crdil oeTi kavkasiisTvis. me ganzrax vvaraudo Crdil oeT kavkasiis minimalur monawil eobas kavkasiis saerTo aj anyebaSi, Tumca aqve unda vtqva, rom Crdil oeT kavkasiis anti bol Sevikuri moZraoba imdenad Zirromagrebul ia, rom Sesferi muSaobiT da daxmarebiT, advil aT SeiZl eba iqac aj anyebas meti farTo xasiaTi mieces.

amnairaT, kavkasiis ganmaTavisufli ebel i moZraobis mizani unda iyos aj anyebis cexli is danTeba rostovidan l enqoranamde da yizl aridan vidre baTumamde. magram mTavari RerZi da Zal a moZraobisa unda iqnes amierkavkasiis saqarTvel os meTaurobiT. yvel aze umj obesi da sasurvel ia, rom erTbaSad moxdes agreTve `skvos- srul i ganiaraReba da damorCil eba. magram Tu es erTi xel is dakvriT ar moxerxda, pirvel xanebsi sakmarisi iqneba, rom Crdil oeT kavkasiis da sxva da sxva kutxebsi moxdes iseTi cal ke aj anyebebi, roml ebi cadgil obriv mtris Zal ebis iseT dezorgani zacias gamoiwewen, rom maTi daZvra amierkavkasiis winaaRmdag SeuZl ebel i iqneba da agreTve ise daazianeben ruseTidan momaval strategiul gzebs, rom jarebis gadayvanas metad gaaZnel eben. aseT pirobbsi amierkavkasiis SeiZl eba gaxdes im TavSesafaraT, sadac

Tavs moiyris da moRonierdeba antibol Sevikuri mebrZol i Zal a, romel ic aqtiuraT daexmareba meamboxe Crdil oeT kavkacias da sabol oOT masac ganadevni ebs okupantebs.

III. aj anyebis meore dRe

me mokl eT davasuraTe ganmaTavisufl ebel i aj anyeba da misi winaswari samzadisi. aqedan Cven davinaxeT rom aj anyebis mTavari faqtori da xel mZRvanel i saqarTvel o unda iyos. magram saqarTvel os da kavkasiis ganTavisufl ebis mTavari siZnel e farTO aj anyebis da mis pirvel gamarj vebaSi ki ar aris, aramed am aj anyebis gamtkicebaSi, ganTavisufl ebul i qveynebis mowesrigebaSi, mebrZol i Zal ebis darazmvaSi da gazl ierebaSi. erTi si tyvi T, mTavari siZnel e Cven dagvi dgeba aj anyebis meore dRes, roca gamarj vebul aj anyebas Tavdacva dasWirdeba.

Cven vsTqviT, rom SeZl ebisamebr aj anyeba unda moxdes kavkasiis fargl ebSi erTsa da imave dros. aj anyebul ebi pirvel yovl isa atyveeben mtris xel mZRvanel organizaciebs da aniaraReben yvel aze saimedo nawil ebs. imave dros aj anyebul Ta xel mZRvanel ebi axdenen axal mobil izaciebs da SeZenil i iaraRiT qmnian axal ganmaTavisufl ebel j ars. amnairaT, mtris Zal ebis daSl a- damorCil ebasTan erTad unda xdebodes sakuTari samxedro Zal ebis swrafi darazmva da gazrda. am mxriv, TiToeul i qveyni saTvis winaswar unda iyos gamomuSavebul i sakuTari forma samxedro Zal ebis axal i organizaciisa, raTa axal i mebrZol i j aris Seqmna moxdes rac SeiZl eba swrafad da umtkivneul oT. am axal i j aris daniSnul eba iqneba ganTavisufl ebul i qveynebis saerTo dacva da SemdegSi, roca mteri mogeriebul i iqneba da roca ufro mSvidobiani mdgomareoba damyardeba, Sesazl ebel i gaxdeba, samxedro organizacias ki dev ufro mwyobri, Tana-medrove da normal uri xasiaTi mieces. aj anyebis cecxl Si Seqmnilis da brZol aSi ganmtkicebul i l aSqaris daniSnul eba iqneba_ rac SeiZl eba savsebiT da rigianad gamoiyenos is iaraRi, romel sac igi bol Sevikibisgan xel Tigdebs da romel sac mebrZol i xal xi mas miawodebs. vimeoreb, TiToeul qveyanaSi mebrZol i samxedro organizacia sakuTari formas miiRebs da isargebl ebs mTel i warsulis gamo-

cdil ebi T. magal iTad, yubanSi igi ufro sxva saxis i qneba, vidre saqarTvel oSi da azerbaij anSi, ufro sxvagvari vidre da RestanSi an somxeTSi. ami tom, adgil obriv organi zaciebs windawinve unda qondes Seswavl il i da gaTval iswinebul i es formebi, saerTo centrs ki mxol od saerTo xel mZRvanel oba eqneba. am formis Seswavl a pirvel yovl isa adgil obrivi xel mZRvanel i organoebis saqmea, amitom me mxol od saqarTvel oze SevCerdebi, radgan mas ufro vicnob da mis Sesaxeb sakmao cnobebe da gamocdil eba maqvs.

me ukve zevi T vTqvi, rom mebrZol saqarTvel os dRes Tavis gankargul ebaSi yavs 22 aTasamde SeiaraRebul i mebrZol i, xol o rusul i wiTel i l aSqari (special ur da gansakuTrebul razmebi ana) ar aRemateba 12 aTas xiSts da 18 aTass mWamel s. yovel gvare il uziebisagan rom ganTavisufi ebul i viqneT, Cven SegviZi ia mtris Zal ac da Cveni sakuTari Zal ac Tanabrad oc- oci aTasi kaciT viangariSoT. yovel SemTxvevaSi es angariSi, mtris Zal ebs ametebs da Cvens sakuTars amcirebs.

mtris da Cveni Zal ebi saqarTvel os sxvadasxva kuTxeebSi ase ganawil ebul i (Cvens Zal ebSi me vgul isxmob gvardias, qarTul l aSqars da saimedo mil icias. yvel a mas minimal urad vangariSob):

Tbil isi:		quTalsi:	
mtris Zal a	Cveni Zal a	mtris Zal a	Cveni Zal a
8000	3000	3000	2000
baTumi:		guria:	
mtris Zal a	Cveni Zal a	mtris Zal a	Cveni Zal a
3500	2000	2000	1500

(aq yvel gan mWamel ia naangariSevi. aq Tbil isisTvis me mar to 8 aTas mWamel s vangariSob, radganac exl axan aRmosavl eTis kursantebis brigada ozurgetSi dgas. 8 aTasi mWamel i Tbil isisaTvis agvistoSi maqsimal uria)

22 aTasi SeiaraRebul i mebrZol i saqarTvel osaTvis gadaWarbebul i ar aris. Tanaxmad pirvel i ivnisis (22 w.) cnobebe T, sul qarTul jarSi (Conian-, uezdvoenkomi ana) iyo 11537 mWamel i. aqedan 8000- mde mWamel i mar to samxedro nawil ebSi iyo. TviT bol Sevi kebis cnobi T (sagangebo moxseneba TviT

qarTul i brigadis SesaxeB), brigadaSi komunistebis mobilizaciis Semdegac komunistebi Seadgendnen mxol od 15 %- s. oficrebSi ki TiTqmis sul ar arian komunistebi. amnairad, 5- 6 aTas kacemde qarTul jarSi saimedoa. me ki mxol od 3 aTass vangari Sob. aj anyebis pirvel Ramesve da meore dRes, Tbil isis meamboxeT TviT Tbil isSi da axl o sofl ebidan niemateba 2- 3 aTasi mebrZol i, xol o foTsi, samegrel oSi, samtredia- SorapanSi, qarTi - kaxeTsi da sx. aj anyebul ebi yvel gan mterze uFro Zlieri arian da iq yvel gan isini erT RameSi daimorCil eben da ganaiaraReben mters. amisda mi xedviT, pirvel Ramesve ki devac rom ar moxerxdes Tbil isis, baTumis an quTais is aReba, saqarTvel os sxva yvel a qal aqebi aRebul i iqneba da am gziT amboxebas 10- 15 aTasemde ToFi eqneba SeZeni i. es ToFebi axal mebrZol Ta Soris ganawil deba. ase, rom ukve aj anyebis meore dRes mebrZol saqarTvel os, ToFqveS eyol eba ara nakl eb 30- 35 aTasi mebrZol i da mis winaaRmddeg darCeba ara umetes 12- 14 aTasi mtris j ari. ras- akvirvel ia es daSi il i, gancal kevebul i da yvel gan al yaSemortymul i j ari did winaaRmddegobas ver gagvi wevs da 2- 3 dReSi yvel gan Cagvbardeba. amdenaT, 4- 5 dReSi aj anyeba saqarTvel os teritoriaze srul i gamarj vebiT damTavrdeba da aj anyebul Ta xel Si iqneba mtris mTel i iaraRi da sawyobebi. ganTavisufl ebul i saqarTvel os xel Si gadava daaxl o ebiT 50- 60 aTas ToFamde, 90- 100 zarbaznamde, 400- 500 tyvi- ismFrqvevl amde, 10- 12 j avSnian avtomobil amde da 4- 5 j avSnian matarebl amde. es iqneba is iaraRi, roml is saSual ebiTac unda SeiararDes ganTavisufl ebul i saqarTvel o da roml i- Tac man unda SeZl os 2- 3 Tvis ganmavl obaSi Tavdacvis war- moeba, vinaidan am xnis ganmavl obaSi Cven ar unda gvqondes di di imedi ucxoeti dan iaraRis sakmao Semozidvsa.

maSasadame, dgeba sakiTxi: SeiZl eba Tu ara am iaraRi T iseTi j aris SeiararaReba da Seqmna, romel ic xangrZl iv mogeriebiT oms awarmoebS? da Tu SeiZl eba ramden xanSi? me darwmunebul i var, rom es advil aT Sesazl ebel ia. Sesazl ebl oba aris teqnikiuri, organizaciul i da ekonomiuri. ganvixil oT TiToeul i cal - cal ke.

teqnikaT, aRniSnul i iaraRi srul iad sakmarisia erTi didi, Zvel eburi korpusis SeaiaraRebl ad, romel Siac 80 aTas xiStamde iqneba. maSasadame, gamarj vebis Semdeg faqti-

urad Cven teqnikurad ufro mdidari viqnebiT, vidre bol Sevikebis Semosvl amde. rac Seexeba **organi zaci ul Sesazl ebl obebs**, am mxriv Cven ufro uzrunvel yofil ni varT, ramdenadac saqarTvel oSi dResac arseboben is samxedro ConCxebi, roml ebic dauyovnebl iv Seisxamen srul samxedro sisxl sa da xorcsa. me vgul isxmob gvardiis farul organi- zacias da qarTul wiTel l aSqars. marTal ia, Cven exl a mo- mxre varT mTl iani da erTferovani samxedro sistemi sa, magram aj anyebisTvis da pirvel i TavdacvisTvis yovel i samxedro organi zacia unda gamovi yenoT. Tumca momaval Si Cven SevqmiT erT mTl ian j ars. pirvel xanebSi Cven erTnairad daveyrdnobiT rogorc j ars, ise gvardias, Tumca mis xel mZRvanel obas da sardl obas Tavidanve gavaerTianebl. amisdami- xedviT, Cven ganTavisufl ebisTanave ori kviris ganmavl obaSi SegveZl eba erTi damTavrebul i korpusi SevqmaT Semdegi varaudiT: saxal xo gvardias dResac ukve yavs 18- 20 batal i- onamde; qarTul wiTel l aSqarSi iTvl eba 9 batal ioni da kidev sxvadasxva nawil ebi. amnairaT, saqarTvel oSi dRes ukve aris 30 batal ionamde. amasTanave, qarTul i winandel i l aSqari ise iyo Sedgenil i, rom mas srul i mobil izaciis dros SeeZl o gamoeyvana 36 didi batal ioni. saamiso oficrebi, zemdegebi da nacvl ebi saqarTvel oSi moiZebneba. ami tom qarTul i wiTel i l aSqris gaorkeceba metad advil i saqmea. ase rom sul mokl e droSi saqarTvel os SeuZl ia wamoayenos sabrZol vel ad aranaki eb 40 batal ionisa. TiToeul i arana- kl eb 750 xiStisa. e.i. sul 30- 35 aTas xiStamde. oficrebi da samxedro special istebl ki srul iad sakmarisia. agreTve sakmarisia artil eristebl, kaval eristebl da j avSnianebis mosamsaxureni. magal iTad, Cven srul iad advil ad SegviZl ia 25 batareis, 15 j avSniani avtomobil is da 8 j avSniani mata- rebli s Stati SevavsoT. (me exl a xel T ar maqvs srul i cnobebl, magram daaxl oebiT mdgomareoba aseTia: Zvel srul j arSi msaxurobda 6 aTasamde oficeri. aqedan ukanasknel i 3 aTasi artil eristia, 2500 kaval eristia, 3000 pul emi otCikia da 500 kacamde j avSnian matarebl ebze da avtomobil ebze momuSave (namuSevari). mxol od tankebis amuSavebas ver SevZl ebT, radganac amis special istebl srul iad ar gvyavs). amrigad, ori kviris ganmavl obaSi axal i qarTul i l aSqari fexze dadgeba da mas mtkice organi zacia, kargi Sei araReba

da didi Tavdadebac eqneba. sworeT am l aSqarma unda daexmaros mTel i Tavisi energiT Taviant mezobl ebs bol Sevi kebis srul l ikvidaciaSi da erovnul i Tavisufl e-bis ganmtkicebaSi. es miT ufro saCqaro da aucil ebel ia, rom saqarTvel os Tavisufl ebas iqamdis ar moumagrdeba Ziri, sanamdis bol Sevikur okupacias bol o ar moeReba aze-rbaj anSi, somxeTSi da Crdil oeT kavkasiaSi. Taviant mezo-bl ebs saqarTvel o srul gamarj vebamdis unda daexmaros instruqtorebis, organi zatorebis da mcire razmebis wargzav-nis saxiT. magram, srul i da farTe daxmar eba dai wyeba mxo-l od maSin, roca saqarTvel o Tavis teritoriaze srul iad daamarcxebis bol Sevi kebs da cotaTi mainc moawesrigebs Tavis samxedro Zal ebs. iqamde ki yvel a misma mezobl ebma unda ecadon rac SeiZl eba gaaZl ieron Tavisi aj anyeba da brZol aSi sakuTar Zal ebs daeyrdnon. xol o aj Tavisi meore an mesame kviri dan saqarTvel o SeZl ebs mezobl ebi sTvis Zmuri xel is gawodebas. am mi znisaTvis zemoaRni Snul i 35 aTasi xiSti ase unda ganawil des: sam gzas Semoyavs amierkavkasiaSi ruseTi da amierkavkasi danac sami gza midis ruseTSi: a)Savi zRvis piri; b)derbentis WiSkari da gJdarial i. amasTanave kavkasiis samxreT sazRvrebsac daraj oba dasWirdeba. ami tom saqarTvel om mTel i Tavisi Zal ebi Crdil oeTisken unda mi-marTos da samxreTiT mxol od Zl ieri fari unda datovos. Sinauri wesierebis dasacavd ki j ari sul ar iqneba saWi ro. pirvel ad imi tom rom TviT xal xi dai cavs wesrigs da meore imi tom, rom erT kviraSi yvel gan Sedgeba mil icia, roml is Sei araReba `ber dankebiT- moxdeba. samxreTis SemosazRvri-sTvis sakmarisi iqneba 8000 xiSti. aqedan 3000- is SeiZl eba somxeTSi wargzavna xal xis gasamxnevel ad. Tavis mxriv somxeTi advil ad gadaagdebs bol Sevi kebs (Tuki somxeTma gadawyvita da gabeda aj anyeba, xel is SemSl el i pirobebi mraval ia da Cven somxeTs maT daZl evaSi unda davexmaroT) da or kviraSi Tofis qveS daayenebs da moawesrigebs 20 aTasamde mebrZol s. meore Zl ieri razmi 10 aTiaTasi xiStamde unda gaigzavnos tuapseze da Semdeg man unda Sei Wr as yubani s ol qSi da iqaur aj anyebas unda daexmaros. am razms Se-uerTdeba soWis ol qSi 2000- mde mebrZol i da yubanic 2- 3 kviraSi 30 aTasamde mebrZol s wamoayenebs. mesame razmi 7 aTas xiStamde darial iT unda Sei Wr as kavkavi da Suaze

gahkveTos Crdil o kavkasiis bol Sevikuri armia. am razms Tergis ol qSi SeuerTdeba 15- 20 aTasi mebrZol i mTiel ebi da kazakebi. dasasrul mcire razmi, ricxviT 6 aTas xiStamde dauyovnebl iv gadava azerbaij anSi da iqedan daRestanSi. azerbaij ani da daRestani am j ars Sematebs 25000 mebrZol amde. Tbil issi darCeba rezervSi 4000 xiStamde, roml is gamoyeneba saWiroebisamebr moxdeba. Tavis Tavadi gul isxmeba, rom Semomatebul i mebrZol ni iqnebian samxedro wesze mowyobil i da darazmul i.

amnairaT, 35000 mebrZol qarTvel s yvel a mezobl ebi 2- 3 kviris ganmavl obaSi Semateben 90000- mde mebrZol s. maSasadame, aj anyebul i kavkasia, erTi Tvis ganmavl obaSi TofqveS dayenebs aranaki eb 100000 mebrZol s. am l aSqrisTvis saWiro Seiarareba TiTqmis savsebiT adgil obriv iSoveba. Tavis Tavadi gul isxmeba, rom am pirvel i rigis j ars Tan moyveba axal i jarebi, roml ebic TiToeul qveyanaSi damatebiTi mobil izaciebis saSual ebiT Seiqmneba. mTel kavkasiaSi 10 wl is mobil izacia sul ukanasknel i 300000 Zvel , gamocdil da saimedo mebrZol s mogvcems. amnairaT, pirvel i rigis 100000 mebrZol s zurgsi eyol eba 200000 axal i mebrZol i, romel sac dasWirdeba Seiarareba, Semosva da gamokveba. da pirvel i gamarj vebis Semdeg sworeT es iqneba Cveni udidesi sazrunavi. vinaidan pirvel i 100000- Tvis Cveni araRs, tansacmel s da sursaTsac advil ad viSoviT. axl ad gawveul i 200000- an l aSqars Cven ucxoetiS dauxmarebl ad ver mouvl iT, xol o ucxoeti mxol oT maSvin dagvexmareba, Tu pirvel ma 100000- ma SeZl o bol Sevikebis ganaxl ebul i ieriSebis 2- 3 Tvis ganmavl obaSi mogerieba. da es ki srul iad Sesazl ebel ia Semdegi mosazrebiT:

kavkasiis aj anyebas mxol od maSin aqvs azri, Tu igi SeZl ebs `skvos- da gansakuTrebiT `okas- ganiaraRebas. maSasadame, aj anyebis Casaqrobad bol Sevikebs Si da ruseTidan an dasavl eT frontidan dasWirdeba j aris gamoyvana. aseTi farTo aj anyebis Casaqrobad moskovs dasWirdeba aranaki eb 200 aTasiani l aSqris dagroveba kavkasiis Crdil oeT sazRvrebze. Tu mxedvel obaSi mi viRebT Tanamedrove ruseTis saerTo ekonomia ur, sasursaTo da satransporto mdgomareobas da agreTve imas, rom srul i simSvide arc Si da ruseTsi da gansakuTrebiT ukrainaSia, srul i dabej iTebiT gveTqmis, rom

200000 l aSqris mTel i Tavisi mowyobil obi T da sursaTi T bol Sevikuri ruseTi kavkasiis winaaRmdeg 2 Tveze adre ver daamzadebs. es aris srul iad real uri da Seuryevel i angariSi. amas sxvaTa Soris, Turqestanis aj anyeba amtkicebs. miuxedavad imisa, rom iq aj anyeba maisis pirvel ricxvebSi daiwoy, igi dResac, seqtembris dasawyisSi ar aris Caqrobil i. maSasadame, TiTqmis ori Tve iqneba aj anyebul i kavkasiis srul gankargul ebaSi da am xnis ganmavl obaSi man unda SeZl os axal i Zal ebis darazmva, maTi mowesrigeba, SeiaraReba da gamokveba. yovel ive es, moxdeba ucxoeTis saSual ebiT. da igive ucxoeTi romel ic dRes aseTi sifrtXil iT da uxal isod gvel aparakeba, vinaidan mas ar sj era Cveni Zal a da momaval i. mxurval eT da erTgul aT dagvexmareba, Tuki sakuTari Cveni teritoriebi gavanTavisufli eT da maTi uamravi simdidris baton- patroni gavxdit. es Cven mtkiced unda SevignoT da mavne il uziebs droze unda davaRwi oT Tavi. Cven unda gavigoT, rom avansad arc iaraRs da arc ful s aravin mogvcems. amistvis saWi roa faqtiuri batonoba sakuTar teritoriaze. da roca kavkasiis didi nawil i Cvens gankargul ebaSi iqneba, roca baqos, groznos, Wi aTuris, tyvarCel is da maikopis saxel iT il aparakebs ara krasini, aramed ganTavisufli ebul i kavkasia, Cven advil ad vi SoviT ful s da ful is saSual ebiT saWi ro iaraRs da yovel ive mowyobil obas.

amasTanave kavkasiis aj anyeba da misi ganTavisufli eba udi- des STabeWdil ebas moaxdens, rogorc mTel ruseTSi, ise ucxoeTSiac. es aj anyeba ki dev ufro gamoacocxl ebs da ga- aTamamebs ruseTis yvel a antibol Sevikur Zal ebs, roml ebic dRes ase daqsaqsul i da daSl il ia. ukraina, doni da sxva adgil ebi uTuod gamoexmaureba mas da TviT ruseTSi mSvidobi anobis dasacavad bol Sevi kebs dasWi rdebaT didi jarebis dabandeba. ucxoeTic Zal ze gamoexmaureba am ganmaTavisufli ebel aj anyebas. Cven viciT Tu ra gaafTrebiT amtkiceben bol Sevi kebi evropasi imas, rom saqarTvel o maT Zal iT ar daupyriaT, rom TviT saqarTvel o SeuerTda maT. da ra didi energiis daxarj va dagWi rda Cven am l egendis gasafantavad, Tumca savsebiT igi arc dRes aris mokl ul i. aseTi zRapar i Tavisi Zal adobis gasamarTl ebl ad bol Sevi kebs dasWi rdaT imitom, rom dRes evropasi imperial isturi omi araviSi ar iwevs aRfrTovamnebas da simpatias. magram raRas ityvian

bol Sevi kebi maSvin, roca Tvi T kavkasia dadgeba fexze, er-Tsul ovnad auj anydeba Tavis mtarval ebs da Tavs gainTavisufl ebs. maT myviral a frazebs yurs aravin daugdebs da arc aravin motyvdeba. ara mar to social isturi, aramed burJuaziul i evropis simpatiac aj anyebul kavkasi isken iqneba da bol Sevi kebis axal Semotevas yovel ive zneobrivi niadagi gamoecl eba. amasTanave gaadvil deba Cveni muSaoba evr opaSi da gaZl ierdeba evropis pol itikuri gavlenakavkasiis dasacavad. yovel ive es Cven udi des daxmarebas gagvi wevs da brZol as gagviadvil ebs, magram Cven erTi wuTi Tac ar unda daviviwoT, rom Cveni bedis faqturi gadamwyveti swored adgil obrivi brZol a da gmirul i Tavdacva iqneba.

me vTqvi, rom aj anyebul i kavkasiis sawinaaRmdego j aris dasagrovebl ad bol Sevi kebs ukanasknel i ori Tve dasWirdeba. es im SemTxvevaSi, Tu moskovs Tvi T ruseTSi ar gaurTul da saqme. am ori Tvis ganmavl obaSi kavkasi as srul iad eyofa Tavdasacavad 100 aTasiani j ari. xol o ori Tvis Semdeg, maSin roca moskovs 200 aTasiani j ari eyol eba damzadebul i Cven sawinaarmdegod, Cvenc gveyol eba darazmul i da mowesri-igebul i 200 aTasiani l aSqari. ase rom moskovs dasWirdeba kidev damatebiTi j arebis mozidva da amaze dro wava, roml iTac Cven xel axl a visargebl ebT Cveni Zal ebis gasaZl ierebl ad. amnairaT, moskovs aj anyebul i da ganTavisufl ebul i kavkasi is xel axl a dasapyrobad dasWirdeba 300-350 aTasiani l aSqris dagroveba da darazmva. e.i. moskovs dasWirdeba didi omisaTvis momzadeba da misi dawyeba da damatebiTi axal i mobil izaciebis moxdena. yovel ive es ki metad saxi faTo da saZnel o iqneba moskovisaTvis, radganac igi gaammwavebs bol Sevi kebis Sinaur mdgomareobas da aamoqmedebs ruseTis antibol Sevikur Zal ebs. sul advil i SesaZl ebel ia, rom moskovis mier Tavis ZarRvebis axal ma daWi mvam, moskovi srul katastrofamde miivyanos da iqneba aman aiZul os moskovi, rom nacvl ad xmal isa, man si tyva da mol aparakeba arCios. praqtika mol aparakebi sa TandaTan Cveul ebrivi xdeba moskovisaTvis svaneTi, Turqestani, petrovi mi tupro izul ebul i iqneba igi mol aparakeba gamarTos aj anyebul kavkasi asTan, roml is saTaveSi iqneba saqarTvel o, vinaidan am aj anyebis avtoriteti, Zl iereba da aRfrTovaneba metad maRal i iqneba. am mol aparakebaSi Cven dagvexmareba social isturi da burJu-

aziul i evropa. muSuri evropa Cven SegviZl ia arbitrad avirCioT da mas vandoT Cveni bedi gadasawvyvetad da Tu bol Sevikema uaryves es miudgomel i arbitri, evropis muSaTa klasi metis energiit dagvexmareba Cven da mas SeuZl ia prol etarul i bl okada gamoucados moskovs. da es swored daasamarebs moskovis diqtaturas...

ityivan, rom moskovi verasgziT ver dasTmobs kavkasia da kerZoT baqoso. nebiT rasakvirvel ia ar daTmobs, magram Zal iT man daTmo revel i, riga, besarabia da vl adivostoki. CvenC am Zal as unda daveyrdnoT da Tu Zal a gveqna, bol Sevikedi did daTmobaze wamovl en. rac Seexeba baqos, Cven SegviZl ia mas Ria karebi mivceT da internacional ur saeqspl uatacio simidreT vaqcioT.

* * *

vakeTeb mokl e rezlumes:

saqarTvel os ganTavisufli eba moxdeba, rogorc Sedegi kavkasiis aj anyebisa. SesaZl ebel ia aj anyeba kavkasiis sxvadasxva kuTxebsi sxvadasxvagvari siZl ieris iqnes, magram gamarjvebis aucil ebel pirobaT unda CaiTval os, rom kavkasiis ori mesamedi aqtiurad unda Caebas aj anyebaSi. am mxriv Cven uzrunvel yofil i varT, radganac saqarTvel o, azerbaijani, Savi zRvis mxare, daRestani da yubani aucil ebl ad aj anyebian. pirveli dakvrisaTvis aj anyebul kavkasiis 65 aTasiani rusis j aris wi naaRmdeg (33000- mde `okaSi - danarCeni `skvoSi-) SeuZl ia amdenive SeiaraRebul i meamboxis gamoyvana. aj anyebis ukve meore da mesame kviraSi ganTavisufli ebul kavkasiis TofqveS eyol eba 100 aTasiani kargi l aSqari da ori Tvis Semdeg ki 200 aTasze meti. am j aris saSual ebiT, romel ic kidev TandaTan gaZl ierdeba, saqarTvel os da kavkasiis SeuZl iaT iqamdis daiCvan Tavisufli eba da ebrZol on moskovs, sanam es ukanasknel i ar icnobs kavkasiis srul damouki deblobas da ar Seurigdeba mas. es aris real uri da faqtiuri gza Cveni ganTavisufli ebisa. sxva gzebi qimeriul ia. verc naciaTa l iga, verc romel ime burJuaziul i konferencia da verc muSaTa internacional i ver aiZul ebs moskovs kavkasiis

da kerZoT saqarTvel os dacl as. rasakvirvel ia, aq yvel gan muSaobaa saWi ro, magram droa davrwundeT, rom marto dipl omatiuri muSaobi T Cveni qveynebi ver ganTavisufl debian. dipl omatias SeuZl ia mxol od didi samsaxuri gauwios Cvens saqmes. ganTavisufl ebis mTavar faqtorat ki Seiararebul i aj anyeba unda vaRiaroT. amisdami xedvi mTel i simZime muSaobi sadgil obriv, kavkasiaSi unda gadavides. rac SeiZl eba adre unda moxdes ucxoeetis `razgruska- zedmeti momuSaveebi dan da isini TandaTanobiT Tav- TavianT qveynebi unda gadavidnen. yovel cal ke qveyanaSi (azerbajani, somxeti, daRestani, yubani da sx.) unda moewyos xel mZRvanel i saidumli o centrebi, roml ebsac yvel a kuTxeebi eyol eba Tavisi xel qveiti organizaciebi da roml ebic kavkasiis saerto centriT iqnebian gaertianebul i. es centri unda iqnes metad saidumli o, mtkice da avtoritetiani. am centr unda qondes samxedro gegma SemuSavebul i da aj anyebis Zafebi mis xel Si unda iyrides Tav. saWi ro Jams mas unda SeeZl os mTel i kavkasiis da gansakuTrebiT amierkavkasiis (daRestniana) fexze dayeneba. dRei dan es unda iyos Cveni mizani da aqet unda mivmarToT yvel a Cveni Zal ebi. Tu ara, Cveni saqme an wagebul ia, an didi xnit dasamarebul ad unda CaiTval os. Tu am naxevar wel iwadSi Cven ver SevZel iT CvenSi bol SevimziS i ikvidacia, SemdegSi es saqme TandaTan gaZnel deba. bol Sevimzi TandaTan marj vniv daiwevs da didi daTmobis wyal obiT Sesarigebel kompromiss gamonaxavs burJuaziul evropasTan. da ruseTTan morigebul evropas TandaTan miaviwydeba kavkasiac da saqarTvel oc. ami tom drois dayovneba Cven ar gvargebs...

7 seqtemberi 22 w. konstantinopoli.

damateba:

gvetyvian, rom aj anyebaSi didi `riskia.- Tu igi damarcxda, ganadgurdeba mTel i xal xi da wel Si gawydeba eri! `riski- rasakvirvel ia aris, magram `uriskoT- aravitari didi saqme ar gakeTdeba da Cveni val ia vecadoT rac SeiZl eba SevamciroT es `riski.- magram gana TviT bol Seviketis batonoba saqarTvel oSi ar aris ukve ganxorciel ebul i `riski-

da gana bol Sevik- rusul i okupacia faqtiurad ar kl avs da ar anadgurebs ers? misi saukeTeso Zal ebi idevnebian, ena i Cagreba, qarTvel i muSakebi adgil ebs kargaven da saqarTvel oSi batondebian ucxo el ementebi. bol Sevikuri batonoba sul s uxuTavs ers, Si is mis mamozravebel ZarRvebs da aqarwyl ebs eris saxel mwi foebri v arsebobs. ki dev ramdeni me wel i rom gagrZel des es okupacia, Cveni xal xi wel Si gawydeba, imeds dakargavs, ruseTTan Serigebis da daTmobs gzebis Ziebas daiwyebis da am xnis ganmavl obaSi evropasac mivaviwydebiT. Cvenc SigniT da gareT samuSao ful ic Semogvaki deba da Cven emi graciaSiac daiwyeba gaxrwana, axal i miznebis Zieba. amitom arsebul i mdgomareoba erisaTvis met 'risks-, met safrTxes warmoadgens, vidre sayovel Tao aj anyeba. magram, warmoudgenel ic rom warmovi dginot, da davuSvat aj anyebis daZl eva da damarcxeba, nuTu es marTl ac mTel i eris mospobasa da ganadgurebas daedareba? srul iadac ara. istoriam icis mraval i magal iTebi, roca damarcxebul i aj anyeba, ki dev ufro amtkicebda eris mebrZol sul iskveTebas da ufro mWidrod razmavda mis Zal ebs. ityian, rom bol Sevicebs ar uyvarT xumroba da isini sisxl Si CaaxSoben xal xs. magram, es `sisxl is xanac- ganvl o bol Sevizmna. arc Sinauri da arc sagareo pirobebi mas amas veRar abedvineben da TviT ufro ver gabedaven amas isini saqarTvel oSi... amnairaT, arc damarcxeba mokl avs saqarTvel os. magram Cven unda vemzadoT gamarj vebisaTvis da unda vi povot igi. zeviT me vcdil obdi damemtkicebina, rom Cvens aj anyebas real uri safuZvel i aqvs. me ganzrax vamcirebdi Cven Zal ebs, raTa zedmeti imedebi ar damebada.

gani bal i (al .zaqariaZe)

8 seqtemberi 22 w. konstantinopoli.

dokumenti # 3

kavkasiaSi disl ocirebul i rusul i jaris
raodenobis ganaxl ebul i monacemebis Sesaxeb,
1923 wl is Teberval Si vj uRel is mier parizSi
gakeTebul i damatebiTi sainformacio moxseneba

სამხედრო მოქსენება

(ეგოროვის მოქსენების, იანვრის დისლ ოკაის და `ოკა-
საინფორმაციო ცნობების მიხედვით)

მეტად ზნელია სრული და დეტალური წარმოდგენის მოქმედების
კავკასიაში და კერძოდ `ოკაში- მოქსენების მიხედვით, რადგანაც,
სამხედრო, ტბის დანაშაულები არ მოგვცის საკმარისად
დასაბუთებულ სამხედრო მასალას და ხშირად ტვით მასალა
ერთმანეთის საწინააღმდეგო ცნობებს შეიცავს. მაგრამ, მიუხედავად
ამისა, მიხედვით მასალის უკვე აკადამიის და დამატებითი
წყობების სარგებლობა ცნობის საფუძვლად გვაძლევს სწორედ
ვიანგარიშით კავკასიაში მოხდინებულ შედეგებს რუსული და
ადგილობრივი შეიარაღებულებების მიხედვით.

წინააღმდეგობა კავკასიაში მოხდინების მიხედვით, მაშინვე
მას შემდეგ რაც გაუქმდა მერვე, მეცხრე და მეტერთმეტე (VIII, IX,
XI) არმიები, შეადგინეს ორი დიდი არმია. ერთს სახელად დაერვა
წინააღმდეგობის სამხედრო ოქი (CKBO) და რომის ტერიტორიაში
სევის დონის ოქი, სტავროპოლის გუბერნია, ყუბანის, ტერგის და
დასავლეთის ოქები; ხოლო მეორე არმია სახელად ვოდეტა მიეცა `ოკა-
(OKA- კავკასიის საგანგებო არმია ს.ვ.) ანუ კავკასიის ცალკე
არმია და მისი ტერიტორია შეადგინა მთელი ამერიკავკასია.

რადგანაც ცნობა აკადამიის მიხედვით `ოკა- და ამერიკავკასია
გაინტერესებს, ამიტომ ცნობაში ოქი და სევის დონის ოქები
წინააღმდეგობის არმიის დასავლეთით. თანამედროვე საინფორმაციო
ცენტრებისა, პირველი იანვრისათვის (1923 წ.) წინააღმდეგობის
არმიის რუსეთის როსტოვიდან, ხაჩნაზაძის მიხედვით ებოდა
`ონიანა- და ადგილობრივი არმიის 57 ათასი მამული. ინფორმაციის
მიხედვით არმიაში 31 ათასი იარაღი და რუსული არმიის
საინფორმაციო ცენტრების მიხედვით ცნობის ვიანგარი-

SebT, rom wiTel j arSi xiStebis ricxvi Seadgens 80%- s, mTel i Crdil okavkasiis armiisaTvis Cven mi vi RebT 45 aTas mebrZol s. aqedan, sul ukanasknel i 10 aTasi mebrZol i iqneba adgil obrivi jarebidan. ase rom, marto rusul i wiTel i armiel ebi mTel `skvoSi- Seadgenen uTuod araumetes 35 aTasi xiStisa. amave angariSs amowmebs ori sxva cnoba, roml ebic sxvadasxva wyaroebidan aris miRebul i da roml ebic srul iad SeTanxmebul i amaTgan. am cnobebis mixedviT `skvos- mdgomareoba gasul i wl is dekembrisaTvis aseTi iyo: 1)Crdil o kavkasiis j aris ufrosi_ voroSiI ovi; 2)mi si Stabis ufrosi_ I evandovski; 3)armiis Stabi_ rosto- vSi.

armi is Semadgenl oba:

mexre, mecamete, meocdaore, meocdamerve da meocdameCvi dmete (IX, XIII, XXII, XXVIII da XXXVII) qarTvel Ta msrol el i divi- ziebi, daRestnis qveiTTa divizia, oTxi cxenosani divizia budionis armiisa (me II, IV, VI da XIV) da cxenosani cal ke brigada. Tu mxedvel obaSi mi vi RebT rom qarTvel Ta diviziaSi iricxeba araumetes 4000 mebrZol isa (xiStisa) da cxenosanSi ki araumetes 1200 xml isa, Cveni qveiTTa j arisTvis mi vi RebT 24 aTass mebrZol s da cxenosaniSTvis araumetes 54000 xml isa. am ricxvs unda miematos Crdil oeT kavkasiaSi moTavsebul i mraval i kursantebis Svil ebi da agreTve special uri sagan- gebo nawil ebi. yvel a am damatebebiT Cven Crdil oeT kavkasiis armiisTvis sabol oot mi vi RebT igive 35 aTass mebrZol s. es aris rusul i Zal ebis maqsimal uri ricxvi.

rac Seexeba `okas,- romel ic Cven gansakuTrebiT unda gva- interesebdes, mi si Semadgenl oba pirvel i ianvrisaTvis 1923 wl isa, e.i. maSin, roca ufrosi wel i Svebul ebaSi (uvadoT) gauSves da `okam- ukrainidan mi iRo Tavis SesavsebaT 20 aTasamde axal gazrda j ariskacebi. aseTi iyo:

`okas- ufrosi_ egorovi; Stabis ufrosi_ pugaCovi.

Stabi Tbil isSi:

I. pirvel i msrol el i divizia_ Stabi quTaisSi

- 1)sammarTvel o- quTaisSi_ 169 kaci;
- 2)oficerTa skol a- iqve_ 76 kaci;
- 3)l- l i msrol el i pol ki TiTo- soxumSi_ 2240 kaci;
- 4)me- II- re msrol el i pol ki- baTumSi_ 1957 kaci;
- 5)me- II- me msrol el i pol ki- quTaisSi_ 2238 kaci;

6)msubuqi saartil erio diviziis sammarTvel o_ quTaisSi

7) l- l i da me- ll- re msubuqi batar. da samTo `viuCni- (saswavl ebel i)_ 346 kaci;

8)gaubicis batarea_ baTumSi_ 115 kaci;

9)sakavSiro gundi- quTaisSi_ 228 kaci;

10)cal ke eskadroni- iqve_ 115 kaci;

sul pirvel diviziaSi _ 7484 kaci

pirvel i divizia sdgas saqarTvel oSi. ori danarCeni srul iad amave tipis da Semadgenl obis diviziebi sdganan_ erTic azerbaij anSi (meore) da erTic somxetsi (mesame). amitom `okas- samive qveitTa diviziaSi iTvl eba daaxl oebiT 22 aTasi kaci da es diviziebi ki Seadgenen `okas- mTavar Zal as. `okaSive- Sedi kursantebis sxvadasxva skol ebi, sadac yvel a kursantebis ricxvi ar aRemateba 2500 kacs, saswavl o- sakadro brigada_ sami aTasi (3000) kacemde, cxenosani brigada_ 1600 kaci da `gpu- (saxel mwifo politikuri sammarTvel o) anu CveneburaT `Cekas- sxvadasxva razmebi. yvel a eseni Seadgenen araumetes 116 aTass kacs. amas unda daematos 5 j avSniani matarebel i, j avSniani avtomobil ebi, tankebi, aeropl anebi, sacixovno artileria da kidev zogierti ufro umniSvnel o special uri nawil ebi. amaTi saerto ricxvi ar aRemateba 6 aTass kacs. amnairat, mTel `okaSi- iTvl eba sul 44 aTas kacemde, e. i. sworet imdeni, ramdensac aRniSnavs Cveni Tbil isel i informatori, romelic 17 ianvars gamogzavnil `svodkaSi- ambobs; `okaSi- ukanasknel i cnobe iTvl eba 45- 47 aTasi kaci. aqedan xiStis qveS 80% sdgas-~~xx~~. o. 1922

XX)Cemi azrit, Cveni Tbil isel i informatori srul i sisworit ver axdens xiStebis gamoangariSebas. saqne imaSia, rom bol Sevikebma Secval es samxedro Zal ebis daxasiaTebis wesi da amitom, maT angarisSi gamotovebul ia mebrZol Ta aRricxva `xiStebis- saSual e- biT. nacvl ad xiStisa- isini xmaroben an `boecs- an `komando armeecs- da es orive cneba ki ufro farToa vidre `xiSti-! amitom, Tu namdivil i `xiStebis- gamoangariSebas daviyebT, cxadia, rom Cven unda miviROT ara 80%, aramed saukeTeso SemTxvevaSi 60 da sul didi 65 %! amnairat, mTel `okaSi- Cven ar unda viangariSoT 3000 xiStze meti, magram yovel ive `optimizis- Tavi dan asacil e- bl ad me yvel gan maqsimal urad vangariSob mtris Zal ebs.

wl is 13 dekembriş cnobac amas amtki ceba. `saiduml o raskl a-divi T `okaSi- qarTul , somxur da azerbaij anul j arebTan erTad, sanapiro razmebi ana pirvel i dekembri saTvis kmayofaze i Tvl eboda 61 aTasi kaci. aqedan 15 aTasi modi oda erovnul nawil ebze da 46 aTasi rusebze-- o.

yvel a am cnobebis mixedviT, Cven srul iaT gadaWriT SegviZl ia vsTqvaT, rom exl axan mTel i `okaSi- rusul i j arebis ricxvi 45 aTassar aRemateba. Tugind Cemi Sexedul ebiT mebrZol TaTvis metad gadaWarbebul i 80% miviRoT, mTel `okaSi- Cven dagvrCeba araumetes 36 aTasi xiSti. piradaT Cemi azriT es ricxvi uTuod gadametebul ia, magram yovel i SemTxvevisaTvis umj obesia mtris Zal a ar SevamciroT. aRni-Snul i `okas- Zal ebi umTavresad binadroben saqarTvel oSi, Semdeg azerbaij anSi da yvel aze nakl ebaT somxeTSi. Sesazl ebel ia, rom osmal eTTan mosal odnel i qarTul ebemis gamo am ukanasknel droSi somxeTSiac gaaZl ieres jarebi. Cemi angariSiT daaxl oebiT zemoaRniSnul i 36 aTasi xiStidan saqarTvel oSi sdgas 16 aTasi, azerbaij anSi 11 aTasi da somxeTSi 9 aTasi. TviT saqarTvel oSi aRniSnul i 16 aTasidan marto Tbil isSi dabanakebul ia 6 aTasamde! da es ara mar to satransporto da sabinao mosazrebebiT, rogorc amas `okas-ufrosi ambobs,xxx aramed umTavresad politikuri mosazrebebis gamo, vinaidan cxadia, rom dRes Tbil isis dakargva bol Sevi kebi saTvis amierkavkasi is dakargvas udris.

rogoria `okas- saerTo mdgomareoba da ra samxedro Rirebul eba aqvs mas? es sakiTxi advil i gamosarkvevia TviT bol Sevi kebis masal ebis saSual ebiT. am masal ebis Seswavl a naTl ad amtki ceba, rom `oka- dResac ar war moadgens Tanamedrove regul arul j ars, romelic organi zaci ul aT, teqni-

XXX. « Мы в силу недочета конского состава, должны базироваться на линии местной дороги, чтобы не было перебоев в снабжении армии продовольствием. Мы должны держаться в дислокации поблизости местной дороги. Это обстоятельство вызывает, конечно, некоторое перемещение гарнизона ... в Тбилиси и в Баку. Другого выхода нет. Само положение армии очень тяжелое » (из доклада командарма «ОКА» Егорова. Стенографический отчет II-ой партийной конференции коммунистической организаций Закавказья. Стр.34. Конференция имела место 11 и 12 ноября 22 года).

kuraT da material uraT Tanamedrove samxedro moTxovnil ebaTa simaRl eze sdgas. `okas- (ise rogorc sazogadoT mTel wi Tel ar mi as) ar amcTu SeuTvi sebi a da Seusi sxl xorcebia Tanamedrove samxedro xel ovneba, aramed, man yovel mxriv ukan dai xia Zvel rusul j arTanac Sedarebi T. rom es si tyebi ufro damaj erebel i gaxdes, me val aparakeb Tvi T bol Sevi kebis samxedro xel mZRvanel obas. pirvel yovl isa val aparakeb Tvi T egorovs: : «Если мы возьмем вопрос материального снабжения войсковых частей, - то скажем, что в вопросах продовольствия мы в той или иной степени обойдёмся...» Вопрос вещественного снабжения несколько хуже. Мы сталкиваемся с необходимостью иметь такие материалы, какие наша промышленность не может поставлять и в качественном, и в количественном отношении. Это мы видим на протяжении довольно долгого времени и последние счисления говорят, что несмотря на приказ Реввоенсовета Республики, - остается все такая же картина. Сейчас наши войсковые части обеспечены в обмундировании на 50%, не больше, есть недочет в конском составе и обзое. Вопрос этот чрезвычайно сложный, ибо конский состав весьма растрёпан, численность его сократилось во всей федерации и после голода большинство конского состава погибло...» «Самый большой вопрос, который мы переживаем, это вопрос квартирный.» Semdeg egorovi exeba Tvi T yazarmis moyyobil obas da ambobs: ... «У нас нет армейских средств» da rogorc damaxasiaTebel i magal iTi dasZens: ... «Мы закрыли свой журнал, накануне смерти наш единственный армейский орган – Красный Воин...» «Обращу внимание Партконференции на то, что без материальной помощи шефов мы не можем вести хозяйства армии.» aseTive suraTs imave konferenci aze xataven anski da kraCovi.

amnairaT, srul iad cxadia, rom is ar mi a romel sac mxol od sursaTi aqvs ase Tu ise samyofi da romel sac akl ia tansacmel i, cxenebi, bina da moyyobil oba, romel sac ar aqvs araviTari saSual eba Tanamedrove samxedro teqniki s progress gayves, ver Cai Tvl eba Tanamedrove ar mi aT! da aqve unda iTqvas, rom Sedarebi T Si da ruseTis ar mi asTan (garda moskovisa), `oka- iTvl eba saukeTeso mowesri gebul ad, moyyobil aT da mokazmul aT!... egorovis mier aRniSnul i nakl i Si da ruseT Si erTi oraT iCenen TavS...

me aq ar Sevudgebi `Conis- daxasiaTebas, vi nai dan Tvi T bol Sevi kebma savsebi T ki dev ver gaarkvies misi sabol oo saxe

da organizaciul aT ver Camoayal ibes. amas igive egorovi amowmebs. Tavisi ideit ki `Coni - unda Seadgendes yvel aze ufro sailmedo, sando nawil ebs. es ase vTqvaT unda gamxdariyo komunistebis gvardiaT. magram, gansakuTreb iT amierkavkasiaSi dRemdi Zal ian cota ram aris amxriv gakeTebul i da amitom CvenSi `Coni - araviTar samxedro Zal as ar war moadgens, miT ufro, rom rogorc igive egorovi ambobs: «Организационная сторона Чона весьма ненормально в смысле ведения военной работы.» erTi ki aSkara unda iyos: radganac wiTel i armiiS Senaxva metad uznel deba gakotrebul ruseTs, bol Sevi kebi amcireben regul arul j ars da cdil oben `Conis- gazrdas. rogorc saiduml o brZanebidan irkveva, gvauwyebS Tbil isel i informatori_ rusis j ars Zal ze amcireben. samagierod aZl iereben `Conso-. saqarTvel osTvis `Cons- 16 aTasamde angari-Soben. cxadia, rom es ricxvi gadaWarbebul ia.

garda `Conisa- bol Seviku` SejaraRebul Zal ebs unda niematos komsomol ebis nawil ebi, magram isini samxedro Tval sazrisiT srul iad umniSvnel oni arian. aRSaniSnavia, rom ukanasknel aT miRebul i 20 aTas axal gazrda j ariskacebs iaraRi `okam- adgil obriv e.i. amierkavkasiaSi dauriga. es imis damadasturebel ia, rom amierkavkasiis samxedro sawyobebSi iaraRi inaxeba.

nacional uri j arebi saqarTvel oSi, azerbaijanSi da somxeTSi_ unugeSo mdgomareobaSi arian. TiToeul respubl i kas yavs TiTo divizia, magram es ufro nominal uri diviziebia, roml ebi c `okaSi - Sedian da roml ebSi ac mebrZol Ta ricxvi 2-3 aTass kacs ar aRemateba. marTal ia, sul ukanasknel dros movida cnoba, rom ganzraxul ia qarTul i j aris gaZl iereba, magram es cnoba ki dev Semowmebas moiTxovs.

vj .

15 Teberval i 23 w. parizi.

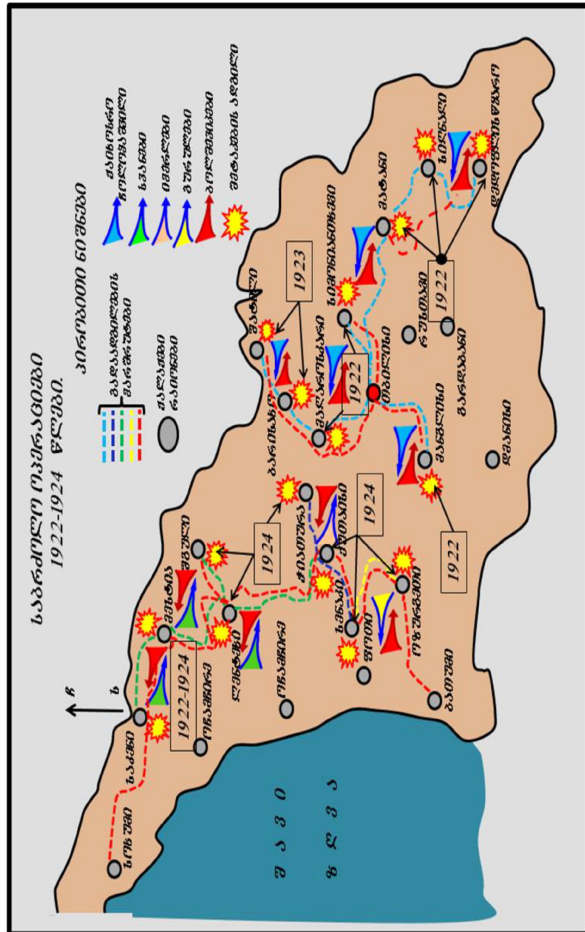


რუკა 1

1922 წლის სექტემბერს შედგენილი გეგმის მიხედვით კავკასიის განთავსების მიზნით, რუსეთის ჯარების წინააღმდეგ მოქმედების სავარაუდო სივრცე. თბილისი_როსტოვი_ყიზილ_ბაქო_ლენკორანი_ერევანი_ბათუმი_სოცა

-რკბო- ცრდილი კავსიის სამხედრო ძლი (სტაბი)

-ოკა- კავსიის საგანგებო არმია (სტაბი)



Sesaval i _____	3
\$. 1. Seiar aRebul i aj anyebis samxedro gegma _____	5
\$. 2. 1924 wl is Seiar aRebul i aj anyebis samxedro gegmi s gacemi s dazustebsaTvis _____	26
Shota Vadachkoria. For Clarifying the Betrayal of the Plan of the Armed Uprising in 1924. Summary _____	67
miTiTebul i wyaroebi da l i literatura _____	69
dokumentebsi: aj anyebis samxedro gegma _____	71
r ukebi _____	116

SoTali as Ze vadaWkoria

Sei araRebul i aj anyebis samxedro gegmis
gacemis dazustebisaTvis
1924

parizi- Tbilisi

2016

saaRricxvo- sagamocemi o Tabaxi 7,5
sabeWdi qarali 60 X 84 1/16

